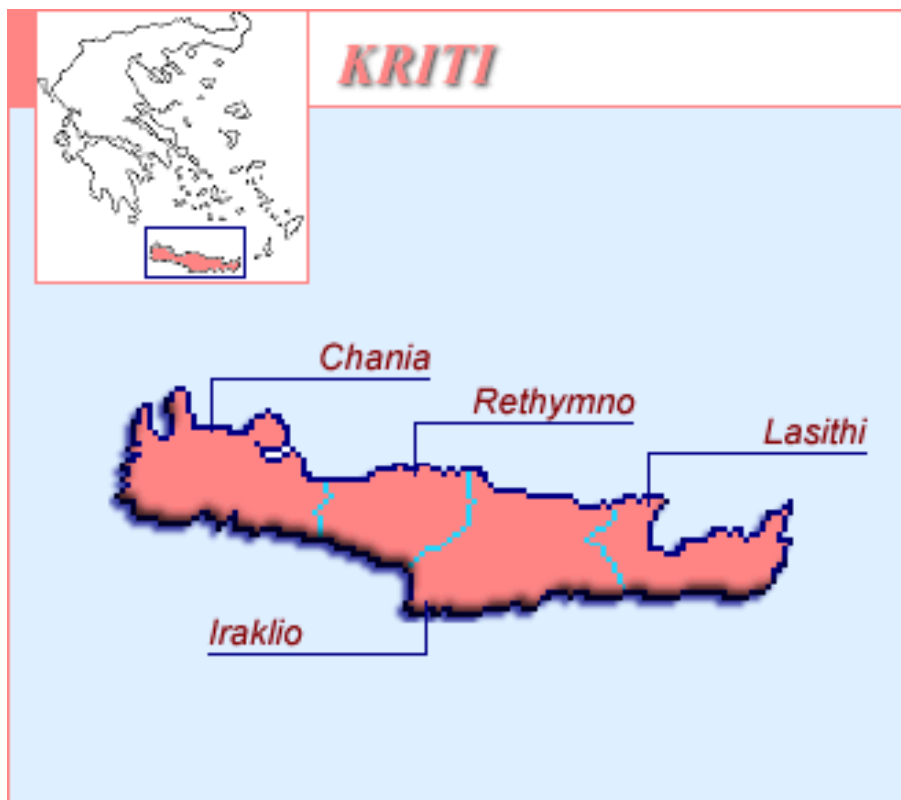

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΕΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΟΥΡΤΕΣΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Α.Τ.Ε.Ι. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ : ΤΕΚΙΔΟΥ ΧΡΥΣΟΥΛΑ

ΣΙΝΔΟΣ 09/2010

ΑΡ. ΜΗΤΡΟΥΥ : 019/04

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους όσους συνέβαλαν με τη βοήθεια και την εποικοδομητική τους συνεργασία στην διεκπεραίωση αυτής της εργασίας.

Ειδικότερα, ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή κ. Κουρτέσα Γεώργιο για την ανάθεση του θέματος, την καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές του.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς την οικογένειά μου για την ηθική και υλική υποστήριξη και αγάπη που μου παρείχαν όλα αυτά τα χρόνια.

Τέλος, θα ήθελα να αφιερώσω την εν λόγω εργασία στις φίλες και τους φίλους μου, που χωρίς αυτούς δεν θα ήμουν αυτή που είμαι σήμερα...

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της εργασίας είναι η εξελικτική πορεία της τουριστικής δραστηριότητας της Κρήτης και οι επιπτώσεις του τουρισμού στο ανθρωπογενές και το φυσικό περιβάλλον. Κατά βάση εξετάστηκαν τα πλεονεκτήματα της Κρήτης ως τουριστικό προορισμό, τους πόρους τους οποίους γίνονται αντικείμενο έλξης των τουριστών. Εξετάστηκαν ποιες μορφές εναλλακτικού τουρισμού μπορούν να αναπτυχθούν στο νησί και σε ποιους συμβάλει το κράτος και με ποιο τρόπο. Για την Κρήτη η προοπτική του τουρισμού αποτελεί τη μοναδική διέξοδο για εγγυημένο εισόδημα και μακροπρόθεσμη οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική ανάπτυξη της περιφέρειας. Η σημαντική ιστορική, πολιτιστική και φυσική κληρονομιά του νησιού, αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη μιας ισχυρής τουριστικής βιομηχανίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο 1^ο : Κρήτη	7
1.1 Ιστορική αναδρομή της Κρήτης	9
1.2 Τουριστική γεωγραφία	16
Κεφάλαιο 2^ο : Τουριστικοί πόροι της Κρήτης	17
2.1 Γεωμορφία	17
2.1.1 Παραλίες	18
2.1.2 Σπήλαια	20
2.1.3 Φαράγγια	22
2.1.4.Λίμνη του Κουρνά	23
2.2 Ιστορία	24
2.3 Αρχαιολογία	24
2.4 Μυθολογία	28
2.5.Πολιτισμός – Ήθη – Έθιμα	31
Κεφάλαιο 3^ο : Υποδομές και Ανωδομές	44
3.1 Υποδομές	44
3.1.1 Οδικό δίκτυο	44
3.1.2 Λιμάνια	50
3.1.2.1 Λιμάνι Χανίων	50
3.1.2.2 Λιμάνι Ρεθύμνου	51
3.1.2.3 Λιμάνι Ηρακλείου	52
3.1.2.4 Λιμάνι Λασιθίου	53
3.1.3 Αεροδρόμια	54
3.1.3.1 Αεροδρόμιο Χανίων “ Ι. Δασκαλογιάννης ”	54
3.1.3.2 Αεροδρόμιο Ηρακλείου “ Ν. Καζαντζάκης ”	55
3.1.3.3 Αεροδρόμιο Σητείας	56

3.1.4 Εκπαιδευτικά Ιδρύματα	56
3.2 Ανωδομές	57
3.2.1. Τουριστικά καταλύματα	57
3.2.2 Ξενοδοχειακό δυναμικό Κρήτης	58
3.2.2.1 Ξενοδοχειακό δυναμικό Χανίων	60
3.2.2.2 Ξενοδοχειακό δυναμικό Ρεθύμνου	61
3.2.2.3 Ξενοδοχειακό δυναμικό Ηρακλείου	62
3.2.2.4 Ξενοδοχειακό δυναμικό Λασιθίου	63
3.2.3 Τουριστικά γραφεία	64
3.2.4 Γραφεία ενοικιάσεως Ι.Χ. και ΜΟΤΟ	64
Κεφάλαιο 4^ο : Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	64
4.1 Αγροτουρισμός	64
4.2 Οικοτουρισμός	66
4.3 Πολιτιστικός Τουρισμός	66
4.3.1. Κρητικοί χοροί	68
4.3.2 Κρητικά τραγούδια	72
4.3.3 Κρητική φορεσιά	73
4.3.4 Κρητικός γάμος	73
4.4 Φυσιολατρικός – Περπατικός τουρισμός	74
4.5. Υποθαλάσσιος τουρισμός	75
4.6 Παράκτιος τουρισμός	78
4.7 Γαστρονομικός τουρισμός	80
4.7.1 Κρητική κουζίνα και Κρητικό ελαιόλαδο	80
4.8 Ιστορικός τουρισμός	82
4.9 Θρησκευτικός τουρισμός	83

4.10 Αθλητικός τουρισμός	84
4.11 Χειμερινός τουρισμός	85
4.12 Σπηλαιολογικός τουρισμός	85
Κεφάλαιο 5^ο : Ανάλυση SWOT	86
5.1 Δυνατά σημεία	88
5.2 Αδύνατα σημεία	90
5.3 Ευκαιρίες	92
5.4 Απειλές	94
Κεφάλαιο 6^ο : Τουρισμός και κράτος	96
6.1 Leader	96
6.1.1 Στόχοι προγράμματος	97
6.1.2 Περιοχές εφαρμογής	97
6.1.3 Άξονες προτεραιότητας	98
6.1.4 Περιορισμοί – Προϋποθέσεις	99
6.1.5 Υλοποίηση προγράμματος	99
6.2. Στρατηγικό σχέδιο τουρισμού 2004 – 2010	99
Κεφάλαιο 7^ο : Επίλογος	103
Βιβλιογραφία	105

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο ΚΡΗΤΗ

Σ' ένα ποικίλο αλλά υπέροχο κλίμα, η γέφυρα που συνδέει την Ευρώπη με την

Αφρική, το σταυροδρόμι τριών ηπείρων, έχει κρατήσει μέσα σε καταπράσινα δάση και απότομα φαράγγια τα καλύτερα αγαθά της φύσης. Νησί της Μεσογείου, περίπου 100 χλμ. ΝΑ της Πελοποννήσου. Έχει πληθυσμό 540.054 κατοίκους και επιφάνεια 8,336 τ. χλμ είναι το μεγαλύτερο σε έκταση νησί της Ελλάδας, το πέμπτο της Μεσογείου και το ενδέκατο της Ευρώπης, της οποίας αποτελεί το νότιο όριο. Βρέχεται στα Βόρεια από το Κρητικό Πέλαγος, στα ανατολικά απ' το Καρπάθιο, στα νότια απ' το Λιβυκό και στα δυτικά απ' το

Ιόνιο. Ο επιμήκης άξονας της από τα δυτικά προς τα ανατολικά έχει μέγιστο μήκος 260 χλμ. Ενώ ο κάθετος προς αυτόν κυμαίνεται μεταξύ 60 και 12 χλμ. Στην Κρήτη ανήκουν επίσης τα μικρά νησιά Γαύδος, Δία, Κουφονήσι, Γαιδουρονήσι, Διονυσιάδες και Παξιμάδι. Το ορεινό τμήμα καταλαμβάνει το 48% του συνολικού εδάφους της, ενώ το υπόλοιπο 23% αποτελείται από εύφορες πεδιάδες. Η γεωργία, που είναι ιδιαίτερα αποδοτική για τα Ελληνικά δεδομένα, παίζει κυρίαρχο ρόλο στην οικονομία του νησιού. Τα κυριότερα αγροτικά προϊόντα είναι το ελαιόλαδο, το κρασί, τα σταφύλια, τα εσπεριδοειδή, τα χαρούπια, τα κηπευτικά κ.α. Αξιόλογο συγκριτικό πλεονέκτημα στην Κρήτη αποτελούν οι καλλιέργειες κηπευτικών χάρη στο ευνοϊκό κλίμα της. Η βιομηχανική δραστηριότητα παρουσιάζει στασιμότητα, αν όχι τάση συρρίκνωσης, κυριαρχούν δε σε αυτήν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Τις βασικότερες δραστηριότητες του δευτερογενούς τομέα αποτελούν η μεταποίηση αγροτικών προϊόντων και οι κατασκευές. Ο δυναμικότερος τομέας ανάπτυξης στην Κρήτη είναι ο τουρισμός, κυρίως κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα κατά μήκος της βόρειας ακτής, όπου το ξενοδοχειακό δυναμικό συνεχώς εκσυγχρονίζεται και εμπλουτίζεται με νέες μονάδες. Η Κρήτη διαθέτει πολλές και όμορφες παραλίες (το 9% των συνολικών παραλιών της χώρας) που προσελκύουν κάθε χρόνο πολλούς τουρίστες. Η Κρήτη είναι το δεύτερο δημοφιλέστερο γεωγραφικό διαμέρισμα στην Ελλάδα. Μόνο στο Ηράκλειο οι αφίξεις ξένων τουριστών υπερβαίνουν το 15% των συνολικών αφίξεων στη χώρα. Διοικητικά η Κρήτη διαιρείται σε τέσσερις νομούς : Χανίων, Ρεθύμνης, Ηρακλείου και Λασιθίου.

Τα Χανιά είναι ο δεύτερος σε πληθυσμό νομός της Κρήτης, με 133,774 κατοίκους. Ο χώρος των Χανίων κατοικήθηκε στα υστερονεολιθικά χρόνια. Μια άποψη συνδέει το όνομα Χανιά με την αρχαία Αλχανία, ενώ σύμφωνα με άλλη προέρχεται από την αραβική ονομασία Αλ Χανίμ. Τα σημερινά Χανιά χωρίζονται σε δυο τμήματα : την παλιά και η νέα πόλη. Η παλιά πόλη μέσα στο χωριό των ενετικών τειχών, διατηρεί ένα εντελώς δικό της χρώμα με τα πολυάριθμα μνημεία. Είναι η γενέτειρα του Ελευθέριου Βενιζέλου, το σπίτι του οποίου σώζεται στη συνοικία Χαλέπα. Οικονομικό, εμπορικό, πνευματικό και συγκοινωνιακό κέντρο της δυτικής Κρήτης, η

πόλη διαθέτει πολυτεχνείο και αεροδρόμιο. Ο νομός Χανίων είναι ο πιο ανεπτυγμένος οικονομικά και πλουσιότερος νομός της Κρήτης μετά το νομό Ηρακλείου. Η οικονομία του νομού στηρίζεται ιδιαίτερα στη γεωργία, κυρίτερα προϊόντα της οποίας είναι το λάδι, τα εσπεριδοειδή και το κρασί. Ανεπτυγμένη είναι η κτηνοτροφία, ενώ ο βιομηχανικός τομέας εστιάζεται στην επεξεργασία αγροτικών προϊόντων. Στο νομό που είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος οικονομικά υπάρχουν περίπου 307 νόμιμα ξενοδοχειακά καταλύματα.

Το Ρέθυμνο είναι ο μικρότερος σε πληθυσμό νομός της νήσου με 70,095 κατοίκους. Η πόλη πρωτοκατοικήθηκε στα προϊστορικά χρόνια. Αποτελεί συνέχεια της Μινωικής Ρίθυμνας. Το Ρέθυμνο υπήρξε σπουδαίο πνευματικό κέντρο, κυρίως κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας. Είναι η μόνη πόλη της Κρήτης που διατηρεί σχεδόν αμετάβλητο το μεσαιωνικό χαρακτήρα έχοντας πλήθος ενετικών οικημάτων, γραφικά στενά, επιγραφές και διάφορα μνημεία. Το Ρέθυμνο βρίσκεται στη βόρεια ακτή του νησιού και αποτελεί το διοικητικό, συγκοινωνιακό και εμπορικό κέντρο του νομού, η οικονομία του οποίου βασίζεται στον τουρισμό, τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Από τη σχολική περίοδο 1977 λειτουργεί πανεπιστημιακή φιλοσοφική σχολή. Η μισή περίπου καλλιεργούμενη έκταση του νομού καλύπτεται από ελαιόδεντρα. Στο νομό, που είναι αρκετά ανεπτυγμένος τουριστικά, υπάρχουν περίπου 223 ξενοδοχειακά καταλύματα.

Το Ηράκλειο με πληθυσμό 126,907 κατοίκους, είναι η μεγαλύτερη πόλη της Κρήτης, στο μέσο περίπου της βόρειας ακτής της, η τέταρτη σε μέγεθος και απ' τις γρηγορότερα αναπτυσσόμενες πόλεις της Ελλάδος. Το Ηράκλειο διαθέτει το μοναδικό μουσείο στον κόσμο που εκθέτει δείγματα του Κρητικού πολιτισμού. Παρ' όλο που το Ηράκλειο στα τέλη του 20^{ου} αιώνα παρουσίαζε το χαμηλότερο δυναμικό στην Ελλάδα, από άποψη φυσικών πόρων, θεωρήθηκε ο πιο ανεπτυγμένος στην Κρήτη χάρη στις υποδομές, την οικονομική ευημερία και τον παραγωγικό δυναμισμό. Η τουριστική δραστηριότητα είναι περισσότερο ανεπτυγμένη από κάθε άλλο νομό της Κρήτης. Στο νομό του Ηρακλείου υπάρχουν περίπου 461 νόμιμα ξενοδοχειακά καταλύματα.

Ο Άγιος Νικόλαος είναι η πρωτεύουσα του νομού Λασιθίου στην ανατολική Κρήτη με περίπου 8,500 κατοίκους και έχει χτιστεί στο νοτιοδυτικό τμήμα του κόλπου Μιραμπέλλου. Μια διάωρυγα, με αφετηρία το καινούριο λιμάνι εισχωρεί στην πόλη, τη χωρίζει σε δυο μέρη και ενώνει το λιμάνι με μια μικρή αλλά βαθιά λίμνη. Χαρακτηριστικό της πόλης και της περιοχής που την περιβάλλει είναι οι συνεχείς και κατηφορικοί λόφοι. Η γραφικότητα του τοπίου, το ωραίο κλίμα, τα αρχαιολογικά ενδιαφέροντα και οι σύγχρονες εγκαταστάσεις έχουν αναδείξει τον Άγιο Νικόλαο σε τουριστικό κέντρο διεθνούς προβολής. Στην τουριστική και οικονομική κίνηση έχουν συμβάλει επίσης η εγκατάσταση κοντά στην πόλη σταθμού που ανεφοδιάζονται τα πλοία υπερπόντιων γραμμών. Πέραν της ελαιοκαλλιέργειας που κυριαρχεί, όπως άλλωστε και στην υπόλοιπη Κρήτη, είναι η ντομάτα, η σουλτανίνα, τα αγγούρια και τα χαρούπια. Η βιομηχανική δραστηριότητα είναι σχεδόν μηδαμινή, αντίθετα, ιδιαίτερα ανεπτυγμένος είναι ο τουρισμός. Η περιοχή του Αγίου Νικολάου εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από τον τουρισμό, ενώ στις περιοχές Σητεία και Ιεράπετρα παρατηρείται ισορροπία τουριστικών και αγροτικών δραστηριοτήτων. Στο νομό υπάρχουν περίπου 280 νόμιμα ξενοδοχειακά καταλύματα. Στο Λασιθί βρίσκονται οι περισσότερες ίσως από κάθε άλλο νομό της χώρας ξενοδοχειακές μονάδες πολυτελείας, συγκεντρωμένες κυρίως στην περιοχή της Ελούντας. Μεταξύ των

κυριότερων αξιοθέατων περιλαμβάνονται το φοινικόδασος στο Βάι, το κάστρο και ο πρώην οικισμός των λεπρών στη νήσο Σπιναλόγκα, το φαράγγι του Χαυγά, οι Μινωικοί οικισμοί κ.α.

Η Κρήτη κουβαλάει, επίσης, μια μακριά ιστορία που φτάνει μέχρι την 7η χιλιετηρίδα π.Χ.. Είναι το νησί που μας έφερε το μινωικό πολιτισμό με τα κτίρια της τέλειας αρχιτεκτονικής και όπου αργότερα ήρθαν τα θρησκευτικά χρόνια του Βυζαντίου από τα οποία έχουν διατηρηθεί ως σήμερα πολλά μοναστήρια. Η Κρήτη καλλιέργησε, επίσης, μια πλούσια κουλτούρα που δημιούργησε μοναδικά έθιμα, χορούς και μουσική η οποία δίνει το στίγμα της ακόμα και στη σημερινή μοντέρνα ζωή.

Ένα μεγάλο κομμάτι της σπάνιας ομορφιάς της Κρήτης είναι οι άνθρωποί της. Οι περήφανοι άντρες και γυναίκες της Κρήτης, οι φιλόξενοι ντόπιοι που κάτω από ρομαντικές νύχτες θα σας καλωσορίσουν μέσα σ' ένα μικρό καφενείο ή κάποιο ουζερί ενός γραφικού χωριού και θα σας προσφέρουν ελληνικό καφέ ή τσικουδιά με μεζέ.

Η Κρήτη είναι ένα μείγμα από θαυμάσιους πολιτισμούς και κουλτούρες του παρελθόντος, αλλά είναι επίσης και ένας κόσμος που ζει και δημιουργεί συνεχώς νέες παραδόσεις.

1.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Νεολιθική εποχή (6500 – 2800 π.Χ.)

Πέρα από την μυθολογία οι ανασκαφές που έγιναν και γίνονται στο νησί είναι αυτές που μας πληροφορούν για την ιστορία στα αρχαία χρόνια. Τα παλαιότερα στοιχεία των πρώτων κατοίκων είναι της Κνωσού, όπου ο Άγγλος αρχαιολόγος Έβανς το 1900 ανακάλυψε ολόκληρο νεολιθικό συνοικισμό κάτω από τις αυλές του Μινωικού ανακτόρου. Από τον Έβανς βρέθηκε παλαιότετος προκεραμικός οικισμός που χρονολογείται στο τέλος της 7^{ης} χιλιετίας. Τα ευρήματα γίνονται ολοένα και πιο εμφανή και έχουμε την Αρχαιότερη Νεολιθική της Κνωσού. Οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού πιστεύεται ότι προήλθαν από την ηπειρωτική Ελλάδα. Ο άνθρωπος εκείνης της εποχής ζούσε σε πέτρινες καλύβες και η τροφή του προερχόταν από το κυνήγι, το ψάρεμα και κάποιου είδους γεωργία. Στη νεολιθική εποχή παρουσιάζεται και η πρώτη μορφή τέχνης όπου με τα κόκαλα από τα ζώα που έτρωγε ο άνθρωπος κατασκεύαζε εργαλεία και στολίδια. Ακόμη έχουμε την επεξεργασία του πυλού χωρίς όμως την χρησιμοποίηση του κεραμικού τροχού.

Προ-ανακτορική εποχή – εποχή χαλκού (2800 – 1900 π.Χ.)

Το 3000 π.χ. έληξε ο νεολιθικός πολιτισμός και έρχεται η εποχή του χαλκού. Την εποχή αυτή υπάρχει εξέλιξη του πολιτισμού με δημιουργία πόλεων όχι μόνο στα παράλια αλλά και στα άγονα βουνά.

Την εποχή αυτή αρχίζει η επεξεργασία των πολύτιμων λίθων και του ελεφαντόδοντου. Η Μινωική Κρήτη ήταν ισχυρή στο ναυτικό και συγχρόνως στο εμπόριο όπου είχε συναλλαγές με την Κύπρο, την Αίγυπτο και την Μέση Ανατολή. Αυτό αποδεικνύεται απ' τα ευρήματα της Ζάκρου που είναι Κυπριακά χάλκινα τάλαντα και Συριακά ελεφαντόδοντα.

Παλαιο-ανακτορική εποχή (1900 – 1700 π.Χ.)

Την εποχή αυτή έχουμε το κτίσιμο των Μινωικών παλατιών. Ο πολιτισμός την εποχή αυτή ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένος σε όλους τους τομείς, ενώ πρέπει να αναφερθεί η ισότητα της γυναίκας όπου συμμετείχε στα κοινά. Από τα ευρήματα της Κνωσού μπορούμε να δούμε την ανάπτυξη της ζωγραφικής, γλυπτικής, κεραμικής, μεταλλοτεχνία. Τα μινωικά κέντρα της Κρήτης ήταν τέσσερα : Η Κνωσός, η Φαιστός, τα Μάλλια και η Ζάκρος. Υπήρχαν όμως και πολλές άλλες πόλεις κυρίως στο κέντρο και στα ανατολικά του νησιού. Στην Κρήτη δεν παρουσιάζεται το φαινόμενο της υπόλοιπης Ελλάδας όπου κάθε πόλη ήταν ξεχωριστό κράτος, το νησί ήταν ενωμένο με βασιλιά τον Μίνωα.

Νέο-ανακτορική εποχή (1700 – 1400 π.Χ.)

Μετά από σεισμό το 1700 π.χ. τα ανάκτορα ξαναχτίζονται ενώ παράλληλα χτίζονται και άλλα παλάτια όπως στις Αρχάνες, τα Χανιά και την Κυδωνία. Παράλληλα ο πολιτισμός ολοένα και αναπτύσσεται ενώ τα ευρήματα εκείνης της εποχής είναι πολλά και μπορούμε να γνωρίζουμε την ζωή εκείνη την εποχή. Απομεινάρια εκείνης της εποχής βλέπουμε σήμερα στους περισσότερους αρχαιολογικούς χώρους. Ιδιαίτερη ανάπτυξη είχε και η τέχνη όπως η μικροπλαστική, ζωγραφική, λιθοτεχνία, χρυσοχοΐα.

Μετά-ανακτορική εποχή (1400 – 1100 π.Χ.)

Όμως όλος αυτός ο λαμπρός πολιτισμός χάνεται ξαφνικά από αίτια που δεν γνωρίζουμε. Τρεις είναι οι κυριότερες εκδοχές : α) Ξένοι κατακτητές , β) Επανάσταση των Κρητών εναντίον των Αχαιών και η πιο πιθανή εξήγηση γ) Έκρηξη του ηφαιστείου της Σαντορίνης. Ο Μινωικός πολιτισμός συνεχίζεται σαν τμήμα του Μυκηναϊκού πολιτισμού. Οι Αχαιοί εκμεταλλεύτηκαν την καταστροφή αυτή και ισχυροποίησαν την θέση τους στο νησί. Οι ανασκαφές μας δείχνουν την επιρροή των δύο πολιτισμών, ενώ το εμπόριο συνεχίζει να υπάρχει.

Εποχή του σιδήρου – Δωριείς (1100 – 67 π.Χ.)

Τον 10ο αιώνα π.χ. το νησί αποικήθηκε από Δωριείς όπου μετέφεραν στην Κρήτη τον πολιτισμό τους. Οι κάτοικοι του νησιού κατέφυγαν στα βουνά και σε απόκρημνες περιοχές. Οι Δωριείς εγκαταστάθηκαν στις σημαντικότερες πόλεις όπως Κνωσό, Φαιστό, Γόρτυνα, Τύλισο, Χερσόνησο, Κυδωνία, Σητεία. Η τέχνη παίρνει νέα μορφή με την χρησιμοποίηση του σιδήρου. Ο πολιτισμός συνεχίζει την ανάπτυξή του με περισσότερο Δωρικές και ανατολικές επιρροές. Το νησί συνεχίζει να είναι εμπορικό κέντρο.

Ρωμαϊκή περίοδος (67 π.χ. – 330 μ.Χ)

Δεν γλίτωσε ούτε η Κρήτη από την Ρωμαϊκή αυτοκρατορία όπου λόγω της γεωγραφικής της θέσης έγινε “πόθος” της Ρώμης από πολύ νωρίς. Πολλά οικοδομήματα, ωδεία, ναούς, στάδια, λουτρά χτίστηκαν σε πολλές πόλεις του νησιού με πρωτεύουσα την Γόρτυνα. Εκείνη την εποχή ήρθε και ο χριστιανισμός στην Κρήτη από εμπόρους που παραβρέθηκαν στα Ιεροσόλυμα την πενήτηκοστή στο κήρυγμα του

Πέτρου. Ο Απόστολος Παύλος ήταν αυτός που δίδαξε τον Χριστιανισμό στο νησί και ο μαθητής του Τίτος συνέχισε το έργο του.

Βυζαντινή περίοδος (330 – 1204 μ.Χ)

Η Κρήτη από τα μέσα του 4^{ου} αιώνα μ.Χ. έως τις αρχές του 13^{ου} ήταν θέμα (επαρχία) της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Με την ένταξη της Κρήτης στο ανατολικό Βυζάντιο και μέχρι την κατάκτηση από τους Άραβες, δεν υπήρχαν σημαντικά γεγονότα, αν εξαιρέσουμε κάποιες επιδρομές που έγιναν. Την εποχή αυτή ο Χριστιανισμός μπήκε στη ζωή των κατοίκων του νησιού και τους στήριξε στους αγώνες που έγιναν στο μέλλον.

Αραβοκρατία (824 – 961 μ.Χ.)

Τον 9^ο αιώνα περίπου οι Άραβες κατέκτησαν το νησί και το χρησιμοποιούσαν ως ορμητήριο για την πειρατεία που έκαναν στα νησιά του Αιγαίου. Οχύρωσαν την πόλη του Ηρακλείου και έσκαψαν μια μεγάλη τάφρο, έτσι ώστε πήρε την ονομασία Χάνδακας. Παρόλη τη δύναμη του κατακτητή ο Κρητικός λαός δεν έχασε την παράδοση. Συμπεραίνουμε ότι ο πολιτισμός δεν επηρεάστηκε από τον Αραβικό κόσμο αφού ελάχιστες είναι οι Αραβικές λέξεις που χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα. Από της ληστρικές επιδρομές οι Άραβες συγκέντρωσαν μεγάλο αριθμό αγαθών, και δούλων όπου στην πλατεία Ελ. Βενιζέλου υπήρχε διεθνές δουλεμπόριο. Πολλές ήταν οι προσπάθειες του Βυζαντίου για την απελευθέρωση της Κρήτης. Το 961 μ.Χ. ο Νικηφόρος Φωκάς ξεκίνησε με πολυάριθμα στρατεύματα για την απελευθέρωση του νησιού. Η πολιορκία κράτησε 9 μήνες και ήταν πολύ σκληρή, ώσπου οι Βυζαντινοί έσκαψαν τούνελ κάτω από τα τείχη και το ανατίναξαν. Το αποτέλεσμα ήταν να καταρρεύσουν δύο πύργοι και το μεσοπύργιό τους. Οι θησαυροί που υπήρχαν στάλθηκαν στο Βυζάντιο ενώ μερικοί υπάρχουν στο Α. Όρος.

Ενετοκρατία (1204 – 1669 μ.Χ.)

Από τον 10ο αιώνα άρχισε η παρακμή του Βυζαντίου και κορυφώθηκε τον 12^ο αιώνα. Έτσι και η Κρήτη σαν επαρχία του Βυζαντίου “προσφέρθηκε” από τον Αλέξιο σαν δώρο στον Βονιφάτιο τον Μομφερρατικό. Η κατάκτησή της από τον Βονιφάτιο ήταν αδύνατη, έτσι ο Βονιφάτιος με σημαντικά ανταλλάγματα παραχώρησε την Κρήτη στη Δημοκρατία της Βενετίας. Από το 1212 έως το 1669 η Κρήτη υποδουλώθηκε στην Βενετία, εκτός από τα Σφακιά που δεν υποτάχθηκαν ολοκληρωτικά. Στο νησί έφθασαν Ενετοί ευγενείς όπου τους είχαν προσφερθεί κομμάτια γης. Το νησί διαιρέθηκε σε 6 τμήματα : Των Αγίων Αποστόλων , του Αγίου Μάρκου , του Σταυρού , του Καστέλου , του Αγίου Παύλου και του Dorsoduro. Επειδή ο Χάνδακας συνεχώς μεγάλωνε χτίστηκαν νέα τείχη και είναι αυτά που εμείς γνωρίζουμε. Τα τείχη αυτά ήταν τα καλύτερα της εποχής και άντεξαν 21 χρόνια πολιορκίας από τους Τούρκους.

Παρόλο που η Κρήτη ήταν υποδουλωμένη, οι τέχνες και τα γράμματα δεν έπαψαν να ανθίζουν, μέχρι την κατάκτηση από τους Τούρκους τουλάχιστον. Οι Βυζαντινές και οι Ενετικές επιρροές ανέπτυξαν τις τέχνες και τα γράμματα. Πολλοί ήταν οι Βυζαντινοί λόγιοι που κατέφυγαν στην Κρήτη. Ακόμα οι κάτοικοι της Κρήτης είχαν την δυνατότητα να ταξιδέψουν στην Ιταλία όπου ευρύτερες σπουδές, που στη συνέχεια επέστρεφαν πίσω για να μεταφέρουν τα νέα επιστημονικά ρεύματα ή έμεναν στην δύση όπου διέπρεπαν. Πολλοί ήταν οι λογοτέχνες εκείνης της εποχής με

χαρακτηριστικό παράδειγμα τον **Βισσέντζο Κορνάρο** με το έργο “Ερωτόκριτος”. Σημαντική άνθιση γνώρισε και η ζωγραφική με επιρροές από τους αγιογράφους του Βυζαντίου, ο **Δομήνικος Θεοτοκόπουλος** ή Ελ Γκρέκο γεννήθηκε και μαθήτευσε την εποχή αυτή. Ακόμα πολλά είναι τα κτίσματα που έχουν σωθεί μέχρι τις μέρες μας και είναι αριστουργήματα.

Τουρκοκρατία

Τον 17^ο αιώνα η ιστορία της Κρήτης παίρνει την πιο δραματική της τροπή. Οι Τούρκοι είναι οι νέοι κατακτητές του νησιού. Δεν έχουν καμία σχέση με τους ως τώρα κατακτητές που πολλές φορές αφομοιώθηκαν από τον Κρητικό λαό (Ενετοί). Από το 1333 οι Τούρκοι προσπαθούσαν να καταλάβουν το νησί. Ωστόσο δεν μπόρεσαν να καταλάβουν το νησί εκτός από το Ρέθυμνο και κάποια χωριά που λεηλάτησαν το 1538. Η γεωγραφική θέση και τα άφθονα προϊόντα που παράγει η Κρήτη έκαναν τους Τούρκους να την θέλουν όλο και περισσότερο, έτσι το 1645 αποφασίστηκε η κατάληψή της. Στις 23 Ιουνίου 1645 έφθαναν στην Κρήτη 100 πολεμικά πλοία, 350 μεταγωγικά, 50.000 στρατιώτες με αρχηγό τον Γιουσούφ πασά και τον Μουράτ αγά. Αποβιβάστηκαν χωρίς ουσιαστική αντίσταση στα Χανιά, εκεί που σήμερα βρίσκεται η Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης, όπου έκαψαν και λεηλάτησαν την μονή. Στην συνέχεια συγκρούστηκαν με τους Ενετούς στο νησάκι Θωδωρού όπου μετά από 4 ώρες σκληρής μάχης οι Ενετοί ανατινάχτηκαν παίρνοντας μαζί τους πολλούς Τούρκους όπως στην **μονή Αρκαδίου** μετέπειτα. Οι Τούρκοι προχώρησαν και πολιορκήσαν το φρούριο των Χανίων από στεριά και θάλασσα. Οι πολιορκημένοι ζητούσαν βοήθεια από τον Ενετικό στόλο που βρισκόταν στην Σούδα, αλλά μάταια. Η πόλη παραδόθηκε στις 22 Αυγούστου 1645 με όρους που οι Τούρκοι δεν τήρησαν. Σιγά σιγά όλος ο νομός κατακτήθηκε εκτός από τα Σφακιά. Οι κατακτητές προχώρησαν στο Ρέθυμνο. Πολλοί από τους κάτοικους πήγαν στον Χάνδακα για προστασία, όπου δεν έγιναν δεκτοί από τους Ενετούς. Στις 13 Νοεμβρίου έπεσε και το Ρέθυμνο. Γνωρίζοντας ότι το φρούριο του Χάνδακα ήταν το πιο ισχυρό κατέλαβαν πρώτα όλο το νησί και έπειτα, στις 29 Μαΐου 1648 άρχισε την πολιορκία. Οι Τούρκοι δεν κατάφεραν να πολιορκήσουν από την θάλασσα όπου τροφοδοτούνταν το φρούριο με τρόφιμα και στρατιώτες αφού είχε πανευρωπαϊκό ενδιαφέρον. Οι πολιορκητές δωροδοκούσαν τους λιποτάκτες Ενετούς και έτσι ο Ενετός συνταγματάρχης Ανδρέας Μπαρότσης έδειξε τα αδύνατα σημεία του οχυρού. Το φρούριο σιγά σιγά άρχισε να χάνει την δύναμή του και στις 16 Σεπτεμβρίου 1669 παραδόθηκε με ήπιους όρους. Οι απώλειες για όλο το νησί ήταν τρομακτικές. Από 500.000 κατοίκους που είχε το νησί πριν τον πόλεμο, μετά τα όσα πέρασε έφθασε τους 50.000. Οι πόλεις καταστράφηκαν και οι κάτοικοι εκδιώχτηκαν στα βουνά. Κάθε είδος πολιτισμού χάθηκε, ενώ η ορθοδοξία ήταν η μόνη που στήριζε τους Κρητικούς παρόλο που οι Τούρκοι κατέστρεφαν τις εκκλησίες ή τις έκαναν τζαμιά. Η κτηνοτροφία χάθηκε ενώ η γεωργία ήταν για τους κατοίκους ένα είδος δουλείας αφού η βαριά φορολογία έπαιρνε σχεδόν όλη την σοδειά. Στην αποδεκάτιση του λαού συνέβαλε το παιδομάζωμα όπου κάθε παιδί από 8 – 13 ετών πήγαινε με την βία και εξισλαμιζόταν ώστε να γίνει δυνάστης του λαού του.

Οι πρώτες επαναστατικές δραστηριότητες

Όμως ο Κρητικός λαός αν και εξουθενωμένος παρουσίασε σημάδια αναζήτησης της ελευθερίας. Αρχικά με τους χαϊνηδες που ήταν αντάρτες και ζούσαν κρυμμένοι στα

βουνά. Η πρώτη επαναστατική δραστηριότητα έγινε 23 χρόνια μετά από την κατάκτηση της Κρήτης με την επανάσταση του Μοτσενίγου στις 17 Ιουλίου 1692 που όμως καταπνίγηκε. Η επανάσταση του Δασκαλογιάννη που ξεκίνησε στα Σφακιά το 1770 είχε και αυτή ατυχής κατάληξη. Όμως οι Κρητική φλόγα για την ελευθερία ολοένα και φούντωνε παρόλο που η δύναμη του νησιού ήταν μικρή και η απόσταση από την ηπειρωτική Ελλάδα ήταν μεγάλη. Ακόμα δεν υπήρχε ένας αρχηγός που θα οργάνωνε την επανάσταση. Η είδηση του Μεγάλου Ξεσηκωμού του Γένους έφτασε αργά στην Κρήτη από έμπορους Σφακιανούς. Στις 21 Μαΐου 1821 έγινε συνέλευση στα Σφακιά όπου αποφασίστηκε και οργανώθηκε η επανάσταση. Οι μάχες που γίνονταν ήταν τρομερές. Οι Έλληνες ολοένα και κέρδιζαν έδαφος, με τους Τούρκους όμως για αντίποινα να σφάζουν γυναικόπαιδα. Πρώτα ελευθερώθηκε το δυτικό μέρος και σιγά σιγά οι επαναστάτες προχωρούσαν προς το κέντρο. Η έλλειψη συντονισμού και ηγέτη της επανάστασης ήταν αισθητή. Οι Κρητικοί ζήτησαν από τον Υψηλάντη να ορίσει έναν αρχηγό, μετά από κάποιες προτάσεις και αρνήσεις ορίστηκε αρχηγός ο Μιχ. Κομνηνός Αφεντούλιεφ, που αποδείχθηκε άπειρος για την Κρητική επανάσταση.

Κατάπνιξη της επανάστασης. Μωχάμετ Άλη.

Βλέποντας οι Τούρκοι ότι δεν μπορούσαν να υποτάξουν τους επαναστάτες ζήτησαν βοήθεια από την Αίγυπτο. Έτσι στις 28 Μαΐου 1822 ο Μωχάμετ Άλη μαζί με πολυάριθμο στρατό και στόλο αποβιβάστηκε ανενόχλητος στην Σούδα. Οι μάχες που γίνονταν ήταν σκληρές μιας και ο αριθμός των κατακτητών ήταν πολύ μεγάλος, όμως οι Κρητικοί δεν έπαψαν να πολεμούν γενναία. Παρά τις παρακλήσεις για βοήθεια από την υπόλοιπη Ελλάδα δεν υπάρχει καμία απάντηση. Τον Νοέμβριο του 1822 αποφασίστηκε η αντικατάσταση του Αφεντούλιεφ από τον Εμμ. Τομπάζη που έφτασε στην Κρήτη 20 Μαΐου. Ο νέος αρμοστής όμως αποδείχθηκε μοιραίος για την εξέλιξη της επανάστασης. Ενώ οι κατακτητές δυνάμωναν από τις Αιγύπτειες δυνάμεις, η λάθος στρατηγική του Τομπάζη σιγά σιγά κατέπνιγε την επανάσταση. Στις 12 Απριλίου 1824 ο Τομπάζης έφυγε από την Κρήτη και μαζί μ' αυτόν έσβηνε η επανάσταση. Οι μόνοι που αντιστέκονταν ήταν οι “καλησπέριδες”, οι χαϊνήδες δηλαδή που ήταν κρυμμένοι στα βουνά και έκαναν κλεφτοπόλεμο προκαλώντας σημαντικές ζημιές στα Τούρκικα στρατεύματα. Η προσφορά της Κρήτης στην εδραίωση της Ελληνικής επανάστασης ήταν μεγάλη. Για 3 χρόνια η Κρήτη κράταγε απασχολημένο τον στρατό του Μωχάμετ Άλη στο νησί χωρίς να μπορεί να επιτεθεί στην υπόλοιπη Ελλάδα. Ακόμα πολλοί ήταν οι εκπατρισμένοι Κρητικοί που βοήθησαν στην ηπειρωτική Ελλάδα. Παρόλα αυτά όμως οι εγκέφαλοι της Ελληνικής Επανάστασης δεν το αναγνώρισαν, όπως και πολλοί ιστορικοί μετέπειτα.

Γραμβούσα.

Στις 2 Αυγούστου 1824, 15 Σφακιανοί καταλαμβάνουν την Γραμβούσα που έγινε κέντρο των επαναστατικών επιχειρήσεων των επόμενων ετών. Η φλόγα της επανάστασης άρχισε να φουντώνει ξανά παρά τα όσα οι Κρητικοί έχουν περάσει. Πολλές ήταν οι μάχες που έγιναν όπως και οι προσπάθειες για την αναζωπύρωση της επανάστασης σε όλο το νησί. Ο κλεφτοπόλεμος, οι νυχτερινές ενέδρες και το ταμπούρωμα στα βουνά ήταν η κύρια στρατηγική των Κρητικών. Η έλλειψη ενός ηγέτη της επανάστασης ήταν το πρόβλημα της οργάνωσης. Έτσι στις 5 Ιανουαρίου 1828 ο Χατζημιχάλης Νταλιάνης αποβιβάστηκε στην Γραμβούσα ως ο νέος αρμοστής. Κατά το ταξίδι του προς την Κρήτη συναντήθηκε με τον Ιωάννη

Καποδίστρια όπου η στάση του ως προς την Κρητική επανάσταση ήταν ψυχρή. Οι μάχες που έγιναν με αποκορύφωση την πολιορκία στο Φραγκοκάστελο ήταν σκληρές και άνισες μπροστά στον πολυάριθμο Τούρκικο στρατό ενώ ο Νταλιάνης σκοτώθηκε ηρωικά. Νέος αρμοστής ορίστηκε ο Γερμανός βαρόνος Ρέινεκ που έμεινε ως τον Μάρτιο του 1829 και πήρε την θέση του ο φιλοπόλεμος Χάιν. Τα χρόνια 1828 και 1829 ο αγώνας δυναμώθηκε και οι Κρητικοί απελευθέρωναν όλο και περισσότερα χωριά. Όμως το μέλλον της Κρήτης δεν διαγραφόταν από τις νίκες των Κρητικών αλλά από τους διπλωμάτες Ευρωπαίους. Στο οριστικό πρωτόκολλο του Λονδίνου στις 30 Φεβρουαρίου 1830 όπου αποφασίστηκαν τα οριστικά σύνορα του Ελληνικού κράτους η Κρήτη δεν ήταν μέσα, με αποτέλεσμα την απογοήτευση των Κρητικών αφού ο πολυετής αγώνας δεν δικαιώθηκε. Με την παρέμβαση των Μ. Δυνάμεων έγινε ανακωχή που όμως οι Τούρκοι ποτέ δεν κράτησαν.

Αίγυπτος - Νέα διοίκηση

Στις 22 Ιανουαρίου 1831 η Κρήτη πέρασε στα χέρια των Αιγυπτίων σαν προσφορά του σουλτάνου στον Μωχάμετ Άλη για τις υπηρεσίες του. Η νέα διοίκηση του νησιού προσπάθησε να φέρει γαλήνη και ηρεμία. Όμως η βαριά φορολογία και οι αδικίες σε βάρος των Κρητικών τους έφεραν στην απόφαση για νέο ξεσηκωμό. Με την συνθήκη των Παρισίων το 1856 οι Κρητικοί κατείχαν κάποια προνόμια που όμως πολλές φορές παραβιάζονταν. Στις 21 Αυγούστου 1866 αποφασίστηκε νέα επαναστατική δράση που βρήκε τους Κρητικούς με παλαιό οπλισμό και λιγότερους σε αριθμό από τους κατακτητές που ήταν εκπαιδευμένοι και με σύγχρονο οπλισμό. Οι Κρητικοί όμως ήξεραν τον τόπο τους πολύ καλά και μπόρεσαν να αμυνθούν και να οργανωθούν στα βουνά και στα στενά περάσματα. Στην Αθήνα ιδρύθηκε η “Κεντρική υπέρ των Κρητών Επιτροπή” όπου βοήθησε πολύ την επανάσταση με όπλα και τρόφιμα που μεταφέρονταν με πλοία στο νησί. Στην Μονή Αρκαδίου έγινε μία από τις σημαντικότερες μάχες του Κρητικού αγώνα. Εκεί οι πολιορκημένοι ανατινάχτηκαν όταν οι Τούρκοι μπήκαν στην Μονή. Η μάχη αυτή μαθεύτηκε σε όλη την Ευρώπη και πολλοί βοήθησαν στην επανάσταση με κάθε τρόπο. Τον Ιανουάριο του 1869 οι Μ. Δυνάμεις ανάγκασαν την Ελλάδα να μην στέλνει βοήθεια στο νησί.

Την Άνοιξη του 1877 ξέσπασε πόλεμος ανάμεσα στην Ρωσία και την Τουρκία με αποτέλεσμα την οργάνωση των Κρητών όπου τον Οκτώβριο του 1878 υπογράφηκε η σύμβαση της Χαλέπας που έδινε κάποια σημαντικά προνόμια στους Κρητικούς όχι όμως την πολυπόθητη ένωση με την Ελλάδα. Τότε μεταξύ των Κρητικών ξέσπασε διχόνοια και χωρίστηκαν σε δύο κόμματα των Φιλελευθέρων και των Συντηρητικών. Οι Τούρκοι εκμεταλλευόμενοι την κατάσταση εξέδωσαν φερμάνι όπου καταργούσαν πολλά από τα προνόμια. Η παρέμβαση των Μ. Δυνάμεων ήταν ανθελληνική, αφού με τα κανόνια τους χτύπησαν τους Έλληνες στο Επαναστατικό Στρατόπεδο του Ακρωτηρίου και πρόσφεραν βοήθεια στους πολιορκημένους Τούρκους. Έτσι οι Κρητικοί δέχτηκαν την αυτονομία. Ηρωική ήταν η πράξη του Σπύρου Καγιαλέ όπου όταν οι Ευρωπαίοι έσπασαν τον ιστό της σημαίας, αυτός έκανε το σώμα του ιστό για να κρατηθεί η σημαία ψηλά. Στις 2 Νοεμβρίου 1898 ο τελευταίος Τούρκος στρατιώτης εγκαταλείπει το νησί.

Αγώνας για την ένωση

Η άφιξη του πρίγκιπα Γεωργίου ως ύπατου αρμοστή των Μεγάλων δυνάμεων άνοιξε τον δρόμο προς την δικαίωση του πολυετή Κρητικού αγώνα. Ο νέος αρμοστής

εγκαταστάθηκε στο προάστιο Χαλέπα των Χανίων και είχε κύριο μέλημα την σωστή λειτουργία της Κρήτης μετά την αυτονομία. Έτσι σχηματίστηκε κυβέρνηση και σύνταγμα με τον Ελ. Βενιζέλο ως υπουργό δικαιοσύνης. Η παρουσία των μεγάλων δυνάμεων ήταν έντονη αφού κατείχαν τις κυριότερες πόλεις. Ακόμα η ένωση του νησιού με την υπόλοιπη Ελλάδα δεν φαινόταν, ενώ κάθε μια από τις μεγάλες δυνάμεις είχε συμφέροντα στο νησί. Έτσι επήλθε ρήξη μεταξύ του νέου αρμοστή και του Ελ. Βενιζέλου όπου υποχώρησε μετά τα συκοφαντικά δημοσιεύματα στον Αθηναϊκό τύπο που ήταν έργο του πρίγκιπα. Ο Ελ. Βενιζέλος όμως οργανώθηκε και με την υποστήριξη σημαντικών προσωπικοτήτων της Κρήτης κήρυξε στο Θέρισο επανάσταση. Εκεί οργανώθηκε “Προσωρινή Κυβέρνηση Κρήτης” η οποία τύπωσε εφημερίδα, γραμματόσημα και έκανε εσωτερικό δάνειο 100.000 δρχ. Οι μικροσυρράξεις ήταν αναπόφευκτες και τον Νοέμβριο του 1905 υπεγράφη στις Μουρνιές πρωτόκολλο τερματισμού της επανάστασης με θρίαμβο του Βενιζέλου. Νέος αρμοστής ορίστηκε ο Αλεξ. Ζαΐμης τον Δεκέμβριο 1906. Στις 24 Σεπτεμβρίου η κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας εξέδωσε ψήφισμα όπου υπήρχε η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, όμως δεν αναγνωρίστηκε από την Ελληνική κυβέρνηση. Ο πόθος για την ένωση ήταν μεγάλος και όταν υψώθηκε Ελληνική σημαία στο φρούριο Φιρκά οι μεγάλες δυνάμεις ενοχλήθηκαν και τον Αύγουστο του 1909 αποβιβάστηκαν 250 άνδρες και έκοψαν τον ιστό της σημαίας που υπήρχε πάντα όμως στις καρδιές των Κρητικών. Η ανάληψη της διακυβερνήσεως της Ελλάδας από τον Ελ. Βενιζέλο έδωσε ελπίδες για την ένωση. Όμως ο Βενιζέλος σαν σωστός πολιτικός περίμενε την κατάλληλη στιγμή που θα ενεργούσε αφού γνώριζε ότι η θέση του ήταν λεπτή. Έτσι την 1η Οκτωβρίου 1912 και ύστερα από την κήρυξη πολέμου της Ιταλίας στην Τουρκία ο Ελ. Βενιζέλος κάλεσε τους Κρήτες βουλευτές να λάβουν μέρος στη συνεδρίαση της Ελληνικής βουλής όπου ανακοινώθηκε το ένα κοινοβούλιο για Ελλάδα και Κρήτη. Όμως η αυτονομία συνέχιζε μέχρι την νίκη των βαλκανικών πολέμων όπου άνοιξε ο δρόμος για την ένωση. Η επίσημη ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα έγινε την 1^η Δεκεμβρίου 1913 όπου υψώθηκε στον Φιρκά η Ελληνική σημαία.

Η συμβολή της Κρήτης στην Ελλάδα

Πριν ακόμη η Κρήτη ενωθεί με την Ελλάδα, συνέβαλε ουσιαστικά στην ιστορία της. Πολλοί ήταν οι Κρήτες Μακεδονομάχοι όπου κατά τα χρόνια 1902 – 1908 του πολέμου αυτού έδωσαν σκληρές μάχες. Σε 3.000 υπολογίζονται οι Κρητικοί που εθελοντικά πολέμησαν. Όμως η σημαντικότερη ίσως βοήθεια της Κρήτης στην Ελλάδα ήταν με τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Στις σελίδες που αναφέρονται στις βιογραφίες υπάρχουν περισσότερα στοιχεία για την δράση του Ελ. Βενιζέλου. Κατά τη δικτατορία του Μεταξά και όταν τον Νοέμβριο του 1936 επισκέφτηκε την Κρήτη μαζί με τον βασιλιά Γεώργιο, στα Χανιά ο δήμαρχος της πόλης Μουντάκης ευθαρσώς ζήτησε από τον βασιλιά να διώξει τον δικτάτορα ενώ παράλληλα οπλισμένοι Κρήτες στο Βαρύπετρο ήταν έτοιμοι να συλλάβουν τους επισκέπτες και να τους μεταφέρουν στο Θέρισο. Όμως αυτό δεν έγινε αφού τα λόγια του βασιλιά αποπροσανατόλισαν τους επαναστάτες. Το 1938 όμως στα Χανιά ξέσπασε κίνημα κατά του Μεταξά που είχε άδοξο τέλος αφού δεν υπήρξε υποστήριξη από την υπόλοιπη Ελλάδα. Στην αποτυχία συνέβαλε και η απουσία του Ελ. Βενιζέλου που είχε πεθάνει 2 χρόνια νωρίτερα.

Ο πόλεμος του 1940

Σημαντική ήταν η συμβολή της Κρήτης κατά το Έπος του 1940. Η 5^η μεραρχία πολέμησε θαρραλέα και σχηματίστηκε ένας θρύλος γύρο από το όνομά της. Η γεωγραφική θέση του νησιού ήταν από χρόνια πόθος των κατακτητών, έτσι και τώρα οι Γερμανοί ήθελαν την Κρήτη ως βάση ανεφοδιασμού για την μάχη που έδιναν στην Αφρική. Καταστρώθηκε το σχέδιο Mercur (Ερμής) που αν και το γνώριζαν οι Άγγλοι δεν έκαναν τίποτα για την οχύρωση του νησιού. Το σχέδιο αυτό πρόβλεπε επίθεση από αέρα στο νησί. Πρώτος στόχος ήταν το αεροδρόμιο των Χανίων Μάλεμε όπου θα προσγειώνονταν τα μεταγωγικά. Στις 20 Μαΐου 1941 άρχισε η επίθεση στα Χανιά, το Ρέθυμνο και το Ηράκλειο με αεροπλάνα καθέτου εφορμήσεως Στούκας και με αλεξιπτωτιστές. Η δύναμη των κατακτητών ήταν η 7^η αεροκίνητη μεραρχία με 16.000 αλεξιπτωτιστές, η 5^η μεραρχία πεζικού, 350 μεταγωγικά και 750 βομβαρδιστικά. Οι Κρητικοί ήταν άοπλοι, αφού ο Μεταξάς πήρε τα κυνηγετικά όπλα και αρνήθηκε τον εξοπλισμό των Κρητικών από τους Άγγλους. Με μοναδική βοήθεια τα γεωργικά τους εργαλεία, οικιακά σκεύη και λίγα όπλα που είχαν κρύψει, αλλά κυρίως την γενναία ψυχή και την θέληση για λευτεριά αντιστάθηκαν για 10 μέρες. Ο Χίτλερ δεν είχε υπολογίσει σωστά τον Κρητικό λαό και έτσι ματαιώθηκαν λόγω της μάχης της Κρήτης επιθέσεις ενάντια στη Μάλτα, την Κύπρο και την Μ. Ανατολή. Ακόμη καθυστέρησε για 10 πολύτιμες μέρες η επίθεση κατά της Ρωσίας. Τα αντίποινα από τους Γερμανούς ήταν φρικτά. Σκότωναν αδιακρίτως παιδιά, γυναίκες και γέροντες ενώ έκαψαν πολλά χωριά, ένα από αυτά ήταν και η Κάνδανος η οποία καταστράφηκε ολοσχερώς. Όμως οι Κρητικοί δεν έπαψαν να αγωνίζονται σε Ελλάδα και εξωτερικό ενώ με την βοήθεια Άγγλων κομάντος έκαναν σαμποτάζ και απασχολούσαν τον κατακτητή μη μπορώντας να ασχοληθεί με άλλες μάχες και κατακτήσεις. Σημαντική ήταν η απαγωγή του Γερμανού στρατηγού Κράιπε από τα Σπήλια Ηρακλείου στις 13 Αυγούστου 1944 από Κρητικούς και Άγγλους κομάντος.

Η Κρήτη συνεχίζει να παίζει σημαντικό ρόλο όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και ολόκληρη την Ευρώπη μιας και κατέχει μια πολύ σημαντική γεωγραφική θέση που για αιώνες ήταν πόθος των κατακτητών της.

1.2. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΡΗΤΗΣ

Η Κρήτη είναι ελληνικό νησί και γεωγραφικό διαμέρισμα της Ελλάδας που περιλαμβάνει τους νομούς Λασιθίου, Ηρακλείου, Ρεθύμνης και Χανίων στους οποίους περιλαμβάνονται και μερικά μικρά ακόμη νησιά όπως η Γαύδος, η Γαυδοπούλα, το Γαιδουρονήσι, το Κουφονήσι, Άγιοι πάντες, Δίας, Σούδα, Σπιναλόγκα κ.α.

Η Κρήτη είναι το πρώτο σε μέγεθος ελληνικό νησί, το πέμπτο σε μέγεθος νησί της Μεσογείου και το εντέκατο της Ευρώπης. Είναι το 8ο σε έκταση ελληνικό γεωγραφικό διαμέρισμα και σύμφωνα με την απογραφή του 2001 έχει 601.130 κατοίκους.

Το ανάγλυφο της Κρήτης είναι κατά βάση ορεινό και ολόκληρο το νησί το διατρέχει μια συνεχής οροσειρά που σε κάποια σημεία χαμηλώνει. Οι ψηλότεροι όγκοι της Κρητικής οροσειράς είναι δυτικά τα λευκά όρη με ψηλότερη κορυφή τα 2.452 μέτρα, στη μέση ο Ψηλορείτης ή Ήδη με ψηλότερη κορυφή τα 2.456 μέτρα και ανατολικά η Δίκτυ ή Λασιθιώτικα βουνά με ψηλότερη κορυφή στα 2.141 μέτρα. Τα βουνά της Κρήτης αποτελούνται κυρίως από ασβεστόλιθους και σχιστόλιθους και

χαρακτηρίζονται από τις απότομες πλαγιές τους που χωρίζονται συχνά από βαθιά φαράγγια. Οι πεδιάδες είναι μικρές και η μεγαλύτερη είναι η πεδιάδα της Μεσαράς στο νότιο μέρος.

Η βόρεια ακτή της Κρήτης είναι διαμελισμένη σε πολλούς μικρούς και μεγαλύτερους κόλπους και είναι πιο επίπεδη ενώ η νότια ακτή είναι πιο απόκρημνη. Η Κρήτη βρέχεται βόρεια από το Κρητικό πέλαγος, Νότια από το Λυβικό. Ανατολικά από το Καρπάθιο ή Δωδεκανησιακό και δυτικά από το νότιο άκρο του Ιόνιου. Στην βόρεια πλευρά σχηματίζονται οι μεγάλοι κόλποι, Κισσάμου, Χανίων, Σούδας, Αλμυρού και Μιραμπέλλου.

Το υδρογραφικό δίκτυο της Κρήτης είναι φτωχό και κατανεμημένο ανάλογα με σύσταση του εδάφους και τις βροχοπτώσεις. Το μεγαλύτερο υδάτινο ρεύμα είναι ο αναποδάρης και υπάρχει και μια μικρή λίμνη, του Κουρνά στον ανατολικό Αποκόρωνα.

Το κλίμα της Κρήτης είναι γενικά εύκρατο μεσογειακό στις χαμηλές και τις παράκτιες ζώνες και ορεινό στις ψηλότερες περιοχές. Επηρεάζεται από τη θάλασσα ανάλογα με τη μορφή του εδάφους και τη απόσταση από αυτή. Θερμότερο τμήμα είναι το ανατολικό και το νότιο, ενώ ζεστές είναι και οι βόρειες παράκτιες περιοχές, δροσερές όμως την περίοδο των μελεμιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

2.1 ΓΕΩΜΟΡΦΙΑ

Είναι το μεγαλύτερο νησί της Ελλάδος, χωρίζει το Αιγαίο Πέλαγος από το Λιβικό, οριοθετεί την Ευρώπη από την Αφρική, Πανύψηλα βουνά ορθώνονται στο κέντρο του (τα Λευκά Όρη, Ψηλορείτης Δίκητη). Οροπέδια σχίζονται από βαθιά φαράγγια και καταλήγουν σε εύφορες πεδιάδες. Χωριά πνιγμένα στο πράσινο. Ελιές πορτοκαλιές, αμπέλια, πρόγραμμα κηπευτικά. Μιτάτα (αγροικίες από ξερολιθιά), μοναστήρια και χωριά σκαρφαλωμένα σ' οροπέδια, κάστρα και ξωκλήσια ξεχασμένα σ' απόκρημνες πλαγιές. Ακτές με βράχια, πολλές φορές απάτητες αλλά και παραλίες απέραντες βοτσαλωτές ή αμμώδεις. Ξακουστή είναι η Κρήτη για την ποικιλία της χλωρίδας και της πανίδας της. Δάση από καστανιές βελανιδιές και κυπαρίσσια. Δάση από φοινικιές (Βάι-Πρέβελη) και δάση από κέδρα (Γαύδος-Χρυσή). Θεραπευτικά βότανα και μυρωδάτοι θάμνοι, (λάβδανο, δίκταμο ή έρωντας ασπάλαθος, θρούμπη) στα βραχώδη μέρη και στις απότομες βουνοκορφές ενώ στους ορεινούς Όγκους της ζει μέχρι σήμερα ο κρητικός αίγαγρος ή Κρι - Κρι.

Οι κυριότερες πόλεις - λιμάνια του νησιού (Ηράκλειο, Χανιά, Ρέθυμνο, Άγιος Νικόλαος, Σητεία) αναπτύχθηκαν στα βόρεια παράλια του πιο ήπια μορφολογικά και μόνο η Ιεράπετρα βρίσκεται στο νότο, στις ακτές του Λιβυκού πελάγους κοιτάζοντας την Αφρική.

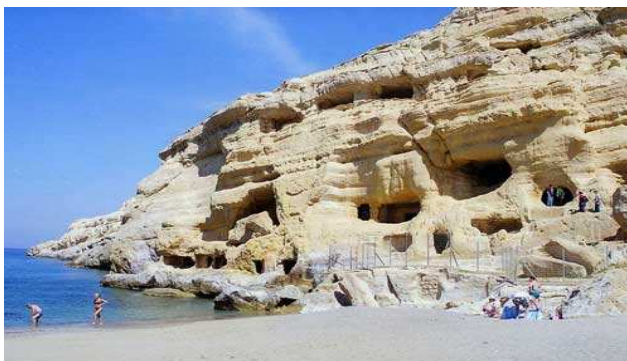
2.1.1. ΠΑΡΑΛΙΕΣ

Ένας απ' τους πιο σημαντικούς τουριστικούς πόρους της Κρήτης είναι οι παραλίες της. Παραλίες στην Κρήτη υπάρχουν πολλές και θαυμάσιες, τόσο οργανωμένες όσο και απομακρυσμένες και ερημικές. Μπορεί οι ερημικές παραλίες να μην προσφέρουν κάποιες ανέσεις, σίγουρα όμως προσφέρουν έλλειψη πολυκοσμίας, πιο "παρθένο" περιβάλλον και αυτή την πολυπόθητη αίσθηση ηρεμίας και απομόνωσης στη φύση.

Οι ακτές της Κρήτης είναι πολυσχιδείς, με μικρούς και μεγάλους όρμους. Ξεχωρίζουν τέσσερις μεγάλες χερσόνησοι : της Γραμπούσας, της Ροδωπού, το Ακρωτήρι και της Σητείας. Κατά μήκος των ακτών σχηματίζονται οι κόλποι : Κισσάμου, Χανίων, Ηρακλείου και Μιραμπέλλου. Το συνολικό μήκος των ακτών της Κρήτης είναι 1.046 km περίπου. Ο νομός Χανίων διαθέτει δύο υπέροχες παραλίες στη δυτική πλευρά του, το Ελαφονήσι στα νοτιοδυτικά και τη Φαλάσαρνα στα βορειοδυτικά & μία από τις μεγαλύτερες αμμώδεις παραλίες βρίσκεται στη Γεωργιούπολη, μεταξύ Χανίων και Ρεθύμνου. Μία τροπική παραλία βρίσκεται στο ανατολικότερο άκρο του νησιού είναι η παραλία Βάι ένα παραδεισένιο τοπίο όπου φυτρώνει ο μόνος φυσικός φοίνικας της Ευρώπης, δημιουργώντας και το μοναδικό φοινικόδασος της ηπείρου. Τα Μάταλα στα νότια του Ηρακλείου, είναι γνωστά για τις σπηλιές τους ενώ διαθέτουν και μια απολαυστική, ηλιόλουστη παραλία με άμμο. Όμορφες παραλίες υπάρχουν στο Φραγκοκάστελλο, στο Μακρύ Γιαλό, στην Κάτω Ζάκρο, στην Πρέβελη, στην Παλαιόχωρα, στην Αγία Πελαγία, στο Ίστρο και στα Μάλια.

Η θάλασσα στην Κρήτη είναι ζεστή το καλοκαίρι και το μπάνιο είναι πάντα ευχάριστο. Η θερμοκρασία της θάλασσας τον Μάιο είναι 20 βαθμοί, ανεβαίνει σταδιακά μέχρι τους 26-27 βαθμούς τον Ιούλιο και σιγά-σιγά πέφτει στους 20 βαθμούς τον Νοέμβριο. Ακόμα και το χειμώνα η θερμοκρασία της θάλασσας δεν πέφτει κάτω από τους 17 βαθμούς, οπότε τα θαλασσινά μπάνια στην Κρήτη είναι δυνατά όλο το χρόνο.

Οι πέντε πιο γνωστές παραλίες της Κρήτης είναι οι εξείς :

Μάταλα

Τα **Μάταλα** βρίσκονται στη νότια Κρήτη στο νομό Ηρακλείου, περίπου 70 χλμ από την πόλη. Πρόκειται για ένα μικρό, ψαράδικο χωριό με την ξακουστή, πανέμορφη, αμμώδη παραλία του. Τα καθαρά, καταγάλανα νερά σε συνδυασμό με τα τεχνητά μικρά σπήλαια που είναι λαξευμένα που

κάνουν την παραλία των Ματάλων μοναδική! Στα Μάταλα υπάρχουν υποδομές όπως ενοικιαζόμενα δωμάτια, ξενοδοχειακές μονάδες, ταβέρνες, μπαρ, καφετέριες. Η παραλία είναι οργανωμένη και η πρόσβαση εύκολη!

Στα νοτιοδυτικά παράλια της Κρήτης απλώνεται μια από τις πιο μαγικές παραλίες του νησιού. Η **Ελαφονήσος**, που απέχει περίπου 80 χλμ από τα Χανιά χαρακτηρίζεται από τους αμμόλοφους με λευκή άμμο, τα καταγάλανα και καθαρά ρηγά νερά, την ηρεμία και τη γαλήνη που προσφέρει. Το τοπίο σε παραπέμπει σε παραλίες εξωτικές, και τα ρηγά νερά της πολλές φορές συνεχίζονται για αρκετά μέτρα μέσα στη θάλασσα. Το τοπίο της Ελαφονήσου σε καθηλώνει, καθώς είναι σπάνιο να συναντήσεις στην Ελλάδα παραλία με τα δικά της .

Ελαφονήσι

Στα βορειοδυτικά της Κρήτης βρίσκεται η **Γραμβούσα**. Πρόκειται για μια χερσόνησο στα δυτικά της οποίας απλώνεται η μαγευτική παραλία του Μπάλου. Στη χερσόνησο της Γραμβούσας υπάρχει ένα κάστρο το οποίο έχτισαν οι Βενετοί και το

χρησιμοποιούσαν ως φρούριο ενάντια στους επίδοξους κατακτητές που κατά καιρούς θέλησαν να το καταπατήσουν. Τελικά οι Τούρκοι κατάφεραν να κυριεύσουν το κάστρο δωροδοκώντας το Βενετό φρούραρχο! Η παραλία του Μπάλου είναι μια από τις πιο όμορφες παραλίες τις Μεσογείου. Πολύ

Γραμβούσα

φιλή άσπρη και κόκκινη άμμος, ρηγά νερά και σε κάποιο σημείο μια λιμνοθάλασσα με καθαρά γαλαζοπράσινα νερά.

Ανατολικά της Σητείας περίπου 25 χλμ από την πόλη και 6 χλμ από το Παλαίκαστρο, πάνω στο ακρωτήριο Σίδερο, βρίσκεται η πανέμορφη παραλία του **Βάι**. Είναι μοναδική στο είδος της στην Ευρώπη χάρη στο πλούσιο φοινικόδασός της που σε συνδυασμό με τα γαλαζοπράσινα νερά της δίνει την αίσθηση ότι βρίσκεσαι σε κάποια τροπική ακτή. Η παραλία είναι πεντακάθαρη με λεπτή άμμο και βότσαλο, οργανωμένη και έχει πάρει πολλά βραβεία και τη Γαλάζια Σημαία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόκειται για μια περιοχή που διαφέρει αισθητικά από τις συνηθισμένες παραλίες στην Ελλάδα.

Βάι

Η παραλία βρίσκεται στα νότια του Νομού Ρεθύμνης, μέσα σε έναν καταπράσινο χώρο στο τέλος του Κουρταλιώτικου φαραγγιού. Μετά το φοινικόδασος απλώνεται η αμμώδης παραλία της **Πρέβελης** με τους υπέροχους καταρράκτες που ξεχύνονται στην θάλασσα. Η λίμνη Πρέβελη είναι ένα από τα ομορφότερα

Πρέβελη

αξιοθέατα του νησιού. Το τοπίο μοιάζει τροπικό. Πολλοί χαρακτηρίζουν την περιοχή της Πρέβελης, ως έναν επίγειο παράδεισο!

2.1.2. ΣΠΗΛΑΙΑ

Πάνω από 3500 σπήλαια έχουν καταγραφεί στην Κρήτη από το 1962 που ο αείμνηστος Ελευθέριος Πλατάκης ίδρυσε το τοπικό τμήμα της Ελληνικής

Σπηλαιολογικής Εταιρείας. Από αυτά μόλις 800 έχουν εξερευνηθεί. Υπάρχουν μερικά μάλιστα που εικάζεται ότι ήταν σε χρήση γύρω στο 3000 π.Χ.. Η σπηλιά Ειλειθυία ήταν χώρος λατρείας αφιερωμένος στη Θέα των τοκετών Ειλειθυία. Απολιθώματα που βρέθηκαν στον χώρο αυτό μας παραπέμπουν στη Νεολιθική εποχή. Ένα άλλο σπήλαιο, το Δικταίο Άντρο στο οροπέδιο του Λασιθίου είναι, σύμφωνα με τη μυθολογία, ο τόπος γέννησης του Δία. Κατά το μύθο, ο Δίας έμεινε στο Ιδαίο Άντρο, στον Ψηλορείτη μέχρι την ενηλικίωσή του. Μια άλλη σπηλιά, το Μελιδόνι ήταν ο τόπος που εκτυλίχθηκε ένα τραγικό επεισόδιο κατά τη διάρκεια του αγώνα για την Κρητική ανεξαρτησία. Το 1824, 300 χωρικοί διωκόμενοι από τις Τουρκικές δυνάμεις βρήκαν καταφύγιο σ' αυτή τη σπηλιά. Όταν αρνήθηκαν να βγουν έξω, οι Τούρκοι οχύρωσαν το άνοιγμα της σπηλιάς με εύφλεκτα υλικά και τα πυροδότησαν, με συνέπεια να μην επιζήσει κανένας από τους χωρικούς. Το σπήλαιο σεντόνι κοντά

στην αρχαία Αξό είναι ένα από τα πιο όμορφα στην Κρήτη. Το σπήλαιο του Αγίου Ιωάννη είναι το μέρος που ο Άγιος έζησε και πέθανε.

Panorama © P. Miernikiewicz

Σπήλαιο Σφεντόνη

Μερικά απ' τα πιο σημαντικά σπήλαια της Κρήτης :

Το Σπήλαιο του Σφεντόνη βρίσκεται στο χωριό Ζωνιανά 43 χλμ από το Ηράκλειο και 52 από την πόλη του Ρεθύμνου, στην Κρήτη. Πρόκειται για ένα από τα πέντε πιο σημαντικά σπήλαια στην Ελλάδα και το πιο μεγάλο στην Κρήτη. Έχει έκταση 3.000 τ.μ. και ο επισκέπτης μπορεί να διανύσει μόλις 270 μ.

Το Δικταίο Άντρο, γνωστό και ως σπήλαιο Ψυχρό, βρίσκεται λίγο μετά το χωριό Ψυχρό στο οροπέδιο Λασιθίου σε υψόμετρο 1.025 μ. στην Κρήτη. Πρόκειται για έναν πολύ σημαντικό αρχαιολογικό χώρο και ένα από τα πιο γνωστά σπήλαια της Κρήτης. Μέσα στο σπήλαιο, το οποίο χωρίζεται σε πάνω και κάτω μέρος, μπορεί κανείς να διακρίνει την μεγαλοπρέπεια των λιθωμάτων, πολλούς σταλακτίτες και σταλαγμίτες, κάποιους θαλάμους και μια μικρή λίμνη.

Το Ιδαίο Άντρο ή Αρσένιο ή Σπηλιά της Ίδης βρίσκεται στο οροπέδιο του Ψηλορείτη (Νίδα) στο νομό Ρεθύμνου στην κεντρική Κρήτη. Πρόκειται για ένα σπήλαιο στο οποίο όπως αναφέρεται στη μυθολογία μεγάλωσε ο Δίας γνωστός ως "Κρηταγενής". Στις μέρες μας το σπήλαιο αυτό, που από τους κατοίκους της περιοχής ονομάζεται και Σπηλιάρα, είναι αρχαιολογικός χώρος όπου μέσα έχουν

ανακαλυφθεί αρχαία αντικείμενα της Μινωικής εποχής, όπως μικρά αγαλματίδια, ασπίδες από χαλκό κ.ά.

2.1.3. ΦΑΡΑΓΓΙΑ

Υπάρχουν αναρίθμητα φαράγγια στην Κρήτη, ορισμένα απ' αυτά πάρα πολύ γνωστά, όπως της Σαμαριάς. Ωστόσο τα περισσότερα παραμένουν άγνωστα στον πολύ κόσμο, αν κι όχι λιγότερο εντυπωσιακά κι όμορφα. Τα φαράγγια παρέχουν τη δυνατότητα για ευκολότερη πεζοπορία, ιδίως τους καλοκαιρινούς μήνες, οπότε δεδομένων των ψηλών θερμοκρασιών της εποχής είναι πολύ ευκολότερο να κατέβεις ένα φαράγγι παρά να ανέβεις ένα βουνό. Αυτός είναι και ο λόγος που όλες οι καλοκαιρινές εξορμήσεις των Ορειβατικών Συλλόγων της Κρήτης περιορίζονται σε διασχίσεις φαραγγιών και καταλήγουν στη θάλασσα για ένα δροσιστικό μπάνιο. Φυσικά υπάρχουν φαράγγια αληθινά δύσκολα, που απαιτούν ιδιαίτερες ικανότητες, γνώσεις κι εξοπλισμό.

Το **Φαράγγι της Σαμαριάς** βρίσκεται στο νομό Χανίων στην οροσειρά Λευκά Όρη. Έχει μήκος 18 χλμ και είναι το μεγαλύτερο φαράγγι της Κρήτης αλλά και της Ευρώπης (σε μήκος). Έχει πλάτος από 150 μέτρα έως 3 μέτρα που είναι και το στενότερο σημείο του με την ονομασία "Πόρτες". Το 1962 χαρακτηρίστηκε Εθνικός Δρυμός Ελλάδας και είναι τόπος διαμονής πολλών ενδημικών πουλιών και διαφόρων ειδών ζώων. Το πιο γνωστό από τα ζώα που βρίσκουν καταφύγιο στο Φαράγγι Σαμαριάς είναι ο κρητικός αίγαγρος (κρι κρι). Εκεί επίσης φυτρώνουν σπάνια βότανα και φυτά, όπως το άγριο δίκταμο κι τα αγριολούλουδα. Το φαράγγι πήρε το όνομά του από το χωριό Σαμαριά και που κι αυτό οφείλει την ονομασία του στην βυζαντινή εκκλησία Οσία Μαρία του 14ου αιώνα, που βρίσκεται εκεί και σώζεται έως σήμερα με πολλές εικόνες και τοιχογραφίες. Το χωριό αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν οι

λιγιστοί κάτοικοι (βοσκοί και ξυλοκόποι) όταν το φαράγγι χαρακτηρίστηκε Εθνικός Δρυμός. Επί Τουρκοκρατίας, το χωριό Σαμαριά, χρησιμοποιούνταν ως κρησφύγετο. Τα εγκαταλελειμμένα σπίτια αυτού του χωριού βρίσκονται λίγο πριν τη μέση του φαραγγιού και σήμερα χρησιμοποιούνται από τους φύλακες του δρυμού. Το χωριουδάκι αυτό, έχει πηγή και χώρους για να καθίσεις, οπότε είναι ιδανικό για στάση, νερό και ίσως ένα πρόχειρο γεύμα για όσους επισκέπτονται το φαράγγι.

Άλλα μεγάλα φαράγγια είναι το Κουρταλιώτικο Φαράγγι στο νομό Ρεθύμνου, το Φαράγγι της Ίμβρου το Φαράγγι της Αγίας Ειρήνης στο νομό Χανίων, το Φαράγγι του Αγίου Νικολάου ή Ρούβα στο Ηράκλειο, το φαράγγι Χά και το φαράγγι περβολακίων στο Λασιθι καθώς επίσης και πολλά άλλα.

2.1.4. Η ΛΙΜΝΗ ΤΟΥ ΚΟΥΡΝΑ

Η λίμνη Κουρνά είναι μια μοναδική φυσική λίμνη που δημιουργείται από την παρεμπόδιση του υπόγειου νερού, που κατεβαίνει από τον όγκο των Λευκών Ορέων, από τα αδιαπέραστα πετρώματα και την κατάκλιση του φυσικού κοιλώματος. Η λίμνη τροφοδοτείται από την πηγή Αμάτι και αποστραγγίζεται προς το **ποταμό Δέλφινα**. Η απόστασή της από την θάλασσα είναι 2.5 km.

Το μέγιστο μήκος της είναι 1080 μέτρα και το μέγιστο πλάτος της είναι 880 μέτρα. Καταλαμβάνει έκταση 579 στρέμματα με μέγιστο βάθος τα 22.5 μέτρα (3.5 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας). Η περιοχή της λίμνης

χαρακτηρίζεται σαν τεκτονικό ρήγμα που κατακλύζεται με νερό από την πηγή "Αμάτι" λόγω των νεογενών αποθέσεων που εξασφαλίζουν την στεγανότητα της. Απλά, φανταστείτε ένα μεγάλο κοίλωμα που τροφοδοτείται από την μία του πλευρά με νερό λόγω του πορώδους του εδάφους ενώ από την απέναντι στεγανοποιείται λόγω της φύσης των πετρωμάτων. Σε κάποια τμήματα της λίμνης έχουν γίνει και έργα υπερχειλίσης και αποστράγγισης του νερού προς τις καλλιεργούμενες εκτάσεις και την θάλασσα.

Η λίμνη αναφέρεται από τα αρχαία χρόνια με το όνομα Κορησία. Μάλιστα πιστεύεται ότι υπήρχε ιερό στις όχθες προς τιμήν της Κορησίας Αθηνάς. Στα αραβικά η λέξη Κουρνά σημαίνει λουτήρας και λίμνη. Ίσως λοιπόν οι Άραβες να ήταν αυτοί που την μετονόμασαν από Κορησία σε Κουρνά. Τα σκοτεινά νερά της λίμνης έκαναν εντύπωση σε όλους τους επισκέπτες αλλά και τους κατοίκους αφού θεωρούσαν την λίμνη χωρίς πυθμένα (άπατη). Μάλιστα περιηγητές ήδη από τα χρόνια του Μεσαίωνα αναφέρονταν με δέος για το εκτιμώμενο βάθος της λίμνης.

Ένας μύθος για την Κούρνα..

Ο μύθος αναφέρει ότι στην θέση της λίμνης βρισκόταν ένα χωριό. Κάποια μέρα ένας από τους χωρικούς πήρε την κόρη του για να πάνε στα χωράφια. Στον δρόμο έκατσαν να ξαποστάσουν και η κόρη άρχισε να χτενίζει τα ξανθά μαλλιά της. Ο πατέρας της ενώ αρχικά την καμάρωνε, ξαφνικά την ερέχτηκε και της ρίχτηκε. Η κόρη στην απελπισία της ζήτησε να πει μοναχά τρία λόγια που ήταν "Βούλα και Βουλολίμνα! Κι εγώ στοιχειό στην λίμνα!". Αμέσως ο τόπος βούλιαξε και έγινε η λίμνη. Μάλιστα οι κάτοικοι παλαιότερα πιστεύανε ότι όσοι έχουν "αλαφρό ίσκιο" (βλέπουν δηλαδή φαντάσματα) βλέπουν στην μέση της λίμνης απάνω σε ένα βράχο μια κόρη να κάθεται και να χτενίζει τα ολόχρυσα ξανθά μαλλιά της.

2.2 ΙΣΤΟΡΙΑ

Η ιστορία της Κρήτης ξεκινά από την Νεολιθική Εποχή, όπως μαρτυρούν τα ευρήματα. Η ανάπτυξή της όμως φαίνεται έντονη στην Εποχή του Χαλκού. Είναι η περίοδος του Μινωικού Πολιτισμού, που χτίζονται τα μεγαλοπρεπή ανάκτορα και η Κρήτη αποκτά μεγάλη ναυτική δύναμη.

Τον 11ο π. Χ. αι. τα ανάκτορα καταστρέφονται και δωρικά φύλα εισβάλλουν στο νησί. Στη διάρκεια των Κλασσικών Χρόνων η Κρήτη παρουσιάζεται χωρίς ιδιαίτερη πολιτιστική ακμή, ενώ στους ρωμαϊκούς και βυζαντινούς χρόνους δοκιμάζεται από πολλές πειρατικές επιδρομές. Μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης περνά στα χέρια των Βενετών. Την περίοδο αυτή παρουσιάζει μεγάλη οικονομική και πνευματική ακμή. Το 1669 την καταλαμβάνουν οι Τούρκοι, μετά από προσπάθεια πολλών χρόνων.

Οι Κρητικοί πήραν ενεργό μέρος στην Επανάσταση του 1821. Κατάφεραν να ενωθούν με την Ελλάδα το 1913.

2.3. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Τχνη ανθρώπινης παρουσίας υποδηλώνουν πως η Κρήτη κατοικείται για πρώτη φορά στην περίοδο της νεολιθικής εποχής, δηλαδή γύρω στο 6000 π.Χ.

Για τους πρώτους κατοίκους της δεν ξέρουμε αν έρχονται από την Ασία, την Αφρική, τα Δωδεκάνησα ή τις Κυκλάδες. Η πιθανότερη αλλά όχι αδιαμφισβήτητη εκδοχή, είναι ότι έρχονται από την Ασία. Τα ο ερώτημα πάντως παραμένει ακόμα ανοιχτό. Αν και ο πολιτισμός τους είναι σχετικά πρωτόγονος ακόμα, μπαίνουν σιγά σιγά στο στάδιο της παραγωγής αφού μαθαίνουν να καλλιεργούν τη γη, εξημερώνουν και συντηρούν τα ζώα και γνωρίζουν τη χρήση του πηλού. Χρησιμοποιούν τα σπήλαια ως τόπους διαμονής, αλλά μπορούν να χτίζουν και κατοικίες από πλίνθους, ξύλα και πέτρες. Τα έργα αυτής της περιόδου έχουν στην αρχή όψη χονδροειδή. Τα μέταλλα και η χρήση του κεραμικού τροχού, είναι ακόμα άγνωστα.

Από τα απλά και πρωτόγονα ειδώλια, αντλείται το συμπέρασμα πως λατρεύουν μια γυναικεία θεότητα, σύμβολο της γονιμότητας. Στα κοντινότερα σε μας στάδια της νεολιθικής εποχής, υπάρχουν ενδείξεις για εμπορικές ανταλλαγές και πολιτιστικές σχέσεις της Κρήτης με τις Κυκλάδες, την Ανατολή και την Αίγυπτο. Πάντως ο Κρητικός νεολιθικός πολιτισμός, παραμένει για μικρό χρόνο απομονωμένος και στατικός. Λίγο μετά το 3000 π.Χ. τη νεολιθική εποχή διαδέχεται η εποχή του χαλκού ή Μινωική όπως την ονομάζει ο Άγγλος αρχαιολόγος A. Evans, που καλύπτει χρονικά την περίοδο ως το 1100 π.Χ.

Θεά Γονιμότητας

Ο πολιτισμός στην περίοδο αυτή μπαίνει σε ένα νέο στάδιο, με γρηγορότερους ρυθμούς ανάπτυξης, διαγράφοντας μια λαμπρή τροχιά. Η Κρήτη κατέχει προνομιά θέση σ' ολόκληρο το Μεσογειακό χώρο και εξελίσσεται σε μια μεγάλη ναυτική δύναμη. Η γεωγραφική της θέση, ανάμεσα σε τρεις ηπείρους, διευκολύνει στο να συναντιούνται τα ρεύματα των πολιτισμών της εποχής, τους οποίους αφομοιώνει. Δημιουργεί μάλιστα ένα δικό της πολιτισμό, που οριοθετεί ένα νέο τρόπο ζωής και καθιερώνει νέες αντιλήψεις για την τέχνη και την αισθητική. Η προνομιακή αυτή θέση αποτελεί ευνοϊκή προϋπόθεση για τη θαλάσσια κυριαρχία των Μινωιτών.

Ο Μινωικός πολιτισμός, που είναι ο μακρινός πρόγονος του σημερινού ευρωπαϊκού, έχει το κέντρο του στην Κνωσό. Πολυτελή ανάκτορα, ιερά, αυλές, αίθουσες και τοιχογραφίες με πλούσιο θεματολογικό περιεχόμενο, δημιούργησαν ένα αριστούργημα αρχιτεκτονικής συμπληρωμένο από σύγχρονες για την εποχή αποχετευτικές και υδραυλικές εγκαταστάσεις.

Από το 2000 έως το 1700 π. Χ. η εξουσία συγκεντρώνεται στα χέρια των βασιλιάδων και δημιουργούνται τα πρώτα ανακτορικά κέντρα.

Γύρω στο 1900 π. Χ. χτίζονται τα πρώτα εντυπωσιακά σε μεγαλοπρέπεια ανάκτορα της Κνωσού, της Φαιστού και των Μαλίων.

Το 1700 π. Χ. τα ανάκτορα δέχονται ξαφνικά τις καταστρεπτικές συνέπειες κάποιου δυνατού σεισμού ή άλλης ζημιόγону αιτίας. Στα ερείπια των παλαιών ανακτόρων ξαναχτίζονται αμέσως καινούρια πιο όμορφα και μεγαλοπρεπή. Προς τα τέλη του 17^{ου} αιώνα χτίζεται και το ανάκτορο της Ζάκρου.

Από το 1700 έως το 1380 π. Χ. ο μινωικός πολιτισμός φτάνει στη μεγαλύτερή του άνθηση. Με το αξιόλογο και αξιόμαχο ναυτικό που αποκτά ο Μίνωας, κυριαρχεί στα γειτονικά νησιά, χτίζει ατυχίες και πατάσσει την πειρατεία. Το κοινωνικό σύστημα που επικρατεί φαίνεται να είναι φεουδαρχικό και θεοκρατικό, με ανώτερο θρησκευτικό αρχηγό το βασιλιά κάθε ανακτορικού κέντρου.

Ο βασιλιάς της Κνωσού έχει το ιεραρχικό προβάδισμα, μεταξύ των άλλων βασιλιάδων. Με το σύστημα αυτό εδραιώνεται μια μακρόχρονη ειρήνη, η περίφημη ΡΑΧ ΜΙΝΟΙΚΑ, που βοηθάει αποτελεσματικά στο οικονομικό και πολιτιστικό ανέβασμα του νησιού.

Οι θρησκευτικές αντιλήψεις δε φαίνεται να σημειώνουν αποκλίσεις από προηγούμενες εποχές. Εξακολουθεί έτσι η λατρεία της μεγάλης θεάς – μητέρας, που προσωποποιεί τη φύση και τη βλάστηση. Η λατρεία προσφέρεται σε υπαίθρια μέρη, στις κορφές βουνών, σε σπήλαια σε ειδικούς ανακτορικούς χώρους ή μικρά οικιακά ιερά. Λατρεύονται επίσης κι άλλες θεότητες, αλλά γενικά η μινωική θρησκεία είναι ολιγοπρόσωπη.

Γύρω στα 2000 π. Χ. αρχίζουν να κάνουν την εμφάνιση τους τα πρώτα γραπτά σύμβολα, που εικονίζουν μορφές ή κεφαλές ζώων, εργαλεία, ανθρώπινες παραστάσεις κ.α. Το πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα της ιερογλυφικής γραφής της Κρήτης είναι ο περίφημος δίσκος της Φαιστού, που χρονολογείται από το 1700 π. Χ. Εξέλιξη των ιερογλυφικών αποτελεί η γραμμική γραφή Α και αργότερα, μετά το 1500 π. Χ., γραμμική Β.

Το 1450 π. Χ. άλλη φοβερή λαίλαπα ξεσπά και σαρώνει πάλι την Κρήτη, που όπως υποστηρίζει ο καθηγητής Σπ. Μαρινάτος, τα αίτια της οφείλονται σε έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας, ενώ ισχυροί σεισμοί ισοπεδώνουν τα ανακτορικά κέντρα. Στην ολοκλήρωση της καταστροφής συντελούν και οι πυρκαγιές που ακολουθούν. Από το ισχυρό αυτό πλήγμα του Μινωικού πολιτισμού επωφελούνται ο Αχαιοί, που καταλαμβάνουν το νησί και εγκαθίστανται στην Κνωσό.

Σύμφωνα με νεότερα ανασκαφικά δεδομένα κυρίως από τη ρόδο και την Κω, καθώς και ενδείξεις που μας προσφέρουν φυσικές επιστήμες, διαμορφώνεται η αντίληψη, ότι η έκρηξη του ηφαιστείου της Σαντορίνης είναι ανεξάρτητη από την καταστροφή του μινωικού πολιτισμού. Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, η έκρηξη αυτή τοποθετείται χρονολογικά γύρω στο 1620 π. Χ.

Με την άποψη αυτή, συμπίπτουν και ιστορικά στοιχεία που προέρχονται από την Κίνα, σύμφωνα με τα οποία ο ήλιος σκοτεινίασε και καταρρακτώδεις βροχές ακολούθησαν την έκρηξη.

Υποστηρίζεται ακόμα από Αμερικανούς επιστήμονες, ότι η έκρηξη υπήρξε πολύ ισχυρή, αφού ισοδυναμούσε με ταυτόχρονη έκρηξη δυο εκατομμυρίων ατομικών βομβών του τύπου της Χιροσίμα. Ήταν δηλαδή η ισχυρότερη έκρηξη της ιστορίας.

Η Κρήτη συνέχεια γίνεται μια από τις πολλές μυκηναϊκές περιοχές και σε περίπτωση πολέμου αναγνωρίζει ως αρχηγό το βασιλιά των Μυκηναίων. Ωστόσο, με τη γέφυρα του μυκηναϊκού πολιτισμού η Κρήτη συμβάλλει, επηρεάζει και βοηθά ουσιαστικά στη δημιουργία του Ελληνικού θάυματος που ακολουθεί.

Με την κάθοδο δωρικών φύλων από το βορρά, γύρω στα 1100 π. Χ. η Κρήτη μπαίνει στην καθαρά ελληνική ιστορική της περίοδο. Από τότε αρχίζει να σημειώνεται μια πτώση και παρακμή του πολιτισμού, χωρίς να διασπάται απόλυτα η πολιτιστική συνέχεια.

Η νέα οργάνωση της Κοινωνίας της Κρήτης έχει ως πρότυπο την αντίστοιχη οργάνωση της Σπάρτης και των άλλων δωρικών κέντρων της Ελλάδας. Το νησί όμως αρχίζει να διαιρείται σε πόλεις – κράτη που οι σχέσεις τους κλονίζονται και εμπλέκονται πολλές φορές σε πολέμους μεταξύ τους. Καταργείται η παραδοσιακή και μακρόχρονη βασιλεία και το πολίτευμα παίρνει αριστοκρατικό χαρακτήρα.

Το κλίμα αυτό δεν αφήνει περιθώρια για εξωτερικές πολεμικές περιπλοκές ή για ανάληψη άλλων χρεώσεων και δεσμεύσεων εκτός Κρήτης. Έτσι κατά τη διάρκεια των περσικών πολέμων, η Κρήτη τηρεί αυστηρή ουδετερότητα. Την ίδια στάση τηρεί και κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Σ' αυτό συντελεί ίσως και ο χρησμός του μαντείου των Δελφών, που αποθαρρύνει τους Κρήτες από τέτοιου είδους πολεμικές συμπράξεις, αφού υπενθυμίζει τα δεινά που έχουν υποστεί κατά τον πόλεμο της Τροίας, στον οποίο είχαν πάρει μέρος με 80 πλοία, υπό τους Ιδομενέα, Μηριόνη και άλλους.

Κατά τους χρόνους του Μ. Αλεξάνδρου πολυάριθμοι Κρήτες μισθοφόροι υπηρετούν στο στρατό του, με επικεφαλής το γνωστό ναύαρχο Νέαρχο, καταγόμενο προφανώς από τη Λατώ, το βασιλικό αγγελιαφόρο Φιλωνίδα από τη Χερσόνησο κ.α. Η φήμη που τους συνοδεύει ως περίφημους τοξότες και σφενδονήτες τους κάνει γνωστούς και περιζήτητους.

Στους ελληνιστικούς χρόνους σημειώνονται οι σκληρότεροι και αιματηρότεροι εσωτερικοί πόλεμοι. Πολλές πόλεις κατασκάβονται, αφανίζονται ολοκληρωτικά και αρχίζει η έντονη ανάμειξη τρίτων δυνάμεων στα εσωτερικά του νησιού. Στην περίπτωση βέβαια αντιμετώπισης ξένης επιβουλής οι Κρήτες εμφανίζονται ενωμένοι (Συγκρητισμός).

Έχουν κοινή κυβέρνηση και συμβούλιο, που ονομάζεται το κοινό των Κρητών, το οποίο κόβει και κυκλοφορεί δικό του νόμισμα. Η συνένωση αυτή χαλαρώνεται όταν εκλείπει ο εξωτερικός κίνδυνος και οι διενέξεις κυριαρχούν και πάλι στις μεταξύ των πόλεων σχέσεις.

Ένα μεγάλο μέρος από τα δημιουργήματα του μινωικού πολιτισμού βυθίζεται σιγά σιγά στο χωνευτήρι του χρόνου. Η κρητική γη με στοργική φροντίδα και επιμέλεια τα φυλάει στα σπλάχνα της, αφήνοντας απλώς να αιωρείται πάνω απ' αυτά κάποιος μυθολογικός απόηχος.

Ό,τι όμως έχει καταπιεί επί αιώνες η κρητική γη, αρχίζει να το παραδίδει στη φροντίδα και την έρευνα των αρχαιολόγων, λύνοντας έτσι τη μακρόχρονη σιωπή της. Από τις ανασκαφές που αρχίζουν στα τέλη του περασμένου αιώνα ζωντανεύει ο μύθος και αρχίζει να παρουσιάζεται ένας νέος, λαμπρός και γοητευτικός κόσμος. Οι ανασκαφές αυτές έρχονται και δικαιώνουν τον Όμηρο, που μιλάει για την Κρήτη, τη γεωγραφική της θέση, τον πλούτο, τις πόλεις και τους ανθρώπους της. Ορόσημο των ανασκαφών αποτελεί το 1900, όταν ο Άγγλος αρχαιολόγος Α. Evans, ακολουθώντας τα βήματα του Μίνωα Καλοκαιρινού, πραγματοποιεί σε μεγάλη κλίμακα ανασκαφές

στην Κνωσό. Η ανασκαφική έρευνα επεκτείνεται και καλύπτει πολλά μέρη της Κρήτης. Ακολουθεί μια πλούσια συγγραφική παραγωγή, με αποτέλεσμα η Κρήτη να επικεντρώνει το ενδιαφέρον πολλών Ελλήνων και ξένων αρχαιολόγων, ιστορικών, θρησκευολόγων, περιηγητών κ.α.

2.4. ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Ο μύθος αποτελεί μια από τις σοβαρότερες πνευματικές κληρονομίες σε ευρωπαϊκό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο. Η μυθολογία αποτελεί πηγή έμπνευσης επί χιλιετίες, για τους συγγραφείς, αγγειογράφους και καλλιτέχνες δημιουργούς γενικότερα. Οι Έλληνες για να εξυμνήσουν τους θεούς τους και να τραγουδήσουν τα κατορθώματα των ηρώων τους, πλάθουν αναρίθμητους μύθους.

Η Κρήτη κατέχει πρωταρχική θέση στην Ελληνική μυθολογία. Γέννημα και ανάθρεμμα της Κρήτης, ο μεγάλος Θεός Δίας τροφοδοτεί με πλούσιο υλικό τη φαντασία των αρχαίων Ελλήνων.

Η Ρέα, απελπισμένη από την παιδοκτόνο τακτική του Κρόνου, που τρώει τα παιδιά του μόλις γεννηθούν, για να μη του πάρουν την εξουσία, καταφεύγει στην Κρήτη, όπου και γεννά το Δία σε σκοτεινό και βαθύ σπήλαιο. Το βρέφος μεγαλώνει και γίνεται ο πατέρας θεών και ανθρώπων. Γύρω από τη γέννηση, την ανατροφή, τα βασίλεια και το θάνατό του, όπως πιστεύουν οι Κρήτες, έχουμε μια συναρπαστική δημιουργία μύθων.

Στη συνέχεια στην Κρήτη γεννά ο Δίας την Αθηνά, αφού δέχεται δυνατό χτύπημα με τσεκούρι στο πονεμένο κεφάλι του από τον Ήφαιστο ή τον Προμηθέα, στον ποταμό Τρίτωνα. Η Αθηνά παραβιάζοντας κάθε νόμο της φύσης, ξεπηδά από το κεφάλι του Δία με μορφή μεγάλης κοπέλας, πάνοπλη και σοφή.

Οι Κρήτες πλάθουν τη δική τους Άρτεμη, με το όνομα Βριτόμαρτις που σημαίνει γλυκιά παρθένα. Η Βριτόμαρτις είναι νύμφη και όταν για πρώτη φορά τη βλέπει ο Μίνωας την ερωτεύεται παράφορα και αρχίζει να την κυνηγά. Στο τέλος και μετά από άσκοπο κυνηγητό εννιά χρόνων, μπροστά στον κίνδυνο να πιαστεί, πηδάει από ψηλό βουνό στη θάλασσα και μπλέκεται στα δίχτυα των ψαράδων. Οι Κύδωνες την ονομάζουν Δικτύννα για το πάθημά της. Στο βουνό απ' όπου πηδά χαρίζει και το όνομά της, που από τότε ονομάζεται Δικταίο Όρος .

Δημιούργημα της Κρητικής μυθολογίας είναι ο Μινώταυρος, που γεννιέται απ' την Πασιφάη και τον ταύρο που στέλνει ο Ποσειδώνας στον Μίνωα σαν πειστήριο ότι οι θεοί έχουν ετοιμαστεί γι' αυτό τον θρόνο. Το τέρας έχει σώμα άνδρα, κεφάλι ταύρου και τρέφεται με ανθρώπινη σάρκα. Οι Αθηναίοι είναι υποχρεωμένοι να στέλνουν κάθε χρόνο στο βασιλιά της Κνωσού το φόρο του αίματος, εφτά νέους και εφτά νέες, για το Μινώταυρο. Ο Θησέας σκοτώνει το Μινώταυρο, και με τη βοήθεια του «μίτου της Αριάδνης» κατορθώνει να βγει από το λαβύρινθο και απαλλάσσει έτσι τους Αθηναίους από το βαρύ φόρο που είναι υποχρεωμένοι να πληρώσουν.

Σύμφωνα με μια μυθική παραλλαγή που μας παραδίδει ο Λουκιανός, ο Δίας κλέβει μεταμορφωμένος σε ταύρο την Ευρώπη, κόρη του βασιλιά Αγήνορα ή Φοίνικα από τη Συρία και την οδηγεί κατά μια έννοια κάτω από τον αειθαλή Πλάτανο της

Γόρτυνας ή κατά μια άλλη στο Δικταίο Άντρο. Η Ευρώπη φέρνει στον κόσμο τρεις γιούς : τον Μίνωα, τον Ραδάμανθυ και τον Σαρπηδόνα.

Οι Κρήτες τιμούν και λατρεύουν την Ευρώπη με το όνομα Ελλωτίς που δίνει και το όνομά της στην Ευρωπαϊκή μας ήπειρο.

Κατά μια μυθική παράδοση, ο Δαίδαλος είναι Αθηναίος, που, από ένα επιβαρυντικό γι' αυτόν περιστατικό εγκαταλείπει την Αθήνα και φτάνει στα παλάτια του Μίνωα. Η Κρητική μυθική παράδοση τον θέλει γέννημα της Κρήτης. Είναι ο εξαιρετικός καλλιτέχνης και ευρηματικός τεχνίτης και όλοι εκφράζουν θαυμασμό για τα έργα του. Στην Κρήτη κατασκευάζει τον περίφημο Λαβύρινθο. Χτίζει τα πολυτελή παλάτια με τις ευρύχωρες αίθουσες και τις αυλές και κατασκευάζει τα αγάλματα, τους βωμούς και τα λουτρά. Είναι μάλιστα ο πρώτος που ασχολείται με αγάλματα θεών. Τα αγάλματα που κατασκευάζει έχουν τέτοια φυσικότητα και χάρη που ο κόσμος πιστεύει πως αυτά πρέπει να δένονται γιατί υπάρχει κίνδυνος να κινηθούν μόνα τους και να φύγουν. Ο Μίνωας όμως, είτε γιατί ο Δαίδαλος φτιάχνει ομοίωμα αγελάδας και διευκολύνει την ένωση της Πασιφάης με τον ταύρο, είτε γιατί βοηθάει την Αριάδνη δίνοντάς της το γνωστό «μίτο» που χρησιμοποιεί ο Θησέας για να σκοτώσει τον Μινώταυρο, τον φυλακίζει οργισμένος στον Λαβύρινθο μαζί με τον γιό του τον Ίκαρο. Πατέρας και γιός κατορθώνουν με τεχνητά φτερά που κατασκευάζουν μόνοι τους να δραπετεύσουν. Το πρωτοποριακό και παράτολμο πέταμα, το πληρώνει ο Ίκαρος με τη ζωή του, ενώ ο Δαίδαλος κατορθώνει να φτάσει στη Σικελία.

Στην Κρήτη τοποθετείται η ύπαρξη του χάλκινου, έμψυχου γίγαντα Τάλου, που αποτελεί τον μυθικό πρόγονο των σημερινών ρομπότ. Προσφέρεται ως δώρο στον Μίνωα για να φυλάει την Κρήτη από τους εχθρούς και να επιτηρεί την εφαρμογή των νόμων. Όταν οι αργοναύτες περνούν από την Κρήτη, ο Τάλος δεν αφήνει την Αργώ να πλησιάσει. Παρεμβαίνει η Μήδεια και με το μαγικό της τρόπο τρυπά τη φλέβα που ξεκινά απ' το λαιμό και καταλήγει στη φτέρνα του. Χύνεται έτσι το θεϊκό υγρό Ιχώρ που αντί για αίμα κυκλοφορεί στο σώμα του και ο άγρυπνος φύλακας της Κρήτης σωριάζεται νεκρός.

Πρόσωπο με μεγάλη ακτινοβολία είναι ο Μίνωας, μυθικός βασιλιάς της Κρήτης, γιός του Δία, που δίνει το όνομά του στο γνωστό πολιτισμό που αναπτύσσεται στην Κρήτη από το 2800 έως 1100 π.Χ. Διαιρεί την Κρήτη σε τρία τμήματα με επίκεντρο την Κνωσό και Φαιστό στην ανατολική Κρήτη και την Κυδωνία στην δυτική. Κυριαρχεί με τη ναυτική του δύναμη στα γειτονικά νησιά και μάλιστα στις Κυκλάδες, που παίρνουν το όνομα του και ονομάζονται Μινώιδες και το πέλαγος Μινώο. Ο Μίνωας κυβερνά τη χώρα του με δικαιοσύνη και σύνεση και αποκτά τη φήμη του σοφού νομοθέτη. Ο πατέρας Δίας δίνει σ' αυτόν τους νόμους και τους θεσμούς. Κάθε εννιά χρόνια συναντά τον πατέρα Δία και δέχεται οδηγίες, για την συμπλήρωση ή μεταρρύθμιση των νόμων. Γι' αυτό ο Μίνωας καλείται «Διός μεγάλου οαριστής» δηλαδή άνθρωπος που συνδιαλέγεται φιλικά με το θεό πατέρα. Τους νόμους αυτούς με τη θεία προέλευση παίρνει αργότερα απ' την Κρήτη ο νομοθέτης της Σπάρτης, Λυκούργος. Η δικαιοσύνη του Μίνωα του εξασφαλίζει το προνόμιο και γίνεται κριτής του Άδη, κρατώντας το χρυσό σκήπτρο καθισμένος στον πολυτελή θρόνο της δικαιοσύνης. Ο Ευρυσθέας διέταξε τον Ηρακλή να αιχμαλωτίσει τον Κρητικό ταύρο στον έβδομο άθλο του. Είναι αμφισβητήσιμο αν αυτός ήταν ο ταύρος που ο Ποσειδώνας έστειλε στο Μίνωα για θυσία και ερωτεύτηκε η Πασιφάη ή ο ταύρος που ο Δίας χρησιμοποίησε για να φέρει την Ευρώπη στην Κρήτη. Ο Μίνωας πρόσφερε

στον Ηρακλή κάθε βοήθεια αλλά αυτός την αρνήθηκε. Ο Ηρακλής μετά από μακρύ αγώνα αιχμαλώτισε τον ταύρο και τον μετέφερε στις Μυκήνες.

Οι Κρήτες πλάθουν και το δικό τους Ερμή, με το όνομα Έδας, που στην υπηρεσία του ανήκει στην παροχή όλων των αγαθών.

Ο Όμηρος αρκετά μετά το μινωικό πολιτισμό μιλά στα έπη του για την Κρήτη σε διάφορες περιπτώσεις και την αποκαλεί “φιλόξενη”, “όμορφη” και “εύφορη” αναφέροντάς την σε μια χώρα με πολλές πόλεις που διοικούσε ο Μίνωας. Οι Κρήτες αναφέρεται ότι προέρχονται από διάφορες φυλές, τους Ετεοκρήτες, τους Πελασγούς, τους Αχαιούς, τους Δωριείς και τους Κύδωνες. Όταν οι Ετεοκρήτες (οι αληθινοί Κρήτες) ζούσαν την παρακμή του μινωικού πολιτισμού, οι υπόλοιποι κάτοικοι της Κρήτης ήταν Ελληνικές φυλές που υπήρχαν σε διάφορα μέρη του νησιού την εποχή του Ομήρου. Οι Κύδωνες ζούσαν στη δυτική πλευρά του νησιού και μέχρι και σήμερα η επαρχία γύρω από τα Χανιά ονομάζεται Κυδωνία. Ο Κύδωνας ήταν ο γιος της γυναίκας του Μίνωα, Πασιφάης, και του Ερμή. Το όνομα Κύδωνας σημαίνει “δοξασμένος, περήφανος”.

Ο Κρητικός στόλος πήρε μέρος στην εκστρατεία εναντίον της Τροίας. Όταν ο Ελληνικός στόλος ήταν στην Αυλίδα μηνύματα στάλθηκαν από το βασιλιά της Κρήτης Ιδομενέα που έκαναν γνωστό στον Αγαμέμνονα, το διοικητή του Ελληνικού στόλου, ότι αν αυτός συμφωνούσε να μοιραστεί τη διοίκηση με τον Ιδομενέα, 100 Κρητικά πλοία θα συμμετείχαν στην Ελληνική αποστολή στην Τροία. Ο Αγαμέμνονας συμφώνησε σ’ αυτήν τη πρόταση κι έτσι η αποστολή εναντίον της Τροίας έγινε μια Κρητοελληνική επιχείρηση.

Κάποια τμήματα της Οδύσσειας περιλαμβάνουν στοιχεία που πιθανότατα αναφέρονται στην Κρήτη. Η Σπηλιά του Κύκλωπα όπου ο Οδυσσεύς και οι σύντροφοι του παγιδεύτηκαν από τον Πολύφημο είναι πιθανό να βρίσκεται στη σημερινή Σούγια, στη νότια Κρήτη. Στα ψηλά βουνά της νοτιοδυτικής Κρήτης στα οποία ζούν δυνατά άγρια κατσίκια, τα κρητικά Κρι-Κρι, υπάρχουν πολλές σπηλιές. Μία τέτοια σπηλιά στα βουνά πριν τη Σούγια ακόμα φέρει το όνομα “Η σπηλιά του Κύκλωπα”.

Κατά τη διάρκεια των περιπετειών του, ο Οδυσσεύς προσέγγισε το νησί του Αιόλου, του Θεού που έλεγχε τους ανέμους. Ο Όμηρος λέει ότι ένα αδιαπέραστο τείχος από χαλκό κυκλώνει το νησί, ενώ γύρω-γύρω κατακόρυφοι βράχοι αναδύονται μέσα από τη θάλασσα. Ο Αίολος παγίδεψε τις άγριες δυνάμεις των ανέμων μέσα σ’ ένα δερμάτινο ασκί το οποίο έδωσε στον Οδυσσεά. Το μικρό νησί της Γραμβούσας, με τους βράχους του, που παίρνουν χάλκινο χρώμα στη δύση του ήλιου και υψώνονται κατακόρυφα από τη σχεδόν πάντα τρικυμιώδη θάλασσα, ταιριάζει στην περιγραφή του νησιού του Αιόλου. Άλλωστε, το αρχαίο όνομα της Γραμβούσας ήταν Κόρυκος, που σημαίνει δερμάτινο ασκί.

Οι ανασκαφές που πραγματοποιούνται, ζωντανεύουν ένα μεγάλο μέρος από τους μύθους, αποκρυπτογραφούν τα μυστικά τους και αποκαλύπτουν την κρυμμένη αλήθεια της μυθικής παράδοσης.

2.5. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Λόγω της γεωγραφικής θέσης του νησιού τους και της πολυτάραχης ιστορίας του, οι Κρητικοί δέχτηκαν από την αρχαιότητα πολλές επιρροές, που και σήμερα εξακολουθούν να δέχονται με τη μορφή του τουριστικού ρεύματος που κατακλύζει τον τόπο τους τα τελευταία χρόνια. Ο ιδιόμορφος όμως χαρακτήρας τους δεν άλλαξε. Έκλεισαν πεισματικά βαθιά μέσα στην ψυχή τους ένα πάθος για ανεξαρτησία και ελευθερία και μια τρυφερή αγάπη για την πατρίδα που ξεπήδησε από τους σκληρούς αγώνες τους κατά των διαφόρων κατακτητών που διαδέχονταν ο ένας τον 27 άλλο. Είναι κοινωνικοί και εγκάρδιοι, φιλόξενοι και φιλικοί με τους ξένους, αισιόδοξοι και ανοιχτόκαρδοι. Στην καθημερινή ζωή τους είναι αυθόρμητοι και παρ' όλες τις ξένες επιδράσεις και τα πρότυπα, διατηρούν τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα τους, ιδιαίτερα στα χωριά και τις κωμοπόλεις, όπου ακόμη και σήμερα συναντάμε άνδρες με τη χαρακτηριστική, τοπική βράκα, τοκεφαλομάντιλο και τις ψηλές μπότες (στιβάνια). Αγαπούν τη διασκέδαση, το χορό και το τραγούδι. Χαίρονται τις γιορτές και τα πανηγύρια, τους γάμους και τα γλέντια που στα περισσότερα χωριά αναβιώνουν με το παλιό τους κέφι. Χορεύουν τους λεβέντικους τοπικούς περισσότερα χωριά αναβιώνουν με το παλιό τους κέφι. Χορεύουν τους λεβέντικους τοπικούς χορούς (πεντοζάλης, χανιώτης, σούστα, όρτσες κ.ά.) και τραγουδούν τις όμορφες μαντινάδες με τους εύλωτους, γεμάτους νόημα στίχους. Οι χαρακτηριστικοί ήχοι της πατροπαράδοτης κρητικής λύρας συνοδεύει συνήθως τα τραγούδια τους.

Ο αστικός πληθυσμός ασχολείται με το εμπόριο, τη βιοτεχνία, την αναπτυσσόμενη βιομηχανία και τον τουρισμό, που την τελευταία δεκαετία διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη του νησιού. Σ' αυτό συντέλεσαν αρκετοί παράγοντες, μεταξύ των οποίων τα πλούσια αρχαιολογικά ενδιαφέροντα, το καλό κλίμα, οι ωραίες παραλίες, οι καθαρές θάλασσες, οι φιλόξενοι κάτοικοι και η ποικιλία του φυσικού περιβάλλοντος. Συγχρόνως όμως έγιναν αξιόλογα έργα υποδομής, χτίστηκαν μεγάλες μονάδες υψηλών προδιαγραφών και γενικά δόθηκε ώθηση στον τομέα αυτό, έτσι ώστε η Κρήτη σήμερα να είναι ένας σημαντικότερος τουριστικός προορισμός με διεθνή απήχηση. Αρκετοί κάτοικοι στην ύπαιθρο ασχολούνται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, ενώ στα παραθαλάσσια ασχολούνται με την αλιεία. Ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί στο να γίνονται οι εργασίες με σύγχρονες μεθόδους και μηχανήματα ώστε να υπάρχει η μεγαλύτερη δυνατή απόδοση. Η επεξεργασία των αγροτοκτηνοτροφικών προϊόντων και η τυποποίηση τους απασχολεί σημαντικό αριθμό εργαζομένων. Δεν λείπουν όμως και οι παραδοσιακές ασχολίες που ασκούνται παράλληλα με κάποιο επάγγελμα. Υπάρχουν ακόμα γυναίκες που έχουν στα σπίτια τους αργαλειούς και υφαίνουν τα ζωηρόχρωμα υφαντά, κι άλλες που κεντούν τα όμορφα κρητικά κεντήματα. Η πανάρχαια τέχνη του πηλού εξακολουθεί να παράγει αξιόλογα χειροτεχνήματα, μια και οι σημερινοί ντόπιοι τεχνίτες δουλεύουν το εύπλαστο υλικό τους το ίδιο επάξια με τους Μινωίτες.

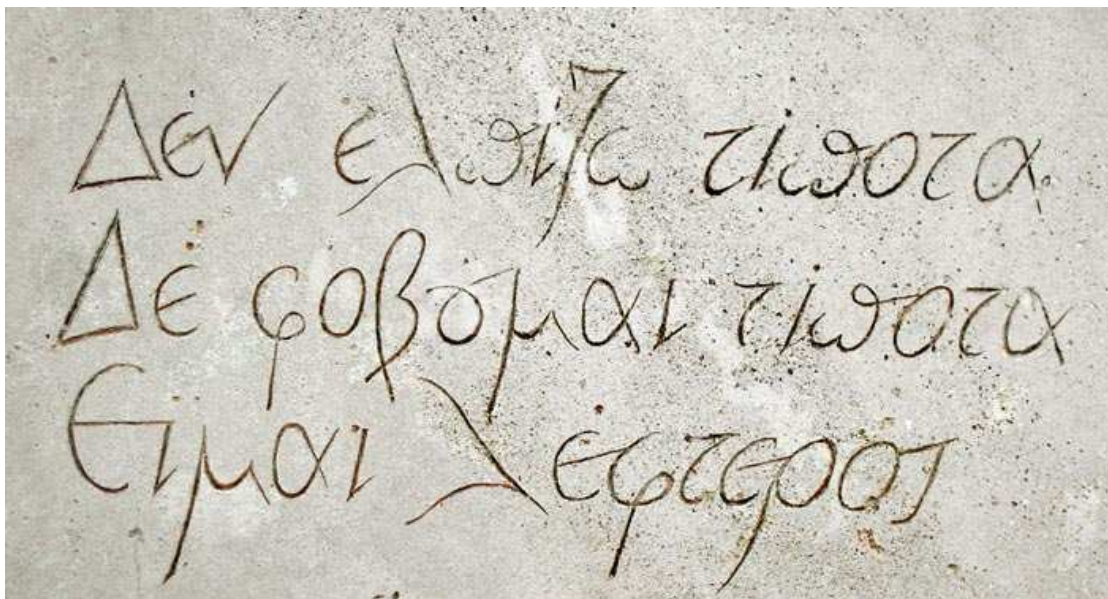
Ο τρύγος το Σεπτέμβρη είναι μια ανοιχτή, υπαίθρια γιορτή για τους τρυγητές. Ακολουθεί το πάτημα των σταφυλιών και όλες οι απαραίτητες διαδικασίες μέχρι να μετατραπεί ο μούστος σε γλυκόπιτο κρασί. Μερικοί Κρητικοί φτιάχνουν ακόμη τη δική τους ρακή ή τσικουδιά, που πίνεται "μονορούφι" από μικρά ποτηράκια - τα ρακοπότηρα-. Ζεσταίνει και θεραπεύει τα πάντα... Είναι φτιαγμένη από 28 μούρα (μουρνορακή) ή από σταφύλια και χρησιμοποιείται και σαν οινόπνευμα στη λαϊκή θεραπευτική. Οι γυναίκες στα χωριά "πήζουν" τις μυζήθρες και τον ευωδιαστό ανθότυρο και φτιάχνουν πολλές νόστιμες πίτες

Γενικά η ζωή στην Κρήτη του σήμερα, παρά τους γοργούς ρυθμούς που επέβαλε η ανάπτυξη και η βιομηχανοποίηση, εξακολουθεί - ιδιαίτερα έξω από τα μεγάλα αστικά κέντρα - να διατηρεί την ανθρωπιά της και τη γαλήνη των παλιών, καλών καιρών. Παράλληλα, οι πόλεις σφύζουν από ζωή, η ύπαιθρος ευημερεί, οι τέχνες, τα γράμματα και οι επιστήμες ανθούν, το πολιτιστικό επίπεδο ανυψώνεται. Σ' αυτό συντέλεσε σημαντικά η ίδρυση του Πανεπιστημίου και του Πολυτεχνείου της Κρήτης, που παραρτήματα τους λειτουργούν στο Ηράκλειο, το Ρέθυμνο και τα Χανιά και του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Κρήτης, που λειτουργεί στο Ηράκλειο, με παραρτήματα στο Ρέθυμνο, τα Χανιά, τον Άγιο Νικόλαο, την Ιεράπετρα και τη Σητεία. Η πολιτιστική δραστηριότητα είναι έντονη στο νησί. Διοργανώνονται εκθέσεις, θεατρικές παραστάσεις, μουσικές εκδηλώσεις, σεμινάρια και συνέδρια με μεγάλη απήχηση και συμμετοχή του κόσμου. Έτσι η κρητική κουλτούρα αναζωπυρώνεται κι ίσως σήμερα να μην έχει να επιδείξει έναν Θεοτοκόπουλο, έναν Καζαντζάκη ή έναν Ελευθέριο Βενιζέλο -γιγάντιες μορφές της καλλιτεχνικής, πνευματικής και πολιτικής ιστορίας του τόπου -, αλλά, πιστεύουμε ότι το έδαφος είναι πρόσφορο κι ευνοεί τη δημιουργία σ' όλους τους τομείς.

Ο **Νίκος Καζαντζάκης** γεννήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης στις 18 Φεβρουαρίου του 1883 εποχή κατά την οποία το νησί, αποτελούσε ακόμα μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ήταν γιος του, καταγόμενου από το χωριό Βαρβάρει (σημερινή Μυρτιά), εμπόρου γεωργικών προϊόντων και κρασιού, Μιχάλη Καζαντζάκη (1856 - 1932), και της Μαρίας (-1932) και είχε δύο αδελφές. Στο Ηράκλειο έβγαλε το γυμνάσιο και το 1902 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου ξεκίνησε νομικές σπουδές. Εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα, το 1906, δημοσιεύοντας το δοκίμιο *Η Αρρώστια του Αιώνας* και το πρώτο του μυθιστόρημα *Όφρις και Κρίνο* (με το ψευδώνυμο Κάρμα Νιρβάμη). Τον επόμενο χρόνο ξεκίνησε μεταπτυχιακές σπουδές, στο Παρίσι. Παράλληλα, σημαντική επίδραση στον Καζαντζάκη είχαν οι διαλέξεις του Ανρί Μπερκσόν τις οποίες παρακολουθούσε. Με την επιστροφή του στην Ελλάδα, δημοσίευσε αρκετές κριτικές μελέτες σε διάφορα περιοδικά κι έκδωσε το 1909 η διατριβή του επί υφηγεσία *Ο Φρειδερίκος Νίτσε εν τη Φιλοσοφία του Δικαίου και της Πολιτείας*. Το 1910 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Το 1911 παντρεύτηκε τη Γαλάτεια Αλεξίου, στην εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου, στο νεκροταφείο Ηρακλείου, κι αυτό γιατί φοβόταν τον πατέρα του, που δεν ήθελε για νύφη τη Γαλάτεια. Στον Α Βαλκανικό πόλεμο το 1912, κατατάχτηκε εθελοντής, αποσπασμένος στο γραφείο του πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου. Στη συνέχεια, πρωτοστάτησε στην κίνηση για την ίδρυση του *Εκπαιδευτικού Ομίλου*, μέσω του οποίου συνδέθηκε φιλικά, το 1914 με τον ποιητή Αγγελο Σικελιανό. Μαζί ταξίδεψαν στο Άγιον Όρος, όπου διέμειναν περίπου σαράντα ημέρες, ενώ περιηγήθηκαν και σε πολλά ακόμα μέρη της Ελλάδας. Την περίοδο αυτή ήρθε σε επαφή και με το έργο του Δάντη, τον οποίο ο ίδιος χαρακτηρίζει στα ημερολόγια του ως έναν από τους δασκάλους του, μαζί με τον Όμηρο και τον Μπεργκσόν. Το 1915 άρχισε μια επιχείρηση ξυλείας, που απέτυχε, στο Άγιο Όρος, μαζί με τον Ιωάννη Σκορδίλη.

Το 1919 ο Ελευθέριος Βενιζέλος διόρισε τον Καζαντζάκη Γενικό Διευθυντή του Υπουργείου Περιθάλψεως, έχοντας ως αποστολή τον επαναπατρισμό Ελλήνων από την περιοχή του Καυκάσου. Οι εμπειρίες που αποκόμισε αξιοποιήθηκαν αργότερα στο μυθιστόρημα του *Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται*. Τον επόμενο χρόνο, μετά την ήττα του κόμματος των Φιλελευθέρων, ο Καζαντζάκης αποχώρησε από το Υπουργείο Περιθάλψεως και πραγματοποίησε αρκετά ταξίδια στην Ευρώπη. Το 1922 επισκέφτηκε τη Βιέννη, όπου ήρθε σε επαφή με το έργο του Φρόντ και τις

βουδιστικές γραφές. Επισκέφτηκε ακόμα τη Γερμανία ενώ το 1924 έμεινε για τρεις μήνες στην Ιταλία. Την περίοδο 1923-1926 πραγματοποίησε επίσης αρκετά δημοσιογραφικά ταξίδια στη Σοβιετική Ένωση, την Παλαιστίνη, την Κύπρο και την Ισπανία, όπου του παραχώρησε συνέντευξη ο δικτάτορας Πρίμο ντε Ριβέρα. Τον Οκτώβριο του 1926 πήγε στη Ρώμη και πήρε συνέντευξη από τον Μπενίτο Μουσολίνι. Επίσης, εργάστηκε ως ανταποκριτής των εφημερίδων *Ελεύθερος Τύπος* και *Η Καθημερινή*. Είχε, βέβαια, γνωριστεί με την Ελένη Σαμίου, το 1924, - το διαζύγιο με την Γαλάτεια εκδόθηκε το 1926 - με την οποία έζησε 21 χρόνια χωρίς γάμο. Παντρεύτηκαν το 1945 κι αυτό γιατί με τον καλό του φίλο, τον Άγγελο Σικελιανό και τη δεύτερη γυναίκα του, θα πήγαιναν στις ΗΠΑ. Τον Αύγουστο του 1924, ο Καζαντζάκης φυλακίστηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης, επειδή είχε αναλάβει την πνευματική ηγεσία μια κομμουνιστικής οργάνωσης δυσαρεστημένων προσφύγων. Σ' αυτό το επεισόδιο αναφέρεται ο Παντελής Πρεβελάκης και η Έλλη Αλεξίου.

Το Μάιο του 1927 απομονώθηκε στην Αίγινα με σκοπό την ολοκλήρωση της *Οδύσσειας*. Τον ίδιο χρόνο ξεκίνησε την ανθολογία των ταξιδιωτικών του άρθρων για την έκδοση του πρώτου τόμου του *Ταξιδεύοντας* ενώ το περιοδικό *Αναγέννηση*, του Δημήτρη Γλυνού, δημοσίευσε την *Ασκητική*, το φιλοσοφικό του έργο. Τον Οκτώβριο του 1927, ο Καζαντζάκης, φεύγει για τη Μόσχα, προσκαλεσμένος από την κυβέρνηση της Σοβιετικής Ένωσης, για να πάρει μέρος στις γιορτές για τα δεκάχρονα της Οκτωβριανής Επανάστασης. Εκεί γνωρίστηκε με τον Ελληνορουμάνο λογοτέχνη Παναΐτ Ιστράτι, μαζί με τον οποίον επέστρεψε στην Ελλάδα. Τον Ιανουάριο του 1928 στο θέατρο «Αλάμπρα», στην Αθήνα, μιλάνε εξυμνώντας τη Σοβιετική Ένωση, ο Καζαντζάκης κι ο Ιστράτι. Στο τέλος της ομιλίας έγινε και διαδήλωση. Τόσο Καζαντζάκης όσο και ο συνδιοργανωτής της εκδήλωσης ο Δημήτρης Γληνός διώχθηκαν δικαστικά. Η δίκη ορίζεται στις 3 Απριλίου, αναβάλλεται μερικές φορές χωρίς ποτέ να γίνει. Τον Απρίλιο, ο Καζαντζάκης, ξαναβρέθηκε στη Ρωσία που ολοκλήρωσε ένα κινηματογραφικό σενάριο με θέμα τη Ρωσική Επανάσταση. Τον Μάιο του 1929 απομονώθηκε σε ένα αγρόκτημα της Τσεχοσλοβακίας όπου ολοκλήρωσε στα γαλλικά τα μυθιστορήματα *Toda-Raba* (μετονομασία του αρχικού τίτλου *Moscou a crie*) και *Kapetan Elia*. Τα έργα αυτά, εντάσσονταν στην

προσπάθεια του Καζαντζάκη να καταξιωθεί διεθνώς ως συγγραφέας. Η γαλλική έκδοση του μυθιστορήματος, *Toda-Raba*, έγινε με το ψευδώνυμο Νικολάι Καζάν.

Το 1930 θα δικαζόταν, πάλι, ο Καζαντζάκης γι' αθεϊσμό, για την «Ασκητική». Η δίκη ορίζεται για της 10 Ιουνίου, αλλά κι αυτή δεν έγινε ποτέ.

Το 1931 επέστρεψε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε εκ νέου στην Αίγινα όπου ανέλαβε τη συγγραφή ενός γαλλοελληνικού λεξικού. Μετέφρασε ακόμα τη Θεία Κωμωδία του Δάντη. Επίσης, έγραψε ένα μέρος των ωδών, που τα ονόμασε κάντα. Αυτά ενσωματώθηκαν, αργότερα, σ' ένα τόμο με τον τίτλο *Τερτσίνες* (1960). Αργότερα ταξίδεψε στην Ισπανία ξεκινώντας παράλληλα τη μετάφραση έργων Ισπανών ποιητών. Το 1935 πραγματοποίησε ταξίδι στην Ιαπωνία και την Κίνα εμπλουτίζοντας τα ταξιδιωτικά του κείμενα. Το 1938 ολοκλήρωσε την *Οδύσσεια*, ένα επικό ποίημα στα πρότυπα της *Οδύσσειας* του Ομήρου, αποτελούμενο από συνολικά 33.333 στίχους και 24 ραψωδίες. Η «Οδύσσεια» είχε φτάσει τους 42.000 στίχους. Αφαίρεσε, όμως, μερικές χιλιάδες, ο Καζαντζάκης, γιατί θεωρούσε σα γούρικο αριθμό το 3. Για το έργο αυτό, ο Καζαντζάκης εργαζόταν για δεκατρία χρόνια και πριν την τελική του μορφή, προηγήθηκαν οκτώ αναθεωρημένες γραφές. Η πρώτη αυτοέκδοση της «Οδύσσειας» έγινε στην Αθήνα τον Οκτώβρη του 1938, με χρήματα της Αμερικανίδας Joe MacLeod. Το ίδιο διάστημα, πλήθος κειμένων του δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες ή περιοδικά ενώ το μυθιστόρημά του *Ο Βραχόκηπος*, που το είχε γράψει στα Γαλλικά, εκδόθηκε στην Ολλανδία και τη Χιλή. Κατά την περίοδο της κατοχής, συνεργάστηκε με τον Ιωάννη Κακριδή για την μετάφραση της Ιλιάδας. Το 1943 ολοκλήρωσε το γράψιμο του μυθιστορήματός του «Ο βίος και η πολιτεία του Αλέξη Ζορμπα».

Μετά την αποχώρηση των Γερμανών, δραστηριοποιήθηκε έντονα στην ελληνική πολιτική ζωή, αναλαμβάνοντας την προεδρία της Σοσιαλιστικής Εργατικής Κίνησης, ενώ διετέλεσε και υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου της κυβέρνησης του Σοφούλη, από τις 26 Νοεμβρίου του 1945 έως τις 11 Ιανουαρίου του 1946. Παραιτήθηκε από το αξίωμα του μετά από την ένωση των σοσιαλοδημοκρατικών κομμάτων. Το Μάρτιο του 1945 προσπαθεί να πάρει μια θέση στην Ακαδημία της Αθήνας, αλλά αποτυγχάνει για δυο ψήφους. Το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου παντρεύεται την Ελένη Σαμίου, στον Άι - Γιώργη τον Καρύτση, με κουμπάρους τον Άγγελο και την Άννα Σικελιανού.

Τρεις φορές προτάθηκε ο Καζαντζάκης για το Βραβείο Νόμπελ. Την πρώτη απ' την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, που τον έχει Πρόεδρο, έχοντας συνυποψήφιό του τον Άγγελο Σικελιανό. Επίσης δυο φορές προτάθηκε, το 1952 και 1953, απ' τη Νορβηγική Εταιρεία Λογοτεχνών, ποτέ, όμως, απ' την Ακαδημία της Αθήνας. Τον επόμενο χρόνο διορίστηκε στην *UNESCO*, αναλαμβάνοντας ως αποστολή, την προώθηση μεταφράσεων κλασικών λογοτεχνικών έργων, με απώτερο στόχο την γεφύρωση των διαφορετικών πολιτισμών. Παραιτήθηκε τελικά το 1948, προκειμένου να αφοσιωθεί στο λογοτεχνικό του έργο. Για το σκοπό αυτό εγκαταστάθηκε στην Αντίμπ, της Γαλλίας, όπου τα επόμενα χρόνια ακολούθησε μία ιδιαίτερα παραγωγική περίοδος κατά την οποία ολοκλήρωσε το μεγαλύτερο μέρος του πεζογραφικού του έργου.

Το 1953 προσβλήθηκε από μία μόλυνση στο μάτι, γεγονός που τον υποχρέωσε να νοσηλευτεί αρχικά στην Ολλανδία και αργότερα στο Παρίσι. Τελικά έχασε την

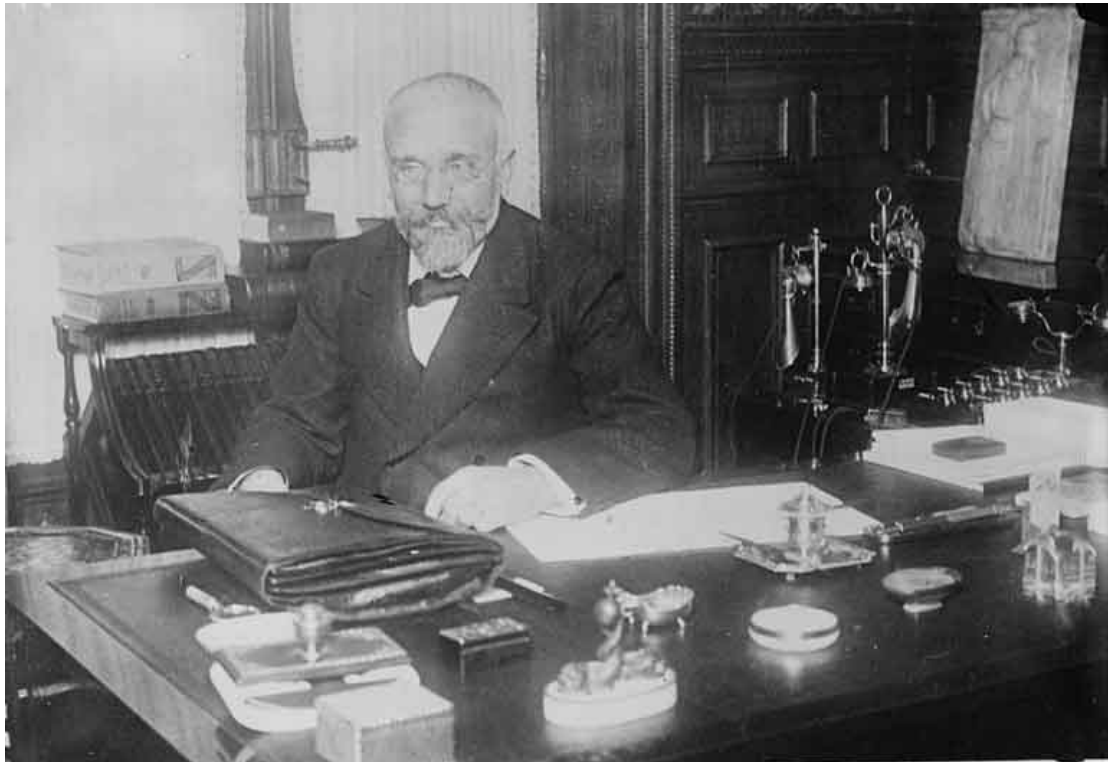
όρασή του από το δεξί μάτι. Ενώ ο Καζαντζάκης είχε επιστρέψει από την Αντίμπ στην Ελλάδα, η Ορθόδοξη Εκκλησία εκκινούσε τη δίωξη του. Κατηγορήθηκε ως ιερόσυλος, με βάση αποσπάσματα από τον *Καπετάν Μιχάλη* και του συνόλου του περιεχομένου του *Τελευταίου Πειρασμού* (1953), έργο το οποίο δεν είχε ακόμη κυκλοφορήσει στην Ελλάδα. Το 1954 η Ιερά Σύνοδος με έγγραφό της ζήτησε από την κυβέρνηση την απαγόρευση των βιβλίων του Νίκου Καζαντζάκη. Ο ίδιος ο Καζαντζάκης, απαντώντας στις απειλές της εκκλησίας για τον αφορισμό του, έγραψε σε επιστολή του: «*Μου δώσατε μια κατάρα, Άγιοι Πατέρες, σας δίνω μια ευχή: Σας εύχομαι να 'ναι η συνείδησή σας τόσο καθαρή όσο η δική μου και να 'στε τόσο ηθικοί και θρήσκοι όσο είμαι εγώ*». Τελικά η Εκκλησία της Ελλάδος δεν τόλμησε να προχωρήσει στον αφορισμό του Νίκου Καζαντζάκη, καθώς ήταν αντίθετος σε κάτι τέτοιο ο οικουμενικός πατριάρχης Αθηναγοράς. Η Εκκλησία της Ελλάδας είναι αυτοκέφαλη και υπάγεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο μόνο δογματικά. Επομένως, για τις οποιεσδήποτε ποινές που θα επιβάλλει δε χρειάζεται την έγκριση του Πατριαρχείου. Βέβαια, τελικά δεν αφορίστηκε ο Καζαντζάκης, αλλά η Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδας τον καταράστηκε και το όνομά του εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να φέρει το στίγμα αυτό της εκκλησίας. Τιμήθηκε με το Βραβείο Ειρήνης στη Βιέννη, ένα βραβείο το οποίο προερχόταν από το σύνολο των τότε Σοσιαλιστικών χωρών. Καθώς μια από αυτές ήταν η Κίνα επιχείρησε δεύτερο ταξίδι εκεί τον Ιούνιο του 1957, προσκεκλημένος της κινεζικής κυβέρνησης. Επέστρεψε με κλονισμένη την υγεία του προσβληθείς από λευχαιμία. Η σορός του μεταφέρθηκε στο στρατιωτικό αεροδρόμιο της Ελευσίνας. Η Ελένη Καζαντζάκη ζήτησε από την Εκκλησία της Ελλάδος να τεθεί η σορός του σε λαϊκό προσκύνημα, επιθυμία την οποία ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος Θεόκλητος απέρριψε. Έτσι, η σορός του συγγραφέα μεταφέρθηκε στο Ηράκλειο. Έπειτα από μεγάλη λειτουργία στον Ναό του Αγίου Μηνά, παρουσία του Αρχιεπισκόπου Κρήτης Ευγενίου και 17 ακόμη ιερέων, έγινε η ταφή του Νίκου Καζαντζάκη, στην οποία όμως εκείνοι δεν συμμετείχαν κατόπιν απαγόρευσης του Αρχιεπισκόπου. Η ταφή έγινε στην Τάπια Μαρτινέγκο, πάνω στα Βενετσάνικα τείχη. Τη σορό συνόδευσαν ο τότε υπουργός Παιδείας Αχιλλέας Γεροκωστόπουλος και ο ιερέας Σταύρος Καρπαθιωτάκης, ο οποίος αργότερα τιμωρήθηκε σαν αριστερός. Στον τάφο του Νίκου Καζαντζάκη χαραχθηκε η επιγραφή: *Δεν ελπίζω τίποτα, δε φοβάμαι [φοβούμαι] τίποτα, είμαι λήφτερος [ελεύθερος]*.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος είναι αναμφισβήτητα η σημαντικότερη πολιτική προσωπικότητα της νεότερης Ελλάδας, ηγέτης διεθνούς ακτινοβολίας, εκτιμήσεως, σεβασμού και θαυμασμού.

Γεννήθηκε στην Τουρκοκρατούμενη Κρήτη, στις Μουρνιές Χανίων, τον Αύγουστο του 1864. Στα νεανικά του χρόνια η οικογένειά του κατέφυγε στη Σύρο, για να αποφύγει τις συνέπειες της επαναστατικής δράσης του πατέρα του. Φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (1881-1886) και όταν επέστρεψε στα Χανιά άσκησε με επιτυχία τη δικηγορία.

Το 1891 παντρεύτηκε τη Μαρία Κατελούζου (Ελευθερίου), της οποίας ο θάνατος το 1894 σημάδεψε τη ζωή του. Απέκτησαν δύο παιδιά, τον Κυριάκο και το Σοφοκλή Βενιζέλο. Ο Βενιζέλος παντρεύτηκε ξανά το 1921 στο Λονδίνο με την Έλενα Σκυλίτση, γόνο πλούσιας οικογένειας ομογενών της Αγγλίας.

Η πολιτική τον απορρόφησε και το 1889 εκλέχτηκε πρώτη φορά βουλευτής Κυδωνίας με τη φιλελεύθερη παράταξη.

Ελ. Βενιζέλος

Οι ηγετικές και πολιτικές του ικανότητες αναδείχθηκαν κατά την επανάσταση του 1897, που οδήγησε στην αυτονομία της Κρήτης και στη δημιουργία της Κρητικής Πολιτείας. Την περίοδο της Κρητικής Πολιτείας (1898-1912) συνέβαλε στη διαμόρφωση του Κρητικού Συντάγματος, στην οργάνωση της χωροφυλακής και προσέφερε στο νησί ένα άρτιο δικαστικό σύστημα. Οι φιλελεύθερες αρχές του σύντομα τον οδήγησαν σε σύγκρουση με τον Ύπατο Αρμοστή, Πρίγκιπα Γεώργιο της Ελλάδας και στην επανάσταση του Θερίσου το 1905, που κατέληξε στην απομάκρυνση του Γεωργίου και στην αντικατάστασή του από τον Αλέξανδρο Ζαΐμη. Η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα ήταν ο κύριος στόχος του και στις μετέπειτα προσπάθειες του ισορροπούσε με ευελιξία ανάμεσα στην τόλμη και στην μετριοπάθεια. Το επιθυμητό αποτέλεσμα πραγματοποιήθηκε την 1η Δεκεμβρίου 1913 μετά την αίσια έκβαση των Βαλκανικών Πολέμων.

Υπήρξε ο πρωτεργάτης της πολιτικής και οικονομικής ανόρθωσης της Ελλάδας και της νικηφόρας έκβασης των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913), που είχαν σαν αποτέλεσμα το διπλασιασμό των εδαφών της Ελλάδας. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήρθε σε ρήξη με το γερμανόφιλο βασιλιά Κωνσταντίνο για την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ. Η σύγκρουση αυτή είχε ως αποτέλεσμα τον Εθνικό Διχασμό, μία από τις μελανότερες στιγμές της ιστορίας του Ελληνικού έθνους. Η νικηφόρα για τους Συμμάχους λήξη του πολέμου και μάλιστα με τη συμβολή του Ελληνικού στρατού αποτέλεσε τη δικαίωση της πολιτικής του

Βενιζέλου και του εξασφάλισε διεθνές κύρος και γόητρο, στοιχεία που τον βοήθησαν σημαντικά στους διπλωματικούς του αγώνες μετά τον πόλεμο.

Το 1920 με τη Συνθήκη των Σεβρών ο Βενιζέλος έκανε πράξη τη Μεγάλη Ιδέα, την Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών, με την παραχώρηση στην Ελλάδα της Ανατολικής και της Δυτικής Θράκης, των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, της Ίμβρου και της Τενέδου, των Δωδεκανήσων και της περιοχής της Σμύρνης. Κατά την επιστροφή του στην Ελλάδα, στο σταθμό της Λυών πραγματοποιήθηκε δολοφονική απόπειρα εναντίον του στην οποία τραυματίστηκε ελαφρά. Στις κρίσιμες εκλογές που ακολούθησαν το Νοέμβριο του 1920, ο Βενιζέλος ηττήθηκε και αποσύρθηκε από την πολιτική, για να επιστρέψει μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Με δύο ριζοσπαστικές πρωτοβουλίες του (1923) –την υποχρεωτική ανταλλαγή ανάμεσα σε Έλληνες και Τούρκους και τη Συνθήκη της Λωζάννης, που καθόρισε τα σύνορα ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία- άλλαξε τον προσανατολισμό της ελληνικής πολιτικής και έθεσε τα θεμέλια της ειρηνικής ανάπτυξης.

Η τελευταία τετραετία της διακυβέρνησής του (1928-1932) ήταν περίοδος σταθερότητας και δημιουργίας. Κορυφαία επιτυχία το ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας (1930). Το τέλος της σταδιοδρομίας του σηματοδεύτηκε από την απόπειρα κατά της ζωής του (Ιούνιος 1933). Μετά το κίνημα του Μαρτίου 1935, το οποίο υιοθέτησε, αυτοεξορίστηκε στο Παρίσι, όπου πέθανε το Μάρτιο του 1936. Η κηδεία του πραγματοποιήθηκε σε κλίμα πανελληνίας συγκίνησης στα Χανιά, στις 29 Μαρτίου 1936 και τάφηκε στο Ακρωτήρι.

Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος γεννήθηκε το 1541 στο Φόδελε ένα μικρό χωριουδάκι κοντά στο Ηράκλειο ή σύμφωνα με άλλους στο Ηράκλειο (τότε Χάνδακα), καθώς οι ιστορικοί διαφωνούν για πολλά από τα βιογραφικά στοιχεία της πολυτάραχης ζωής του. Το μεγαλύτερο τμήμα του έργου του ο Θεοτοκόπουλος το δημιούργησε στην Ισπανία, όπου έμεινε γνωστός με το προσωνύμιο El Greco (ο Έλληνας). Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος έμελλε να δοξάσει το όνομα της Κρήτης, καθώς από τον 20ο αιώνα και μετά που επανεκτιμήθηκε το έργο του, θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους ζωγράφους όλων των εποχών και

φυσικά ένας από τους μεγαλύτερους Έλληνες και Κρητικούς.

El Greco

Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ξεκίνησε την καριέρα του ως αγιογράφος στη Κρήτη επηρεασμένος από την περίφημη κρητική σχολή, αλλά και από τον αναγεννησιακό αέρα που φύσαγε στην Βενετοκρατούμενη Κρήτη της εποχής. Μα η πατρίδα του είναι μικρή για τα όνειρα του ταλαντούχου ζωγράφου και έτσι φεύγει για την Ιταλία όπου μελετάει τα έργα του Τιτσιανό και του Τιντορέτο. Μα οι περιπλανήσεις δεν έχουν τέλος για τον El Greco. Αναγκάζεται να καταφύγει στην Ισπανία, πρώτα στη βασιλική αυλή στη Μαδρίτη και έπειτα στο Τολέδο. Εκεί δημιουργεί το μεγαλύτερο μέρος από το μοναδικό του έργο που δεν εκτιμάτε όσο έπρεπε στην εποχή του, αλλά θα τον κάνει αργότερα διάσημο. Πέθανε το 1614 και το έργο του έμεινε στην αφάνεια για τετρακόσια χρόνια. Ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος με το ξεχωριστό και πρωτοποριακό έργο του θεωρείτε πρόδρομος της σύγχρονης τέχνης. Η προσφορά του μόνο γι' αυτό είναι τεράστια. Αυτό που κάνει το έργο του μοναδικό και έχει απόλυτη σχέση με τη κρητική του καταγωγή, την Κρήτη και τη νοσταλγία της που κουβαλούσε μέσα του μέχρι το θάνατο του το 1614, είναι η σχέση του έργου του με το φως. Αυτό το φως που είναι σαν να σκίζει τον καμβά και που τόσο ξεχωριστά κάνει τα έργα του. Αυτό το φως που εισχωρεί παντού ακόμα και στα πιο βαθιά σκοτάδια και συμπαραλιάζει τα χρώματα.

Για τον ποιητή του Ερωτόκριτου ξέρουμε με βεβαιότητα μόνο όσα ο ίδιος μας αναφέρει στον επίλογο του έργου του.

Θωρώ πολλούς και πεθυμούν, κι' έχω το γρικημένα, να μάθουν τίς εκόπιασεν εις τ' απανωγραμμένα. Κ' εγώ δε θέ' να κουρφευτώ, κι αγνώριστο να μ' έχουν, μα θέλω να φανερωθώ, όλοι να με κατέχουν. Βιτσέντζος είν' ο Ποιητής, κι' εις τη γενιά Κορνάρου, που να βρεθεί ακριμάτιστος, όντε τον πάρη ο Χάρος. Στη Στειάν εγεννήθηκε, στη Στειάν ενεθράφη, εκεί' καμε κι' εκόπιασε ετούτα που σας γράφει. Στο Κάστρον επαντρεύθηκε, σαν αρμηνεύ' η Φύση, το τέλος του έχει να γενή, όπου ο Θεός ορίσει.

Ο **Βιτσέντζος Κορνάρου** γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Σητεία. Στη Σητεία έγραψε και τον Ερωτόκριτο. Παντρεύτηκε στο Ηράκλειο. Αυτές είναι οι σίγουρες πληροφορίες που έχουμε.

Πολλές οι εκδοχές για τη καταγωγή και τη ζωή του ξεχωριστού δημιουργού. Πιθανό είναι να ανήκε στην εξελληνισμένη βενετοκρητική αριστοκρατική οικογένεια των Κορνάρων και να ήταν αδερφός του πλούσιου κτηματία και λόγιου Ανδρέα Κορνάρου, ο οποίος στη διαθήκη του το 1611 κληροδοτεί στον αδερφό του Βιτσέντζο τα βιβλία του.

Βιτσεντζος Κορνάρου

Οι ερευνητές προσπάθησαν να ταυτίσουν τον ποιητή με πολλούς Βιτσέντζους Κορνάρους αλλά όλα τα στοιχεία της αυτοπαρουσίασης του ποιητή στο τέλος του ερωτόκριτου τα διαθέτει στη βιογραφία του μόνο ο Βιτσέντζος Κορνάρος του Ιακώβου που γεννήθηκε στις 26 Μαρτίου 1556 στο χωριό Τραπεζόντα της Σητείας, όπου η οικογένειά του διατηρούσε μεγάλη περιουσία και έζησε εκεί περίπου 35 χρόνια ζώντας τη ζωή του φαιοδάρχη γαιοκτήμονα.

Μετά τις 20 Μαρτίου 1585 ο Βιτσέντζος Κορνάρος εγκαταστάθηκε στο Ηράκλειο (τότε Κάστρο, Μεγάλο Κάστρο ή Χάνδακα), κοντά στους δύο αδελφούς του, τον Ιωάννη Φραγκίσκο και τον Ανδρέα, όπου απέκτησε, από προίκα ή με αγορές, μεγάλη περιουσία. Είχε μεγάλα φιλολογικά ενδιαφέροντα και ήταν ένα από τα πιο δραστήρια μέλη της Ακαδημίας των Stravaganti του Χάνδακα, που είχε ιδρύσει ο αδελφός του Ανδρέας. Στις 8 Σεπτεμβρίου 1590 παντρεύτηκε, στο ναό της μονής της Αγίας Αικατερίνης των καλογραίων, τη Μαριέττα Zeno, με την οποία απέκτησε δύο κόρες, την Κατερίνα και την Ελένη. Ήταν μέλος του Συμβουλίου των Ευγενών του Χάνδακα. Σε όλο το διάστημα της ζωής του, διαμένοντας αρχικά στη Σητεία και αργότερα στον Χάνδακα, ανέλαβε διάφορα τοπικά αξιώματα. Κατά την περίοδο της πανούκλας των χρόνων 1591-1593 ανέλαβε τα καθήκοντα του υγειονομικού επόπτη στο Ηράκλειο. Πέθανε μετά τις 12 Αυγούστου 1613 και θάφτηκε στο μοναστήρι του Αγίου Φραγκίσκου, πλάι στη σύζυγό του Μαριέττα.

Το σημαντικότερο έργο του Κορνάρου υπήρξε ο Ερωτόκριτος, ένα επικό, αφηγηματικό ποίημα περίπου δέκα χιλιάδων δεκαπεντασύλλαβων στίχων. Η γλώσσα του είναι το κρητικό ιδίωμα, αλλά επεξεργασμένο έτσι ώστε να καταστεί εξαιρετικό λογοτεχνικό όργανο, και η στιχουργία στηρίζεται μεν στο δημοτικό τραγούδι, ταυτόχρονα όμως διαφοροποιείται αρκετά.

Στον Κορνάρο αποδίδεται ακόμα το ποίημα Η Θυσία του Αβραάμ, επίσης γραμμένο σε δεκαπεντασύλλαβο στίχο που πραγματεύεται θεματολογικά την τραγωδία του Ισαάκ της Παλαιάς Διαθήκης. Θεωρείται νεανικό έργο, προγενέστερο του Ερωτόκριτου.

Οι ορίζοντες είναι ανοιχτοί για ένα μέλλον εξίσου δημιουργικό με το παρελθόν.

Λαϊκός Πολιτισμός και Παράδοση

Ο πλούσιος λαϊκός πολιτισμός της Κρήτης που κληρονομήθηκε και επιβίωσε στις μέρες μας ή - σε ορισμένες εκδηλώσεις του - μέχρι τον προηγούμενο αιώνα, χαρακτηρίζεται από μια πιστή και έντονη προσκόλληση στα αρχαία ελληνικά και βυζαντινά πρότυπα και αποτελεί εμφανώς τη φυσιολογική συνέχεια εκείνων μέσα στο χρόνο. Όμως, όπως ήταν φυσικό, έχει δεχθεί και την επίδραση των λαών που έζησαν για πολλά χρόνια στο νησί. Έτσι, έχουμε βυζαντινές εκκλησίες δίπλα σε βενετσιάνικα μέγαρα που συνυπάρχουν με τούρκικα κτίσματα. Παράλληλα, εκπλήσσει η ομοιότητα εργαλείων και σκευών οικιακής χρήσης, που χρησιμοποιούνταν μέχρι πριν λίγα χρόνια στα χωριά, με ανάλογα αντικείμενα μινωικής εποχής που ήρθαν στο φως με τις ανασκαφές. Επίσης, συγκεκριμένες εκδηλώσεις της ανθρώπινης ζωής θυμίζουν αντίστοιχες πολλούς αιώνες πίσω. Για παράδειγμα, οι νεκροί θρηνούνται ακόμα στα κρητικά χωριά όπως και την εποχή του Ομήρου. Ο πολιτισμός και οι παραδόσεις του κρητικού λαού πηγάζουν από την αρχαία Ελλάδα και φθάνουν μέχρι τους νεότερους

χρόνους διασταυρούμενα καθοδόν με ξένα στοιχεία, που αναπτύσσονται στον ίδιο χώρο και προσαρμόζονται στην τοπική πραγματικότητα.

Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική

Αξιοπρόσεχτο χαρακτηριστικό της οίκησης στο νησί είναι η θέση των τριών βασικών πόλεων (Χανιά, Ρέθυμνο, Ηράκλειο) στα βόρεια παράλια - για να ελέγχουν το Αιγαίο - και σε τοποθεσίες που ήταν κατοικημένες από την αρχαιότητα, έτσι ώστε η αλυσίδα της οικιστικής εξέλιξης να είναι αρραγής. Εκτός από τις μεγάλες πόλεις το νησί έχει πολλά χωριά και οικισμούς (μόνιμους και εποχιακούς - μετόχια). Στην πλειοψηφία τους τα χωριά και οι οικισμοί είναι ορεινοί ή ημιορεινοί (μέχρι 800 μέτρα υψόμετρο και ακόμα υψηλότερο για τα μετόχια). Τα σπίτια στους ορεινούς οικισμούς είναι διατεταγμένα αμφιθεατρικά στις πλαγιές ή τις κορυφές λόφων και, κατ' αυτό τον τρόπο, δημιουργείται ένα φυσικό οχυρό για προφύλαξη από τις πειρατικές επιδρομές. Η αμφιθεατρική διάταξη ακολουθεί το σχήμα του λόφου και αναπτύσσεται με κέντρο την εκκλησία, την πλατεία και το καφενείο. Η δόμηση είναι τις περισσότερες φορές πυκνή και συνεχής - όπως γενικά στους οχυρούς οικισμούς, όπου κύριο μέλημα είναι η προστασία από τους πειρατές -και αλλού αραιή και ελεύθερη. Οι οικισμοί - αρμονικά δεμένοι με το περιβάλλον - λόγω της θέσης τους πάνω στο ύψωμα είναι χωρισμένοι σε τρεις γειτονίες: Πανωχώρι, Μεσοχώρια και Κατωχώρι. Οι παραθαλάσσιοι οικισμοί ήταν ελάχιστοι μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα, λόγω της μάστιγας των πειρατικών επιδρομών που ανάγκαζε τους κατοίκους να συγκεντρώνονται στις μεγάλες οχυρωμένες πόλεις ή στο εσωτερικό του νησιού, σε όσο το δυνατόν πιο απρόσιτους και οχυρούς από τη φύση τους τόπους. Μετά το τέλος του 19ου αιώνα πραγματοποιήθηκε ο εποικισμός παλιών 30 ερημωμένων βενετσιάνικων παραλιακών θέσεων - Άγιος Νικόλαος (Castle Mirambello), Σητεία, Παλαιοχώρα (Selino), Πάνορμο (Castle Milopotamo). Οι περισσότεροι παραθαλάσσιοι οικισμοί δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια με την ανάπτυξη του τουρισμού. Τα κτίσματα μέσα σ' αυτούς τους μοντέρνους οικισμούς είναι δημιουργήματα της σύγχρονης αρχιτεκτονικής αντίληψης που προσπαθεί να συνδυάσει την άνεση με την παράδοση και να τα εναρμονίσει με το φυσικό περιβάλλον. Σ' ένα βαθμό ο στόχος αυτός έχει επιτευχθεί, χωρίς, δυστυχώς, να λείπουν ορισμένες κακοτεχνίες και αυθαίρετες επεμβάσεις στο χώρο.

Οι Βενετοί και οι Τούρκοι κατακτητές έβαλαν τη σφραγίδα της επιρροής τους στην αρχιτεκτονική του νησιού. Από το 15ο αιώνα έως τον 17ο, που είναι εποχή ειρήνης και ευημερίας για την Κρήτη κατασκευάζονται τα σημαντικότερα κτίσματα της κρητικής αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής, μιας αρχιτεκτονικής επηρεασμένης από τη δυτική αναγεννησιακή τεχνοτροπία, αλλά προσαρμοσμένης στις ανάγκες της κρητικής κοινωνίας και τις τοπικές συνθήκες. Η "Γαληνότατη Δημοκρατία της Βενετίας" από τα πρώτα χρόνια της κατάκτησης της Κρήτης αισθάνεται την ανάγκη αρχικά να οχυρώσει και να διασφαλίσει την πολυτιμότερη κτήση της από τους διάφορους επιδρομείς και κατόπιν να την κοσμήσει με μεγαλόπρεπα δημόσια κτίρια και πολυτελείς κατοικίες αξιωματούχων, μεταφέροντας κατ' αυτό τον τρόπο, το γόητρο και την αίγλη της στο κατακτημένο νησί. Για τους σκοπούς αυτούς μετακαλεί έμπειρους Ιταλούς μηχανικούς - γνωστότερος είναι ο Michele Sanmicheli- που αναλαμβάνουν τη σχεδίαση και την εκτέλεση των έργων: οχύρωση της Κάντιας - που τα τείχη της κτίζονταν για 100 ολόκληρα χρόνια -, οχύρωση του Ρεθύμνου, Φορτέτσα Ρεθύμνου, οχύρωση Χανίων. Εκτός από την πρωταρχική θωράκιση των βασικών λιμανιών, η άμυνα του νησιού ενισχύεται με μια σειρά φρουρίων (Castelli) που

χτίζονται σε τοποθεσίες στρατηγικής σημασίας (Καστέλια Γραμβούσας, Σπιναλόγκα, Φραγκοκάστελλου). Αξιόλογο δείγμα της αναγεννησιακής κρητικής αρχιτεκτονικής είναι οι πύργοι των Βενετών φεουδαρχών, που βρίσκονται σκορπισμένοι στην κρητική ύπαιθρο, απ' όπου οι ιδιοκτήτες τους έλεγχαν το φέουδο και τους κολίγους τους. Αν τα οχυρωματικά έργα, τα καστέλια και οι βενετσιάνικοι πύργοι είναι δείγματα δύναμης και εξουσίας, τα παλάτια, οι κρήνες, οι λότζες, τα ρολόγια, οι πλατείες, τα μνημεία στο Ηράκλειο, το Ρέθυμνο και τα Χανιά είναι δείγματα μεγαλοπρέπειας και αρχοντιάς. Η αναγεννησιακή αρχιτεκτονική επηρέασε την αρχιτεκτονική των κατοικιών, των εκκλησιών και των μοναστηριών (Μονή Αρκαδίου, Μονή Αγίας Τριάδας στο Ακρωτήρι). Στο Ρέθυμνο και τα Χανιά διατηρούνται βενετσιάνικες γειτονιές με αστικά σπίτια, από τα λιγοστά δείγματα που σώζονται στον ελλαδικό χώρο. Επίσης, στην ύπαιθρο συναντάμε αρκετές κατοικίες - πύργους, βίλες και αγροτικά βενετσιάνικα σπίτια. Τέλος, οι παλιές πέτρινες λαξεμένες πύλες, τα λιοτρίβια, τα αγροτικά σπίτια με δώμα ή με στέγη διατηρούνται σε αρκετά κρητικά χωριά. Το αστικό σπίτι αποτελείται από κατώγι (ισόγειο), μετζάο (μεσοπάτωμα) και ανώγι (όροφο). Έχει συνήθως εσωτερική αυλή και αναπτύσσεται σε σχήμα Γ ή Π γύρω της. Η είσοδος του είναι σκεπαστή και πάνω της βρίσκεται ο όροφος. Στο κατώγι υπήρχαν οι αποθήκες και οι βοηθητικοί χώροι. Το μετζάο το χρησιμοποιούσε ο ιδιοκτήτης σαν επαγγελματική στέγη, ενώ το ανώγι ήταν η κυρίως κατοικία της αστικής οικογένειας. Περιελάμβανε τη σάλα, τα υπνοδωμάτια (κάμερες) και τους βοηθητικούς χώρους. Χαρακτηριστικά των σπιτιών αυτών είναι οι "πορτέλες" (κεντρικές πόρτες) και τα παράθυρα με τα λαξευτά πέτρινα πλαίσια που φέρουν επιγραφές ή διακόσμηση. Επίσης οι πέτρινες σκαλιστές κουτσουνάρες (υδρορροές για να φεύγουν τα νερά από την επίπεδη ταράτσα του δώματος), η πέτρινη σκάλα κ.ά. Οι Πύργοι των Βενετών φεουδαρχών είναι, δείγματα φρουριακής αρχιτεκτονικής με τετράγωνο σχήμα, παχείς πέτρινους τοίχους, αρκετό ύψος, με ισόγειο και δύο ορόφους. Έχουν μικρά και λιγοστά ανοίγματα και πέτρινη εξωτερική σκάλα. Το λαϊκό αγροτικό κρητικό σπίτι είναι απλό, κυβικό, με λίγα ανοίγματα. Τα υλικά που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του - πέτρα, ξύλο, χώμα - είναι ελάχιστα επεξεργασμένα και του δίνουν ένα αυστηρό και λιτό χαρακτήρα, αλλά και μια μορφή προσωρινότητας. Προσαρμοσμένο τέλεια στο περιβάλλον, γίνεται ένα μ' αυτό, αφού το γκρίζο της πέτρας του και της πλαγιάς πάνω στην οποία είναι χτισμένο ταυτίζονται. Αργότερα άρχισαν να ασβεστώνουν τα σπίτια τους οι Κρητικοί, αλλά και να τα βάφουν στο χρώμα της ώχρας, το γαλάζιο ή το ροζ, κυρίως στους οικισμούς που επικρατούν νεοκλασικά στοιχεία. Στην πιο απλή μορφή του είναι μονόχωρο με δώμα και συγκεντρώνει όλες τις λειτουργίες. Έχει γωνιακό τζάκι που χρησιμεύει για μαγείρεμα και θέρμανση. Συχνά υπάρχει ένα πατάρι για τον ύπνο, ο σοφάς, και ο χώρος κάτω απ' αυτόν χρησιμοποιείται σαν αποθήκη. Το δώμα κατασκευάζεται με επιμήκη ξύλα και όταν χρειάζεται να αυξηθεί το πλάτος ή το μήκος του σπιτιού προστίθεται ένα ξύλινο μεσοδόκι για να στηρίζει το δώμα. Σε μεταγενέστερες μορφές το ξύλινο μεσοδόκι αντικαθίσταται από ένα πέτρινο ημικυκλικό τόξο, την καμάρα. Έτσι δημιουργείται το κρητικό καμαρόσπιτο που το συναντάμε σ' ολόκληρη την Κρήτη. Η καμάρα χωρίζει το σπίτι σε δύο μέρη. Καθώς το καμαρόσπιτο εξελίσσεται, προστίθεται άλλη μια καμάρα κατά μήκος ή πλάτος και δημιουργείται το δικάμαρο σπίτι. Στην πιο προηγμένη του μορφή προστίθενται κι άλλα κτίσματα σε σχήμα Γ και σε τελική μορφή καταλήγει να γίνει διώροφο. Ο τύπος αυτός συναντάται κυρίως στη Χώρα Σφακιών και στα παραθαλάσσια χωριά της ίδιας επαρχίας. Τα κτίσματα είναι περισσότερο προσεγμένα με ξύλινα χωρίσματα στον όροφο, μεγαλύτερα κουφώματα βαμμένα σε έντονα χρώματα, σοβαντισμένα και ασβεστωμένα. Στο δυτικό κυρίως τμήμα του νησιού τα σπίτια έχουν κεραμοσκεπές, είναι συνήθως διώροφα, με

εσωτερική, ξύλινη σκάλα που στον όροφο - τον οντά, όπου βρίσκονται τα υπνοδωμάτια – κλείνει με καταπακτή. Η αυλή - όταν υπάρχει - περιστοιχίζεται από ψηλούς μαντρότοιχους και κλείνεται με χαρακτηριστική τοξωτή εξώθυρα. Τα ανοίγματα είναι μεγάλα και περιβάλλονται από πελεκημένα πέτρινα πλαίσια που στο πάνω μέρος έχουν πέτρινα γείσα για να προφυλάσσονται από τη βροχή. Όλα αυτά τα στοιχεία, καθώς επίσης και οι πωρόλιθοι που ενισχύουν τις γωνιές των κτιρίων και τα τοξωτά υπέρθυρα υποδηλώνουν μια έντονη βενετσιάνικη επίδραση πάνω στη λαϊκή αρχιτεκτονική του τόπου. Την εποχή της τουρκοκρατίας το αστικό σπίτι στις πόλεις Ηράκλειο, Ρέθυμνο, Χανιά και Σητεία πλουτίζεται μ' ένα νέο στοιχείο: ένα κλειστό, ξύλινο εξώστη στον όροφο, "το σαχνισί" που είναι συνήθως προσθήκη σε παλιότερα βενετσιάνικα κτίρια. Στα δημιουργήματα της λαϊκής αρχιτεκτονικής περιλαμβάνονται ακόμη νερόμυλοι, ανεμόμυλοι, φάμπρικες και φούρνοι.

Αυτές είναι οι κυριότερες μορφές των κρητικών σπιτιών. Η εξέλιξη τους από τους απλούστερους στους πιο σύνθετους τύπους υπογραμμίζει την ανέλιξη της κοινωνικής ζωής στο νησί και μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν βάση για τη μελέτη της. Η κρητική παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι ένα μέρος της κοινωνικής και πολιτιστικής ιστορίας του τόπου με μεγάλο ενδιαφέρον. Τα δείγματα της που έχουν απομείνει είναι πολυτιμότερα και πρέπει να φυλαχθούν "ως κόρη οφθαλμού".

Τοπική Φορεσιά

Η ανδρική κρητική ενδυμασία γνώρισε, ανάλογα με τις εποχές και τις τοπικές συνθήκες, αρκετές μορφές μέχρι να φθάσει - κατά τα τέλη του 16ου αιώνα - στη γνωστή, διαδεδομένη σ' ολόκληρο το νησιωτικό χώρο του Αιγαίου, βράκα, που καθιερώθηκε σαν το κύριο ανδρικό ένδυμα. Διακρίνεται σε καθημερινή και γιορτινή, ανάλογα με την ποιότητα του υφάσματος και το στόλισμα. Η γιορτινή αποτελείται από μπλε, τσόχνη δράκα (σαλβάρια), μεϊτάνι και γελέκι (μεϊτανογέλεκο), μπλε και κόκκινη ζώνη και άσπρο υφαντό ποκάμισο. Στο κεφάλι φορούν σπαστό (ή σφακιανό) φέσι με γαλάζια φούντα που κρέμεται στο πλάι, ή μαύρο κούκο, ή κρουσσαλιδάτο μαντίλι (δηλαδή μαντίλι με κρόσσια). Στα πόδια φορούν τα ψηλά στιβάνια (είδος μπότας) και τα καλτσόνια (κάλτσες πλεγμένες με μετάξι). Απαραίτητο συμπλήρωμα είναι η καδένα (αλυσίδα) που κρέμεται στο λαιμό και κρύβεται στη μέση κι ένα ασημένιο μαχαίρι στη ζώνη.

Η γυναικεία κρητική φορεσιά παρουσιάζει παραλλαγές ανάλογα με την περιοχή (σάρτζα στα Σφακιά και τ' Ανόγεια, κούδα στην Κριτσά κ.ά.). Ο πιο συνηθισμένος τύπος αποτελείται από ένα είδος δράκας (απομεσόρουχο) που δένεται στους

αστραγάλους, το σακοφούστανο και τη μπροστοποδιά. Στο κεφάλι φορούν μαντίλι (τσεμπέρι) ή σε ορισμένες περιοχές κόκκινο φεσάκι, το παπάζι.

Οι κρητικές παραδοσιακές στολές έχουν πάψει να φοριούνται στην καθημερινή ζωή. Τις βλέπει κανείς σε φολκλορικές εκδηλώσεις, σε κέντρα με τοπικούς χορούς και στα λαογραφικά μουσεία ή τις συλλογές. Σε ορισμένα χωριά υπάρχουν ακόμα ηλικιωμένοι άνδρες και γυναίκες που φορούν μια απλουστευμένη μορφή της κρητικής φορεσιάς, με βάση τη βράκα για τους άνδρες και το σακοφούστανο για τις γυναίκες.

Τα κρητικά τραγούδια μπορούν να χαρακτηριστούν σαν παγκρήτια, που τραγουδιούνται σ' όλο το νησί, και τοπικά. Στα πρώτα ανήκουν οι μαντινάδες (δίστιχα δεκαπεντασύλλαβα, με ερωτικό κυρίως περιεχόμενο, αλλά και σατιρικό, ιστορικό, κοινωνικό κλπ.). Κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ο αυτοσχεδιασμός, που πολλές φορές καταλήγει σ' έναν ποιητικό αγώνα μεταξύ τραγουδιστών και λυράρη.

Παγκρήτια τραγούδια επίσης είναι οι ρίμες, που τις συνθέτουν οι ριμαδόροι. Αποτελούνται από δεκαπεντασύλλαβους ομοιοκατάληκτους στίχους με αφηγηματική μορφή και ιστορικό, κοινωνικό ή ερωτικό περιεχόμενο.

Στην κατηγορία των τοπικών τραγουδιών ανήκουν τα ριζίτικα, τραγούδια της Δυτικής Κρήτης. Τόπος δημιουργίας τους είναι οι υπώρειες - ρίζες - των Λευκών Ορέων. Τα ριζίτικα διακρίνονται σε τραγούδια της τάβλας και σε τραγούδια της στράτας. Τα πρώτα τα τραγουδούν σαν τους βυζαντινούς ψαλτάδες, χωρίς όργανα, καθιστοί γύρω από το τραπέζι (τάβλα), σε χαρμόσυνες εκδηλώσεις. Τα δεύτερα τα τραγουδούν με μουσική στο δρόμο (στράτα) π.χ. όταν πηγαίνουν να πάρουν τη νύφη από το σπίτι της για το γάμο.

Στην Κρήτη επίσης ακούγονται σε τοπική παραλλαγή και με τοπικό ιδίωμα αρκετά τραγούδια πανελλήνια: ακριτικά, ιστορικά, του Κάτω Κόσμου κ.ά. Ακόμα έχουν γίνει δημοφιλή και τραγουδιούνται συχνά αποσπάσματα από τον Ερωτόκριτο και άλλα έργα της κρητικής λογοτεχνίας

Χοροί

Μουσική, τραγούδι, χορός, άρρηκτα δεμένα, αποτελούν ζωτικά, εκφραστικά μέσα για τον Κρητικό, τρόπο εκδήλωσης της εκρηκτικής του ιδιοσυγκρασίας. Με το χορό, ιδιαίτερα, που έχει μπει βαθιά στην κοινωνική ζωή του τόπου από τα πανάρχαια χρόνια, ο κρητικός λαός εξωτερικεύει τη λεβεντιά και την αγάπη του για τη ζωή, τον αγέρωχο και ανεξάρτητο χαρακτήρα του. Οι παραδοσιακοί κρητικοί χοροί έχουν τις ρίζες τους στην αρχαιότητα και θεωρούνται εξέλιξη του λατρευτικού λαβυρινθιακού χορού που ο Θησέας μετέφερε στην ηπειρωτική Ελλάδα, όπου και χορευόταν σε ανάμνηση της νίκης του πάνω στον Μινώταυρο. Οι στροφές και τα τσακίσματα του θύμιζαν τον Λαβύρινθο.

Σήμερα, Σύλλογοι και χορευτικά συγκροτήματα, όχι μόνο στην Κρήτη, αλλά και σ' ολόκληρη την Ελλάδα, διατηρούν ζωντανές τις μνήμες και δεν αφήνουν να χαθεί το πολύτιμο αυτό κομμάτι της κρητικής ζωής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΑΝΩΔΟΜΕΣ

3.1. ΥΠΟΔΟΜΕΣ

Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της τουριστικής δραστηριότητας μιας περιοχής παίζουν οι υποδομές της.

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε με τα λιμάνια, τα αεροδρόμια, αλλά και τις σχολές που λειτουργούν με αντικείμενο τον τουρισμό.

3.1.1. ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Ο Βόρειος Οδικός Άξονας Κρήτης είναι ο δρόμος που ενώνει όλες τις μεγάλες πόλεις του νησιού από Ανατολή προς Δύση ακολουθώντας την βόρεια ακτογραμμή. Το μήκος του ξεπερνά τα 250 χλμ αλλά ελάχιστα από αυτά είναι αυτοκινητόδρομος. ο οδικό δίκτυο της Δυτικής Κρήτης παραμένει επαρχιακό. Ο ΒΟΑΚ παραμένει μια παλιά Εθνική Οδό με επικίνδυνη χάραξη που δεν διαθέτει καμία ασφάλεια για τους οδηγούς της. Να μην μιλήσουμε για το υπόλοιπο επαρχιακό και αστικό δίκτυο το οποίο είναι σε αρκετά κακή κατάσταση και χρίζει μεγάλης προσοχής.

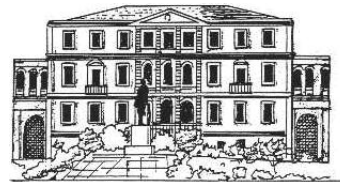
Ο οδικός άξονας που συνδέει την Κρήτη καλείται να εξυπηρετήσει τους μόνιμους κατοίκους του νησιού, οι οποίοι φτάνουν τους εξακόσιους πενήντα χιλιάδες συν του καλοκαιρινούς επισκέπτες, αθροιστικά λοιπόν ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες ο ΒΟΑΚ καλείται να εξυπηρετήσει παραπάνω από ένα εκατομμύριο ανθρώπους. Από αυτό το σύνολο βέβαια δεν πρέπει να ξεχνάμε και την βαριά βιομηχανία του νησιού την εξαγωγή οπωροκηπευτικών, τα οποία για να μεταφερθούν από την Νότια στην Βόρεια Κρήτη και να εξέλθουν χρησιμοποιείται ο ΒΟΑΚ. Ένας απαρχαιωμένος δρόμος λοιπόν καλείται να εξυπηρετήσει τις ανάγκες τόσων ανθρώπων συν τα βαριά φορτηγά και τα λεωφορεία για τις μεταφορές. Βάση αυτών των αντικειμενικών δεδομένων ο ΒΟΑΚ είναι ο πλέον ακατάλληλος οδικός άξονας για την σύνδεση της

Κρήτης, καθώς με την μορφή που έχει τώρα ο δρόμος είναι ικανός να καλύψει με ασφάλεια το ένα τρίτο των σημερινών αναγκών. Η διαχρονική αδιαφορία των εκάστοτε κυβερνήσεων για την οδική εξυπηρέτηση της Κρήτης έχει στερήσει στο νησί πολλές ζωές αλλά και τη δυνατότητα για περεταίρω ανάπτυξη και ευημερία. Το γεγονός ότι δεν υπάρχει Νότιος Οδικός άξονας και ότι η Νότια με την Βόρεια πλευρά συνδέονται με δρόμους άλλων εποχών είναι ένας από τους βασικούς λόγους που η Κρήτη έχει ρυθμούς ανάπτυξης δυο ταχυτήτων. Επίσης το γεγονός, ότι η Νότια Κρήτη έχει επηρεαστεί από την οδική σύνδεση, έχει σαν αποτέλεσμα να μένει ανεκμετάλλευτη στερώντας έσοδα και ευημερία από τους κατοίκους της. Επίσης αξίζει να σημειωθεί ότι μεγάλο κομμάτι του βόρειου οδικού άξονα της Κρήτης κατασκευάστηκε επί Χούντας.

Το πρόβλημα όμως οξύνεται όταν επικεντρώνεται η προσοχή στο νομό Ρεθύμνου. Ένας νομός δυστυχώς αποκλεισμένος από αέρα και θάλασσα, όπου ο μόνος τρόπος σύνδεσης με την Ηπειρωτική χώρα είναι ο ΒΟΑΚ μέσω Χανίων η Ηρακλείου.

Οι Ρεθυμνιώτες είναι λοιπόν αναγκασμένοι να ρισκάρουν την ζωή τους κάθε φορά που θέλουν να φύγουν από τον νομό, αφού για να φτάσουν είτε στα Χανιά είτε στο Ηράκλειο περνούν τα πιο επικίνδυνα κομμάτια του ΒΟΑΚ (Αγ. Ραφαήλ-Σούδα για Χανιά, Σίσσες-Φόδελε για Ηράκλειο).

Σαν αποτέλεσμα η οδική σύνδεση στην Κρήτη παραμένει ένα ανοιχτό και μεγάλο θέμα. Παρά τις διαχρονικές προσπάθειες των Κρητών πολιτικών τα αποτελέσματα είναι κρατικές επιδοτήσεις και μελέτες στα συρτάρια των υπουργείων. Ένα παράδειγμα είναι η επιστολή που παραθέτει ο Νομάρχης Χανίων στο Νομαρχιακό συμβούλιο.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
2008

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΧΑΝΙΩΝ

ΝΟΜΑΡΧΗΣ

Ταχ. Δ/ση : Πλ. Ελευθερίας
73134, Χανιά

Χανιά, 12 Σεπτεμβρίου

Αρ. Πρωτ.:

ΠΡΟΣ:

Τον πρόεδρο

Τηλέφωνο : 28213 40100-2

του Νομαρχιακού Συμβουλίου

Fax : 28213 40201

Ηλεκ. Δ/νση : nomarxis@nax.gr

Ιστοσελίδα : www.nax.gr

ΘΕΜΑ: Βόρειος Οδικός Αξονας Κρήτης και λοιπό οδικό δίκτυο Κρήτης

Κύριε πρόεδρε,

Είναι κοινή διαπίστωση πως το οδικό δίκτυο της Κρήτης δεν είναι αυτό που απαιτούν οι σύγχρονες ανάγκες της ασφαλούς και γρήγορης μεταφοράς, καθώς και ο μεγάλος κυκλοφοριακός φόρτος του, που είναι αποτέλεσμα της ραγδαίας τουριστικής και οικονομικής ανάπτυξης του νησιού μας τα τελευταία χρόνια. Οδυνηρή συνέπεια αυτής της κατάστασης είναι να γίνονται εκατοντάδες τροχαία ατυχήματα και να θρηνούμε κάθε χρόνο πολλά θύματα.

Στο παρελθόν το οδικό δίκτυο της Κρήτης δεν είχε συνολική προσέγγιση, αλλά γίνονταν αποσπασματικά διάφορες βελτιώσεις και έργα, με τοπικιστική

κυρίως νοοτροπία, χωρίς ευρύτερο σχεδιασμό, με αποτέλεσμα να έχουμε σήμερα ένα οδικό δίκτυο ...πολλών ταχυτήτων.

Δεν είναι η πρώτη φορά που καταθέτω τις απόψεις μου για το συγκεκριμένο θέμα..

Και στο Νομαρχιακό Συμβούλιο, και στο Περιφερειακό Συμβούλιο, αλλά και

με δημόσιο διάλογο έχουν γίνει εκτενείς συζητήσεις πάνω στις προτάσεις μου.

Δυστυχώς, αν και η κοινωνία έχει κατανοήσει τόσο το μέγεθος του προβλήματος όσο και τους τρόπους που μπορεί να λυθεί, φαίνεται πως ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ δεν έχει αποφασίσει ακόμα τον τρόπο αντιμετώπισής του.

Η άποψή μου είναι ότι πρέπει να αντιμετωπίσουμε το θέμα συνολικά, βάζοντας ως στόχο την επόμενη πενταετία να έχουμε δημιουργήσει σε επίπεδο Κρήτης ένα ασφαλές οδικό δίκτυο με σύγχρονες προδιαγραφές.

Για τη συνολική προσέγγιση του θέματος απαιτείται ο διαχωρισμός των έργων σε τρεις άξονες: **A) ΒΟΑΚ, Β) κάθετοι οδικοί άξονες και ΝΟΑΚ και Γ) υπόλοιπο οδικό επαρχιακό - δημοτικό δίκτυο.**

Με αυτή τη λογική καταθέτω στο Νομαρχιακό Συμβούλιο συγκεκριμένη πρόταση για συζήτηση, που πιστεύω ότι είναι ρεαλιστική και υλοποιήσιμη.

A) Βόρειος Οδικός Άξονας

Ο ΒΟΑΚ είναι ο κύριος οδικός άξονας σύνδεσης όλης της Κρήτης με τεράστια σημασία για την οικονομική και τουριστική ανάπτυξη. Η αναβάθμισή του είναι ενταγμένη στο Τομεακό Πρόγραμμα του ΥΠΕΧΩΔΕ και για το ΕΣΠΑ - σύμφωνα με Υπηρεσιακούς παράγοντες του Υπουργείου – έχουν δεσμευτεί κονδύλια 350 εκατομμυρίων ευρώ, περίπου. Το ποσό αυτό είναι μεν σημαντικό, όμως δεν είναι αρκετό προκειμένου να αναβαθμιστεί ο ΒΟΑΚ, στο σύνολό του, σε ένα σύγχρονο αυτοκινητόδρομο με τις αναγκαίες προδιαγραφές ασφάλειας που ο φόρτος του απαιτεί, καθώς η δαπάνη για το συγκεκριμένο έργο υπολογίζεται στο 1,5 δις ευρώ.

Η λύση που προτείνω είναι ο ΒΟΑΚ να ενταχθεί στο πρόγραμμα του ΥΠΕΧΩΔΕ «**Δρόμοι ανάπτυξης**» με τη μέθοδο της παραχώρησης (αυτοχρηματοδότηση) και με προδιαγραφές σύγχρονου αυτοκινητόδρομου από την Κίεσσαμο ως τη Σητεία, όπως π.χ. η Ε65 και ο δρόμος Κόρινθος – Τρίπολη – Καλαμάτα. Τα συγκεκριμένα έργα εκτελούνται με τη μέθοδο της σύμβασης παραχώρησης και παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες με τον ΒΟΑΚ, από πλευράς κυκλοφοριακού φόρτου, διατομής και μήκους, ενώ επίσης παρουσιάζει ενδιαφέρον η σύγκριση των δαπανών και η μεθοδολογία κατασκευής τους. Για παράδειγμα αναφέρω την Ε65 (Κεντρικής Ελλάδος) με μήκος 233 χιλιόμετρα και συνολική δαπάνη 1,1 δις ευρώ.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι συμβάσεις παραχώρησης απαιτούν εντατική προετοιμασία με μελέτες και πλήρη επεξεργασία μέχρι την υπογραφή της σύμβασης και την κύρωσή της από τη Βουλή και απαιτούνται 5 στάδια:

α) στάδιο: Αναγνωριστική μελέτη με εξέταση εναλλακτικών λύσεων.

β) στάδιο: Οριστικός καθορισμός της χάραξης από τεχνοοικονομική άποψη.

γ) στάδιο: Χωροθέτηση μέσω προμελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων

δ) στάδιο: Προμελέτη οδοποιίας – Οριστική γεωλογική, γεωτεχνική Μ.Π.Ε. –

Οριστικοποίηση χρηματοοικονομικής μελέτης.

ε) στάδιο: Έγκριση περιβαλλοντικών όρων – Οριστικοποίηση τευχών δημοπράτησης

- Προεπιλογή ομίλων – Αξιολόγηση προσφορών – Ανάδειξη αναδόχου –

Σύμβαση.

Θα πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι το ενδεικτικό κόστος μετακίνησης για τον οδηγό – καταναλωτή θα προκύψει από τις μελέτες, αλλά θα αποτελέσει και βασικό κριτήριο κατά την αξιολόγηση των προσφορών, όπου θα συνυπολογιστεί τόσο ο κυκλοφοριακός φόρτος του ΒΟΑΚ όσο και η παραχώρηση προς εκμετάλλευση δημόσιας γης στην ανάδοχο εταιρεία.

Το κόστος του έργου υπολογίζεται στο 1,5 δις ευρώ, εκ των οποίων τα 300 εκατομμύρια μπορούν να καλυφθούν από ευρωπαϊκά και εθνικά κονδύλια.

Στο ίδιο έργο εντάσσεται και η αποκατάσταση – συντήρηση της παλαιάς Εθνικής Οδού, η οποία όχι μόνο μπορεί να χρησιμεύσει ως εναλλακτική συνδετήρια οδός μεταξύ των Νομών της Κρήτης, αλλά και επειδή είναι μια διαδρομή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, θα συμβάλλει στην ανάπτυξη της ενδοχώρας.

Οι μελέτες του ΒΟΑΚ, που είναι ήδη σε εξέλιξη και χρηματοδοτούνται από το Γ' ΚΠΣ ενσωματώνονται στο συνολικό σχεδιασμό του έργου.

Β) Κάθετοι οδικοί άξονες και ΝΟΑΚ

Για την ισόρροπη ανάπτυξη της Κρήτης είναι αναγκαία η βελτίωση των κάθετων οδικών αξόνων που συνδέουν το βόρειο με το νότιο τμήμα του νησιού, καθώς και την ενδοχώρα με τα αστικά κέντρα. Ενόψει του ΕΣΠΑ, πρέπει να δούμε συνολικά το θέμα, προκειμένου να έχουμε κάθετους άξονες που θα συμβάλλουν στην οικονομική και τουριστική ανάπτυξη, στην προσβασιμότητα της ενδοχώρας και στην προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και θα διασφαλίζουν την γρήγορη και ασφαλή μετακίνηση επιβατών και αγαθών από τον βορρά στο νότο και το αντίθετο.

Στο Γ' ΚΠΣ, οι κάθετοι οδικοί άξονες (πλην τμήματος του δρόμου Ηράκλειο – Μοίρες) συντηρήθηκαν με χρηματοδότηση από το ΠΕΠ, χωρίς να μπορούν να γίνουν ουσιαστικές παρεμβάσεις - καθώς οι πόροι ήταν συγκεκριμένοι και περιορισμένοι - με αποτέλεσμα να έχουμε αποσπασματικά έργα, διάσπαρτα σε όλη την Κρήτη.

Η πρότασή μου είναι να ενταχθούν οι κάθετοι άξονες και ο ΝΟΑΚ στο Τομεακό Πρόγραμμα του ΥΠΕΧΩΔΕ 2007 – 2013 για την Κρήτη με το ποσό των 350 εκ. ευρώ (ποσό που έχει δεσμευτεί και προορίζεται για τον ΒΟΑΚ), έτσι ώστε μέσα στην επόμενη πενταετία να έχουμε λύσει οριστικά το θέμα των μεταφορών και της προσβασιμότητας της ενδοχώρας.

Γ) Υπόλοιπο επαρχιακό και δημοτικό οδικό δίκτυο

Το υπόλοιπο επαρχιακό και δημοτικό οδικό δίκτυο μπορεί να αναβαθμιστεί σημαντικά από τα 180 εκ ευρώ που είναι διαθέσιμα για οδοποιία από το ΠΕΠ Κρήτης της επόμενης προγραμματικής περιόδου, καθώς και με πόρους από τους ΚΑΠ, Ταμείο Εθνικής Οδοποιίας, ΘΗΣΕΑΣ, κλπ. (περίπου 300 εκ. ευρώ).

Με αυτό τον τρόπο μπορούμε να διαμορφώσουμε το οδικό δίκτυο της Κρήτης σε ένα σύγχρονο οδικό δίκτυο, το οποίο θα πληροί τους κανόνες ασφάλειας, θα συμβάλει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, στη μείωση των τροχαίων ατυχημάτων που αποτελούν μάλιστα για το νησί μας, αλλά και στην οικονομική και τουριστική ανάπτυξη.

Η πρόταση που, για άλλη μια φορά, καταθέτω για συζήτηση είναι συνολική και κατά την άποψή μου εφικτή και υλοποιήσιμη, αρκεί η Πολιτεία και οι τοπικοί φορείς να δουν το θέμα με την απαιτούμενη σοβαρότητα και όλοι μαζί να πάρουμε γενναίες αποφάσεις, καθώς το νησί μας δικαιούται ένα σύγχρονο οδικό δίκτυο και οι συνθήκες το επιβάλλουν.

Το συνολικό κόστος για την πλήρη αναβάθμιση του οδικού δικτύου της Κρήτης ξεπερνάει τα 2 δις ευρώ και απαιτείται η χρηματοδότηση του όλου εγχειρήματος (πλέον των προγραμματισμένων 350 εκ. από το Τομεακό του ΥΠΕΧΩΔΕ και των 180 εκ. του ΠΕΠ, καθώς και των πόρων από τους ΚΑΠ, Ταμείο Οδοποιίας, ΘΗΣΕΑΣ κλπ.) με 300 εκ. ευρώ, που μπορούν να εξασφαλιστούν από εθνικούς και κοινοτικούς πόρους. Για το λόγο αυτό ζητούμε από το ΥΠΕΧΩΔΕ να στηρίξει έμπρακτα την πρότασή μας και να ενισχύσει τον προϋπολογισμό του για την οδοποιία της Κρήτης, προκειμένου στα επόμενα χρόνια να έχουμε ένα οδικό δίκτυο με σύγχρονες προδιαγραφές ασφαλούς και γρήγορης μεταφοράς, που θα συμβάλλει ουσιαστικά στην οικονομική ανάπτυξη του νησιού μας.

Συνοψίζοντας, θα πρέπει άμεσα το ΥΠΕΧΩΔΕ να προχωρήσει στην υλοποίηση της απόφασης του Περιφερειακού Συμβουλίου της 30 – 1 – 2008, δηλαδή, της εκπόνησης οικονομοτεχνικής μελέτης για τη χρηματοδότηση του έργου με τη διαδικασία της παραχώρησης, έτσι ώστε αμέσως μετά - και σε καμία περίπτωση μετά το τέλος του τρέχοντος έτους - να δρομολογηθούν τα πιο πάνω, εφόσον προκύψει πως είναι εφικτά.

Αυτονόητο είναι βέβαια, πως για να προχωρήσει το ΥΠΕΧΩΔΕ σε αυτό το γιγαντιαίο έργο στην Κρήτη, απαιτείται, από τη δική μας πλευρά, η ξεκάθαρη και δίχως μικροπολιτικές σκοπιμότητες στήριξη του όλου εγχειρήματος.

Ο Νομάρχης Χανίων

Γρηγόρης

Αρχοντάκης

Καμία ουσιαστική κίνηση δεν έχει γίνει τα τελευταία τριάντα χρόνια, αφαιρώντας από το νησί ευκαιρίες για περαιτέρω ουσιαστική ανάπτυξη.

3.1.2. ΛΙΜΑΝΙΑ

Η Κρήτη έχει τέσσερα λιμάνια. Ένα σε κάθε νομό.

3.1.2.1. ΛΙΜΑΝΙ ΧΑΝΙΩΝ

Το λιμάνι των Χανίων, γνωστό και ως λιμάνι της Σούδας ή απλά Σούδα, βρίσκεται στην νότια πλευρά του κόλπου της Σούδας, κοντά στο Αεροδρόμιο των Χανίων και 8 χλμ. από την πόλη. Είναι ένα από τα ασφαλέστερα φυσικά λιμάνια της Μεσογείου. Το λιμάνι ήταν πάντα εξαιρετικής σπουδαιότητας για το νησί της Κρήτης, λόγω της στρατηγικής του θέσης στο δυτικό τμήμα του νησιού, στο θαλάσσιο δρόμο προς το Γιβραλτάρ και τη διώρυγα του Σουέζ, στο μονοπάτι που συνδέει τον Ατλαντικό Ωκεανό με την Ερυθρά Θάλασσα. Είναι το δεύτερο μεγαλύτερο λιμάνι της Κρήτης, μετά το Ηράκλειο, και εξυπηρετεί πλοία εσωτερικού και εξωτερικού, κυρίως από την Αίγυπτο και την Κύπρο.

Λιμάνι Σούδας

Ο κόλπος της Σούδας είναι γνωστός για την ασφάλεια και το καταφύγιο που παρέχει στα φεριμπότ και στα κρουαζιερόπλοια, καθώς είναι πολύ κλειστός και προσφέρει εξαιρετική ασφάλεια από τις καιρικές συνθήκες. Το λιμάνι μπορεί να εξυπηρετεί εμπορικά πλοία, τουριστικά πλοία και φέριμποτ, ενώ στον κόλπο της Σούδας βρίσκεται και ο Ναύσταθμος της Σούδας και οι εγκαταστάσεις του Αμερικανικού Ναυτικού.

Το λιμάνι στη Σούδα έχει καθημερινή σύνδεση με το λιμάνι του Πειραιά και άλλα λιμάνια των ελληνικών νησιών και εξυπηρετεί πολλά κρουαζιερόπλοια που μεταφέρουν επισκέπτες και τουρίστες στα ελληνικά νησιά.

Το λιμάνι των Χανίων έχει όλες τις απαραίτητες εγκαταστάσεις και προσφέρει όλες τις αναγκαίες υπηρεσίες. Τα μικρά γιοτ και τα ιστιοπλοϊκά μπορούν να ανεφοδιαστούν νερό και πετρέλαιο, και τα μεγάλα πλοία να κάνουν και επισκευές αν χρειαστεί. Τη νύχτα, η είσοδος στο λιμάνι απαγορεύεται και όλες οι δραστηριότητες ξεκινούν εκ νέου το πρωί. Τα πλοία απαγορεύεται να προσεγγίσουν το βόρειο τμήμα του όρμου, λόγω των ναυτικών και στρατιωτικών βάσεων.

3.1.2.2. ΛΙΜΑΝΙ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Το πρόβλημα του λιμανιού είχε από τη Βενετοκρατία ως τις μέρες μας μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη της πόλης του Ρεθύμνου. Το Βενετσιάνικο λιμάνι κατασκευάστηκε γύρω στα 1300 και για αρκετά χρόνια αργότερα γίνονταν εργασίες επισκευής και συντήρησης. Η στενότητα της λεκάνης του, οι συνεχείς προσαμμώσεις και η γνώμη αρκετών Βενετών αξιωματούχων που πίστευαν ότι ένα ακόμα ισχυρό λιμάνι διασπούσε τον στόλο της Κρήτης, οδήγησαν σε μια ατέλειωτη σειρά αναδιατάξεων. Τον μεγαλύτερο, πάντως, ανασταλτικό παράγοντα αποτέλεσε η αδύνατη οχύρωση της πόλης. Η σημερινή όψη του λιμανιού βρίσκεται αρκετά κοντά σ' αυτήν των σχεδιαγραμμάτων της Βενετοκρατίας. Ο μεγάλος λιμενοβραχίονας στα αριστερά είναι σύγχρονο έργο που ακόμα συνεχίζεται, χωρίς κι αυτός να μπορεί να λύσει το πρόβλημα ελλιμενισμού σκαφών κάποιου μεγέθους. Σήμερα το Βενετσιάνικο λιμάνι αποτελεί τουριστικό σημείο της πόλης. Ο πλακόστρωτος δρόμος, με υπέροχα νεοκλασικά κτίρια να ορθώνονται στη μια πλευρά του και τη θάλασσα στην άλλη πλευρά δείχνει την τέχνη και το γούστο των Βενετών. Επίσης υπάρχουν οι ταβέρνες, τα εστιατόρια, τα μπαράκια δίνοντας την ευκαιρία στον κόσμο να αφήνεται στη γοητεία και την ειδυλλιακή ατμόσφαιρα του λιμανιού.

Λιμάνι Ρεθύμνου

3.1.2.3. ΛΙΜΑΝΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Το νέο λιμάνι

Στο νέο λιμάνι Ηρακλείου, υπάρχει ο επιβατικός σταθμός και οι προβλήτες για τα φέρρυ προς και από Πειραιά. Υπάρχουν καθημερινά δρομολόγια όπου τα πλοία αναχωρούν τη νύχτα και φτάνουν νωρίς το πρωί, ενώ το καλοκαίρι εκτελούνται και ημερήσια δρομολόγια. Τα τελευταία χρόνια γίνεται ιδιαίτερη προσπάθεια ώστε το λιμάνι Ηρακλείου να προσφέρει σύγχρονες υπηρεσίες στους ταξιδιώτες. Σημαντική βελτίωση αποτελεί ο νέος επιβατικός σταθμός που κάνει την παραμονή των επιβατών ευχάριστη στις καινούριες εγκαταστάσεις με εμβαδόν 2.500 τ.μ. Στον επιβατικό σταθμό του λιμανιού έχετε επίσης τη δυνατότητα να κάνετε το Check-in ή Check-out για την πτήση σας από το αεροδρόμιο Ηρακλείου. Επίσης στον επιβατικό σταθμό μπορείτε να φυλάξετε τις αποσκευές σας προσωρινά ή να συνδεθείτε στο Ιντερνέτ ασύρματα με το φορητό σας υπολογιστή. Το νέο λιμάνι Ηρακλείου δέχεται 2 εκατομμύρια επιβάτες το χρόνο, τόσο από τα καθημερινά δρομολόγια από Πειραιά, τη Σαντορίνη και άλλα νησιά, αλλά και από κρουαζιερόπλοια που σταματούν στο Ηράκλειο για μια επίσκεψη στην Κνωσό και την πόλη του Ηρακλείου.

Λιμάνι Ηρακλείου

3.1.2.4. ΛΙΜΑΝΙ ΣΗΤΕΙΑΣ

Το λιμάνι της Σητείας εξυπηρετεί κυρίως μικρά πλοία αλιείας και ιστιοπλοϊκά, αλλά είναι -δυνητικά- σε θέση να εξυπηρετήσει μεγαλύτερα επιβατηγά. Η Σητεία συνδέεται με τον Πειραιά ακτοπλοϊκώς με τα επιβατηγά «Βιτσέντζος Κορνάρος» και «Ιεράπετρα» της Λ.Α.Ν.Ε. Παράλληλα, η Σητεία συνδέεται με νησιά των Κυκλάδων και των Δωδεκανήσων.

Λιμάνι Σητείας

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Σωματείου «Σύλλογος Μετόχων ΛΑΝΕ» σε δελτίο τύπου που εξέδωσε στα ΜΜΕ ζητάει από το πρόεδρο της ΑΝΕΚ τα πλοία της ΛΑΝΕ να εκπληρώσουν το σκοπό του που είναι η θαλάσσια συγκοινωνία Πειραιά -Νομού Λασιθίου και η εξυπηρέτηση των κατοίκων του Νομού και όχι η τυπική και μόνον σύνδεση του Νομού Λασιθίου με το λιμάνι του Πειραιά. Τα τελευταία χρόνια γίνονται μελέτες για νέο λιμάνι και μαρίνα στην περιοχή της Ιεράπετρας.

3.1.2. ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΑ

Σημάντικο ρόλο στον τουρισμό της Κήρης αποτελούν τα αεροδρόμια. Η κρήτη έχει τρία αεροδρόμια, το Ιωάννης Δασκαλογιάννης στο νομό Χανίων, το Νίκος Καζαντζάκης στο νομό Ηρακλείου και το Δημοτικό αερολιμένα της Σητείας.

3.1.3.1. ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΧΑΝΙΩΝ

Το αεροδρόμιο των Χανίων έχει κωδικό CHQ και επίσημα ονομάζεται διεθνές αεροδρόμιο «Ιωάννης Δασκαλογιάννης», προς τιμή του Κρητικού επαναστάτη Ιωάννη Δασκαλογιάννη που πολέμησε ενάντια στην Οθωμανική αυτοκρατορία τον 18ο αιώνα.

Το αεροδρόμιο Χανίων βρίσκεται στη χερσόνησο του Ακρωτηρίου (ή Σούδα), περίπου 20 λεπτά (14 χιλιόμετρα) από τα Χανιά. Στο αεροδρόμιο των Χανίων πραγματοποιούνται πτήσεις εσωτερικού από και προς το αεροδρόμιο Αθηνών, το αεροδρόμιο Θεσσαλονίκης και άλλα αεροδρόμια στην Ελλάδα. Από τον Απρίλιο μέχρι τις αρχές Νοεμβρίου, υπάρχουν πολλές απευθείας πτήσεις charter για το αεροδρόμιο των Χανίων από τη Βρετανία, τη Γερμανία, τη Σκανδιναβία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η κίνηση των επιβατών στο αεροδρόμιο Χανίων είναι περίπου 2.500.000 επιβάτες το χρόνο. Η επιβατική κίνηση προς τα Χανιά είναι τέτοια που χρειάζεται να βελτιωθούν ακόμα περισσότερο οι υποδομές στο αεροδρόμιο Γιάννης Δασκαλογιάννης. Πρέπει να σημειωθεί ότι το αεροδρόμιο μπορεί να εξυπηρετεί 1100

Αεροδρόμιο Ι.Δασκαλογιάννης

επιβάτες την ώρα, ενώ οι πραγματικές ανάγκες τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο φτάνουν τους 2500 επιβάτες την ώρα.

Σήμερα έχουν ολοκληρωθεί οι μελέτες για τον εκσυγχρονισμό του αεροδρομίου "Ιωάννης Δασκαλογιάννης" στα Χανιά και πλέον είναι θέμα χρόνου να προχωρήσει ο σχεδιασμός του νέου κτιρίου για τους επιβάτες και η κατασκευή νέου Πύργου Ελέγχου.

Το αεροδρόμιο των Χανίων κατασκευάστηκε το 1954 στο Μάλεμε και ως το 1959 εξυπηρετούσε πτήσεις εσωτερικού. Το 1959 μεταφέρθηκε στη χερσόνησο Ακρωτηρίου ή Σούδα στο υπάρχον στρατιωτικό αεροδρόμιο της Σούδας, που άρχισε να χρησιμοποιείται και για επιβατικές πτήσεις. Το 1967 κατασκευάστηκε ο πρώτος αεροσταθμός με δύο θέσεις στάθμευσης αεροσκαφών. Το 1974 πραγματοποιείται η πρώτη διεθνής πτήση προς το αεροδρόμιο των Χανίων. Η αύξηση του τουρισμού στα Χανιά δημιούργησε την ανάγκη για την κατασκευή ενός νέου κτηρίου καθώς οι

πτήσεις προς το αεροδρόμιο Χανίων συνεχώς αυξάνονταν. Το 1996 ολοκληρώθηκε η κατασκευή νέου αεροσταθμού σε διαφορετική θέση με 6 θέσεις στάθμευσης αεροσκαφών. Το 2005 έγινε η ολοκλήρωση επέκτασης του αεροδρομίου που έλαβε επίσημα την ονομασία Κρατικός Αερολιμένας Χανίων " Ιωάννης Δασκαλογιάννης". Ο νέος αεροσταθμός έχει συνολική επιφάνεια 14,650 m², και έξι χώρους στάθμευσης αεροσκαφών.

3.1.3.2. ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Το αεροδρόμιο Ηρακλείου βρίσκεται 5 χιλιόμετρα ανατολικά από το κέντρο του Ηράκλειου στην περιοχή Νέα Αλικαρνασσός, και ονομάζεται επίσημα Διεθνές Αεροδρόμιο Ηρακλείου "Νίκος Καζαντζάκης", προς τιμή του διάσημου Κρητικού συγγραφέα. Το Διεθνές Αεροδρόμιο Ηρακλείου είναι το δεύτερο μεγαλύτερο σε κίνηση αεροδρόμιο στην Ελλάδα. Τους καλοκαιρινούς μήνες δέχεται εκατοντάδες πτήσεις εσωτερικού καθώς επίσης και πτήσεις τσάρτερ από το εξωτερικό.

Στο χώρο του αεροδρομίου υπάρχει ειδικός χώρος στάθμευσης ο οποίος προσφέρεται δωρεάν στους επισκέπτες τις ώρες που είναι σε λειτουργία το αεροδρόμιο. Απέναντι από το αεροδρόμιο και σε πολύ κοντινή απόσταση υπάρχουν

και ιδιωτικοί χώροι στάθμευσης οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε περίπτωση που κάποιος θελήσει να αφήσει εκεί το αμάξι του με ασφάλεια για περισσότερες μέρες.

Από το αεροδρόμιο Ηρακλείου μπορεί εύκολα ο επισκέπτης να οδηγηθεί σε οποιοδήποτε μέρος της Κρήτης καθώς σε μικρή απόσταση υπάρχει είσοδος για την εθνική οδό και προς τις δύο κατευθύνσεις. Η μικρή απόσταση από το κέντρο του Ηρακλείου αποτελεί επιπλέον θετικό στοιχείο καθώς εύκολα κανείς μπορεί να φτάσει στο

Αεροδρόμιο Ν. Καζαντζάκης

χώρο διαμονής του στη πόλη του Ηρακλείου. Εξίσου εύκολη, όπως γίνεται αντιληπτό, είναι και η πρόσβαση στο αεροδρόμιο Ηρακλείου για όσους επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν το αεροδρόμιο για την αποχώρησή τους από την πόλη του Ηρακλείου.

Αεροπορικές εταιρίες που εκτελούν πτήσεις εσωτερικού από και προς το αεροδρόμιο Ηρακλείου είναι η Olympic Airways, η Aegean Airways και η Sky Express. Πτήσεις

εσωτερικού γίνονται από και προς τα νησιά Μύκονο, Σαντορίνη, Πάρο και Ρόδο, και φυσικά προς τα αεροδρόμια των μεγάλων πόλεων Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Το αεροδρόμιο Ηρακλείου φιλοξενεί και πτήσεις charter από πολλές ευρωπαϊκές χώρες κυρίως από το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία, την Ιταλία, τη Ρωσία και τη Ρουμανία.

3.1.3.3. ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ ΣΗΤΕΙΑΣ

Ο Δημοτικός Αερολιμένας Σητείας, βρίσκεται στην περιοχή Μπόντα του Δήμου Σητείας, σε απόσταση 1 χμ. απο το κέντρο της πόλης. Στις 7 Ιουνίου του 1984 προσγειώνεται στον αερολιμένα της Σητείας, το πρώτο αεροσκάφος. Στις 9/6/84 γίνονται τα εγκαίνια του Δημοτικού Αερολιμένα Σητείας. Στις 6/9/86 πραγματοποιούνται οι εργασίες για την Στις 20/5/93 γίνεται η μεταστέγαση των Υπηρεσιών ΔΑΣΤ, από το παλαιό κτίριο στο νέο με ΠΕΑ. Οι νέες κτιριακές εγκαταστάσεις είναι εμβαδού 550 τμ. Από τη 1/5/2003 λειτουργεί ο νέος διάδρομος προσγείωσης/απογείωσης αεροσκαφών, με μήκος 2100 m και πλάτος 60 και 2 νέοι χώροι στάθμευσης αεροσκαφών για μεγάλα και μικρά αεροσκάφη. Στη 1/5/2003 γίνεται η μεταστέγαση των Υπηρεσιών ΔΑΣΤ, απο τα παλαιά κτίρια που κατεδαφίστηκαν σε νέα προσωρινά κτήρια. Οι νέες κτιριακές εγκαταστάσεις είναι εμβαδού 1000 τμ. Το αεροδρόμιο της Σητείας είναι το σημαντικότερο έργο του Νομού Λασιθίου, είναι έργο στρατηγικής σημασίας για την ανάπτυξη ολόκληρης της Ανατολικής Κρήτης.

Δημοτικός Αερολιμένας Σητείας

3.1.3. ΕΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Η Κρήτη έχει αρκετά εκπαιδευτικά ιδρύματα που αφορούν τον τουρισμό.

Στο Τ.Ε.Ι. Ηρακλείου λειτουργεί τμήμα Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων απ'το οποίο οι πτυχιούχοι αποκτούν την απαραίτητη επιστημονική και τεχνολογική κατάρτιση για την απασχόλησή τους ως Διοικητικά Στελέχη Τουριστικών Επιχειρήσεων και Φορέων, τόσο ιδιωτικών όσο και Δημόσιων.

Τ.Ε.Ι Ηρακλείου

Στον Άγιο Νικόλαο της Κρήτης υπάρχει η Ανωτέρα Σχολή Τουριστικής Εκπαίδευσης (ΑΣΤΕ).Σκοπός της ανώτερης σχολής τουριστικής εκπαίδευσης στον Αγ. Νικόλαο Κρήτης, είναι η ανάδειξη ικανών στελεχών τουριστικών επιχειρήσεων, με άρτια επαγγελματική και τεχνική κατάρτιση. Οι ικανότητες που θα αποκτήσουν θα τους βοηθήσουν στην οργάνωση, τη διεύθυνση και τον έλεγχο των παραγωγικών δραστηριοτήτων στον τουριστικό τομέα.

Λειτουργούν και δημόσια και ιδιωτικά Ι.Ε.Κ στο νομό Χανίων με τμήματα που αφορούν τον Τουρισμό .

3.2 ΑΝΩΔΟΜΕΣ

3.2.1. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ

Στον Πίνακα 1 παραθέτονται τα ξενοδοχεία της Κρήτης. Ο νομός Ηρακλείου καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό ξενοδοχείων και κλινών 34,57% και 42,76% αντίστοιχα. Δεύτερος έρχεται ο νομός Χανίων με ποσοστά 30,64% και 22,17% ενώ ακολουθούν ο νομός Ρεθύμνου και ο νομός Λασιθίου.

Πίνακας 1

	Μονάδες	Κλίνες	Μον. %	Κλίν. %
Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	517	59438	34,57	42,76
Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	236	21274	15,79	15,30
Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ	284	27479	19,00	19,77
Ν. ΧΑΝΙΩΝ	<u>458</u>	<u>30810</u>	<u>30,64</u>	<u>22,17</u>
	1495	139001	100,00	100,00

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται τα λεγόμενα «μη κύρια» ξενοδοχειακά καταλύματα, στα οποία περιλαμβάνονται τα ενοικιαζόμενα δωμάτια ή διαμερίσματα, τα campings, και οι τουριστικές κατοικίες και επαύλεις. Το σύνολο των ενοικιαζόμενων δωματίων και διαμερισμάτων στο νησί είναι 3.116 με συνολικό αριθμό κλινών 53.980. Ο νομός Ηρακλείου καταλαμβάνει κ' αυτή την κατηγορία τα περισσότερα καταλύματα με 517 μονάδες και 59438 κλίνες ενώ ακολουθούν ο νομός Χανίων, Ρεθύμνης και Λασιθίου. Στο νησί λειτουργούν συνολικά 16 campings και 131 τουριστικές κατοικίες-επαύλεις.

Πίνακας 2

	Ενοικιαζ. Δωμ.-Διαμ/τα		CAMPINGS		Τουρ. Κατοικ.-Επαυλ	
	Μονάδες	Κλίνες	Μονάδες	Ατομα	Μονάδες	Κλίνες
Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	965	20273	4	978	27	367
Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	541	7734	3	483	12	1057
Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ	603	9301	3	498	56	495
Ν. ΧΑΝΙΩΝ	1007	16672	6	836	36	376
	<u>3116</u>	<u>53980</u>	<u>16</u>	<u>2795</u>	<u>131</u>	<u>2295</u>

3.2.2. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΡΗΤΗΣ

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται αναλυτικά το ξενοδοχειακό δυναμικό της Κρήτης, σύμφωνα με την Διεύθυνση Τουρισμού Κρήτης, κατά το έτος 2004, χωρίς να περιλαμβάνονται τα ενοικιαζόμενα δωμάτια / διαμερίσματα, τα campings, και οι τουριστικές κατοικίες και επαύλεις. Στον Πίνακα 3 φαίνονται αναλυτικά οι ξενοδοχειακές μονάδες, τα επιπλωμένα δωμάτια, συνδυασμός ξενοδοχείων και επιπλωμένων δωματίων και τα παραδοσιακά καταλύματα, ανά κατηγορία και ανά

3.2.2.1. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Στον Πίνακα 4, παρουσιάζονται αναλυτικά οι ξενοδοχειακές μονάδες του νομού Ηρακλείου ανά δήμο.

Πίνακας 4

ΔΗΜΟΣ / ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	H(L)		H(A)		H(B)		H(C)		H(D)		H(E)		ΕΠΙΠ. ΔΛΤΑ		ΞΕΝΟΔ. & ΕΠΙΠ. ΔΛΤΑ		ΠΑΡΑΔΟ-ΣΙΑΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ		
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	
ΑΓ. ΒΑΡΒΑΡΑΣ																				0	0
ΑΡΚΑΛΟΧΩΡΙΟΥ									2	55										2	55
ΑΡΧΑΝΩΝ													2	33			1	5		3	38
ΑΣΤΕΡΟΥΣΙΩΝ													1	13						1	13
ΒΙΑΝΝΟΥ								1	22											1	22
ΓΑΖΙΟΥ	4	3338	9	3399	8	1175	5	345	9	740	2	307	19	704					56	10008	
ΓΟΡΓΟΛΑΙΝΗΣ																				0	0
ΓΟΡΤΥΝΑΣ							1	23	1	56										2	79
ΓΟΥΒΩΝ			14	4634	7	899	16	1165	3	169			29	1966					69	8832	
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ																				0	0
ΖΑΡΟΥ							1	111				2	16							3	127
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	2	428	2	517	7	671	18	1292	4	194	4	123					1	6	38	3231	
ΘΡΑΨΑΝΟΥ																				0	0
ΚΑΣΤΕΛΛΙΟΥ							1	38												1	38
ΚΟΦΙΝΑ																				0	0
ΚΡΟΥΣΩΝΑ													1	10						1	10
ΜΑΛΛΙΩΝ			9	2936	24	3397	31	2066	18	822	3	96	35	1859					120	11176	
ΜΟΙΡΩΝ																				0	0
ΝΕΑΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΥ																				3	226
ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ																				0	0
ΡΟΥΒΑ																				0	0
ΤΕΜΕΝΟΥΣ																		1	10	1	10
ΤΕΤΡΑΧΩΡΙΟΥ																				0	0
ΤΥΛΙΣΟΥ			1	62																1	62
ΤΥΜΠΑΚΙΟΥ					2	133	14	939	6	215	5	112	3	69						30	1468
ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ	7	4290	23	8532	16	2727	47	3037	3	336	1	30	88	5091					185	24043	
ΣΥΝΟΛΟ	13	8056	58	20080	65	9086	137	9180	46	2587	15	668	180	9760	0	0	3	21	517	59438	

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι μεγάλη συγκέντρωση ξενοδοχειακών μονάδων παρουσιάζεται στους παράκτιους δήμους, όπως για παράδειγμα στον δήμο Ηρακλείου, στον δήμο Γαζίου, στον δήμο Μαλλίων και στον δήμο Χερσονήσου, σε αντίθεση με τους δήμους Αγ. Βαρβάρας, Γοργολαίνης, Επισκοπής, Θραψάνου, Κόφινα, Μοιρών, Νίκου Καζαντζάκη, Ρούβα και Τετραχωρίου, οι οποίοι είναι κατά κύριο λόγο ορεινοί δήμοι και οι κάτοικοί τους ασχολούνται με την γεωργία και την κτηνοτροφία.

Από τους τέσσερις δήμους οι οποίοι παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση ξενοδοχειακού δυναμικού στο Ηράκλειο, ξεχωρίζει ο δήμος Χερσονήσου, ο οποίος είναι και ο πιο ανεπτυγμένος τουριστικά δήμος του νομού Ηρακλείου. Η θέση του δήμου, αλλά και το γεγονός ότι συνδυάζει ωραίες παραλίες αλλά και κοσμοπολίτικη ζωή, είναι οι λόγοι για τους οποίους αναπτύχθηκε τόσο πολύ και σε σύντομο διάστημα έγινε ένα από τα πιο κοσμοπολίτικα μέρη του νησιού.

3.2.2.2.ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΧΑΝΙΩΝ

Πίνακας 5

ΔΗΜΟΣ / ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	H(L)		H(A)		H(B)		H(C)		H(D)		H(E)		ΕΠΠ.ΔΤΑ		ΞΕΝΟΔ. & ΕΠΠ.ΔΤΑ		ΠΑΡΑΔΟ-ΣΙΑΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
ΑΚΡΩΤΗΡΙΟΥ	1	264			2	133	2	107					16	581			1	5	22	1090
ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΣΕΛΙΝΟΥ							1	19					1	30					2	49
ΑΡΜΕΝΙΩΝ							2	187					2	99					4	286
ΑΣΗΓΩΝΙΑΣ																			0	0
ΒΑΜΟΥ			1	70	1	93	2	178					4	81			1	21	9	443
ΒΟΥΚΟΛΙΩΝ							1	29					1	63					2	92
ΓΑΛΑΟΥ																			0	0
ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΗΣ	1	497	5	1465	2	469	15	1331	3	183	1	18	13	583					40	4546
ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΙΟΥ																			0	0
ΘΕΡΙΣΣΟΥ												1	7						1	7
ΙΝΝΑΧΩΡΙΟΥ							1	56											1	56
ΚΑΝΤΑΝΟΥ													1	38					1	38
ΚΕΡΑΜΙΩΝ																			0	0
ΚΙΣΣΑΜΟΥ					1	58	3	130	2	95			10	392					16	675
ΚΟΛΥΜΒΑΡΙΟΥ	1	48	4	366	2	168	2	103					12	623			2	31	23	1339
ΚΡΥΟΝΕΡΙΔΑΣ																			0	0
ΜΟΥΣΟΥΡΙΩΝ																			2	95
ΜΥΘΗΜΝΗΣ																			0	0
ΝΕΑΣ ΚΥΔΩΝΙΑΣ	1	309	9	1381	21	1285	2	89					116	6976					149	10040
ΠΕΛΕΚΑΝΟΥ						9	376	1	27	2	56	5	136						17	595
ΠΛΑΤΑΝΙΑ	5	1797	4	506	5	398	2	108					71	4992					87	7801
ΣΟΥΔΑΣ								2	41				1	49					3	90
ΣΦΑΚΙΩΝ			1	161	4	123							1	24					6	308
ΦΟΡΕ																			0	0
ΧΑΝΙΩΝ	1	191	11	896	20	1178	4	154	4	140	4	140	17	431			16	270	73	3260
ΣΥΝΟΛΟ	2	761	14	3880	35	4063	90	5660	18	800	7	214	272	15105	0	0	20	327	458	30810

Και σε αυτή την περίπτωση φαίνεται ότι οι παράκτιοι δήμοι αθροιστικά συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό ξενοδοχειακών μονάδων του νομού. Για παράδειγμα, οι δήμοι Ακρωτηρίου, Βάμου, Γεωργιούπολης, Κισσάμου, Κολυμβαρίου, Νέας Κυδωνίας, Πλατανιά και Χανίων, είναι αυτοί που παρουσιάζουν την μεγαλύτερη τουριστική ανάπτυξη. Οι νότιοι νομοί του δήμου, οι οποίοι είναι οι Ανατολικού Σελίνου, Ινναχωρίου, Πελεκάνου και Σφακίων, φαίνεται να είναι

λιγότερο ανεπτυγμένοι και συγκεντρώνουν πολύ μικρά ποσοστά επί του συνόλου των ξενοδοχειακών μονάδων του νομού.

3.2.2.3. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Στον Πίνακα 6 παρουσιάζονται αναλυτικά οι ξενοδοχειακές μονάδες του νομού Ρεθύμνου ανά δήμο.

Και στον νομό Ρεθύμνου παρατηρείται το γενικότερο φαινόμενο της συγκέντρωσης των ξενοδοχειακών μονάδων στους νομούς που στους οποίους ανήκουν οι παράκτιες περιοχές του βόριου άξονα του νομού. Στην προκειμένη περίπτωση, οι δήμοι Ρεθύμνου, Αρκαδίου και Γεροποτάμου είναι αυτοί που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά επί του συνόλου των ξενοδοχειακών μονάδων του νομού. Ακολουθούν οι δήμοι Λάμπης, Φοίνικα, Ανωγείων και Νικηφόρου Φωκά, με μικρότερα ποσοστά, ενώ μηδενική παρουσία ξενοδοχειακών μονάδων φαίνεται να έχουν οι δήμοι Κυλούκωνα, Κουρητών, και Συβρίτου.

Δύο εκ των δήμων που παρουσιάζουν μεσαία τουριστική δραστηριότητα, είναι δήμοι του νότιου άξονα (Λάμπης και Φοίνικα). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι στο νομό Ρεθύμνου το νότιο τμήμα του έχει ήδη αναπτυχθεί και γίνονται προσπάθειες για περαιτέρω πρόοδο.

Πίνακας 6

ΔΗΜΟΣ / ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Η(Λ)		Η(Α)		Η(Β)		Η(Γ)		Η(Δ)		Η(Ε)		ΕΠΙΠ. ΔΤΑ		ΞΕΝΟΔ. & ΕΠΙΠ. ΔΤΑ		ΠΑΡΑΔΟ- ΣΙΑΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ
ΑΝΩΓΕΙΩΝ												1	32						1	32
ΑΡΚΑΔΙΟΥ	3	1606	6	1940	14	2395	8	769				21	970						52	7680
ΓΕΡΟΠΟΤΑΜΟΥ			4	2673	4	462	5	365				17	925			3	39		33	4464
ΚΟΥΛΟΥΚΩΝΑ																			0	0
ΚΟΥΡΗΤΩΝ																			0	0
ΛΑΜΠΗΣ					2	123	22	991	6	174	1	20	4	73					35	1381
ΛΑΠΠΑΔΩΝ												1	8						1	8
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ					2	144						2	155			1	7		5	306
ΡΕΘΥΜΝΟΥ	2	1085	8	1419	18	2633	13	793	3	104		87	5583			5	109		136	11786
ΣΥΒΡΙΤΟΥ																			0	0
ΦΟΙΝΙΚΑ			1	204	2	248	14	694				4	676						21	1822
ΣΥΝΟΛΟ	5	2691	19	6236	42	6065	62	3612	9	278	1	20	137	8422	0	0	9	155	284	27479

3.2.2.4. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Στον Πίνακα 7 παρουσιάζονται αναλυτικά οι ξενοδοχειακές μονάδες του νομού Λασιθίου ανά δήμο.

Στον νομό Λασιθίου, το μεγαλύτερο ποσό και ποσοστό ξενοδοχειακών μονάδων συγκεντρώνεται στην πρωτεύουσα του νομού, στον Άγιο Νικόλαο. Ακολουθούν ο δήμος Ιεράπετρας, Νεάπολης, Σητείας, Μακρύ Γιαλού, Ιτάνου, Οροπεδίου Λασιθίου, ενώ ο δήμος Λεύκης είναι ο μοναδικός που παρουσιάζει μηδενική ξενοδοχειακή ανάπτυξη.

Παρόλα αυτά, ο νομός Λασιθίου είναι ένας νομός ο οποίος έχει αναπτυξιακές τάσεις και πολλές δυνατότητες τόσο για περαιτέρω ανάπτυξη του παράκτιου τουρισμού, όσο και του εναλλακτικού τουρισμού. Αυτό μάλιστα επιβάλλεται, δεδομένης της μειωμένης – σε σχέση με τους υπόλοιπους νομούς της Κρήτης – ανάπτυξης του τουρισμού ακόμα και στις παράκτιες ζώνες του νομού.

Πίνακας 7

ΔΗΜΟΣ/ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Η(Λ)		Η(Α)		Η(Β)		Η(Γ)		Η(Δ)		Η(Ε)		ΕΠΙΠΛΩΤΑ		ΞΕΝΟΔ. & ΕΠΙΠΛΩΤΑ		ΠΑΡΑΔΟ-ΣΙΑΚΑ		ΣΥΝΟΛΟ			
	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ	Μ	Κ		
ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ	9	2943	8	2099	16	1922	42	2270	5	180	4	88	43	2146	1	513					128	12161
ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ			7	1946	6	562	10	748	5	107			9	379			1	12			38	3754
ΙΤΑΝΟΥ								3	128	1	16	1	11	3	106						8	261
ΛΕΥΚΗΣ																					0	0
ΜΑΚΡΥΓΙΑΛΟΥ			1	285	2	324	3	158					5	406							11	1173
ΝΕΑΠΟΛΗΣ			4	1240			3	296	1	21			18	973			1	6			27	2536
ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ									1	13	2	26	1	12							4	51
ΣΗΤΕΙΑΣ			1	310	2	309	9	566	6	102			2	31							20	1338
ΣΥΝΟΛΟ	9	2943	21	5680	26	3117	70	4186	19	439	7	125	81	4053	1	513	2	18			236	21274

3.2.3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ

Σημαντική προϋπόθεση για την τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου είναι τα τουριστικά γραφεία, τα οποία διακρίνονται σε γραφεία γενικού τουρισμού που ασχολούνται με τον εισερχόμενο και τον εξερχόμενο τουρισμό και τα γραφεία εσωτερικού τουρισμού που σύμφωνα με το νόμο ασχολούνται μόνο με τον εσωτερικό τουρισμό. Στο νησί λειτουργούν 440 γραφεία γενικού τουρισμού και 44 γραφεία εσωτερικού τουρισμού.

3.2.4. ΓΡΑΦΕΙΑ ΕΝΟΙΚΙΑΣΕΩΣ Ι.Χ. ΚΑΙ ΜΟΤΟ

Οι επιχειρήσεις εκμίσθωσης αυτοκινήτων και μοτοποδηλάτων είναι ένας σημαντικός κλάδος της τουριστικής δραστηριότητας. Στην Κρήτη λειτουργούν συνολικά 685 τέτοιες επιχειρήσεις εκ των οποίων οι 543 ενοικιάζουν αυτοκίνητα και οι 142 μοτοποδήλατα. Στους Πίνακες 8 και 9 φαίνονται αναλυτικά αυτές οι επιχειρήσεις.

Πίνακας 8

Γ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΚΜΙΣΘΩΣΗΣ ΙΧ ΕΠΙΒ. ΑΥΤ/ΤΩΝ ΧΩΡΙΣ ΟΔΗΓΟ	
N. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	269
N. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	69
N. ΡΕΘΥΜΝΟΥ	83
N. ΧΑΝΙΩΝ	122
	<hr/>
	543

Πίνακας 9

Δ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΚΜΙΣΘΩΣΗΣ ΜΟΤΟ	
N. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	69
N. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	17
N. ΡΕΘΥΜΝΟΥ	30
N. ΧΑΝΙΩΝ	26
	<hr/>
	142

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

4.1 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο Αγροτουρισμός είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο, η οποία έχει ως στόχους:

- ο Να συμβάλει ώστε ο επισκέπτης να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού.

- Να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες θα μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης.
- Να κινητοποιήσει τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.

Ο σωστά σχεδιασμένος και καλά οργανωμένος αγροτουρισμός έχει καταδειχθεί ότι αποτελεί ένα από τα αποτελεσματικότερα εργαλεία για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση της ταυτότητας ενός τόπου. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι σε αυτής της μορφής την τουριστική ανάπτυξη το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μιας περιοχής αποτελούν πλέον τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά που στηρίζονται στην διατήρηση και ανάδειξη των τοπικών ιδιαιτεροτήτων της.

Σε επιχειρηματικό επίπεδο, ο αγροτουρισμός αποτελεί τον συνδετικό κρίκο του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα με τον τριτογενή. Δηλαδή της παραγωγής γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων και της μεταποίησης, με την παροχή υπηρεσιών και τον τουρισμό. Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργεί, στηρίζει και τονώνει την τοπική αγορά, παρέχοντας νέες θέσεις εργασίας, ένα συμπληρωματικό εισόδημα στις αγροτικές οικογένειες και συγκρατώντας τον πληθυσμό στην ύπαιθρο.

Οι κατηγορίες των επιχειρήσεων που εντάσσονται στον αγροτουρισμό είναι επιγραμματικά οι παρακάτω:

- Αγροτουριστικά καταλύματα
- Πρατήρια / Εκθετήρια αγροτουριστικών προϊόντων
- Αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Τουριστικά γραφεία που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση ή την υλοποίηση προγραμμάτων υπαίθριων δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Αγροκτήματα
- Επιχειρήσεις παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων
- Εργαστήρια λαϊκής τέχνης

Τέλος, σε ότι αφορά τον επισκέπτη, ο αγροτουρισμός αποτελεί μια διαδικασία που προωθεί μια μορφή ταξιδιού με σεβασμό προς το περιβάλλον και την παράδοση, βασισμένη στην γνωριμία του με την τοπική κουλτούρα, ιστορία και καθημερινότητα. Μια συνολική

εμπειρία κατά την οποία ο επισκέπτης έρχεται σε επαφή με τον ντόπιο τρόπο ζωής και συνδυάζει την αναψυχή με την ενημέρωση και ευαισθητοποίησή του για κοινωνικά, ιστορικά, περιβαλλοντικά και άλλα θέματα της εκάστοτε περιοχής.

Ο αγροτουρισμός είναι μια από τις πιο φιλικές προς το περιβάλλον εναλλακτικές μορφές και η τουριστική πελατεία του, ένα πολύ μικρό κομμάτι της συνολικής

τουριστικής πελατείας, αποτελείται από ευαίσθητοποιημένους για τα προβλήματα του φυσικού περιβάλλοντος τουρίστες, υψηλού συνήθως οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου και από τουρίστες που επιζητούν ήσυχες και ήρεμες διακοπές μέσα στη φύση. Είναι τουρίστες που προτιμούν τα φυσικά, υγιεινά και ανθεκτικά αγροτουριστικά προϊόντα και που αποφεύγουν τον μαζικό, βιομηχανοποιημένο τουρισμό, το τουριστικό μπούγιο και τον συνωστισμό στα τουριστικά θέρετρα.

Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται μέσα στο ευαίσθητο φυσικό περιβάλλον και κάθε υπερβολή ή κακή διαχείρισή του ενδέχεται να τον απαξιώσει. Γι' αυτό πρέπει πάντα να χειρίζεται από τους αγρότες, να έχει βάση το αγροτικό σπίτι και να μην διαταράσσει τη σχέση μεταξύ των αγροτικών και τουριστικών δραστηριοτήτων, σχέση στην οποία οι αγροτικές δραστηριότητες υπερτερούν ενώ οι τουριστικές είναι δευτερεύουσες και υπάρχουν μόνο για να βοηθούν εισοδηματικά τους αγρότες.

Κάθε αγροτουριστική ανάπτυξη πρέπει να είναι ελεγχόμενη και αειφορική και πολλές φορές είναι επιθυμητή η καθοδηγητική κεντρική της διαχείριση από αρμόδιους Δημόσιους φορείς και η ενίσχυση των τοπικών παραγόντων. Σε αυτό αποβλέπει και η σύνδεση του αγροτουρισμού με την αγροβιοτεχνία και τους αγροσυνεταιρισμούς, την οποία χρηματοδοτεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Πολιτεία.

Η στροφή προς τη φύση που εκδηλώνεται από τους κατοίκους των αστικών κέντρων σαν αντίδραση προς τις ψυχοσωματικές επιβαρύνσεις που δέχονται από το αστικό περιβάλλον, συντελεί στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού, όπως και πολλών άλλων υπαίθριων εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Πρέπει όμως να διευκρινιστεί ότι ο αγροτουρισμός εξυπηρετεί μεν τους αστούς που τον διαλέγουν ανάμεσα στα άλλες μορφές τουρισμού, αλλά πρωτίστως πρέπει να εξυπηρετεί τους αγρότες. Πρέπει να είναι εργαλείο των αγροτών στην προσπάθειά τους να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο. Κάθε μορφή βιομηχανοποίησης του αγροτουρισμού και κάθε άκρατη εμπορευματοποίηση των αγροτουριστικών προϊόντων σημαίνει εκτροπή από την ιδέα και το σκοπό του αγροτουρισμού και οδηγεί στην καταστροφή του.

4.2. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο οικοτουρισμός είναι μια αειφορική μορφή τουρισμού Υπαίθρου που εστιάζεται πρωτίστως στην απόκτηση εμπειριών και γνώσεων για τη φύση και ο οποίος διαχωρίζεται με τρόπο ώστε να είναι ήπιος, μη καταναλωτικός και τοπικά προσανατολισμένος. Αναπτύσσεται τυπικά σε φυσικές περιοχές και πρέπει να συντελεί στη διατηρησιμότητα και στη συντήρηση αυτών των περιοχών.

Στην Κρήτη αυτό το είδος του τουρισμού συγγέεται με τον αγροτουρισμό και κατά συνέπεια δεν υπάρχουν συγκεκριμένα στοιχεία, ή αυτά που υπάρχουν είναι ίδια με τα προαναφερθέντα στο κεφάλαιο του αγροτουρισμού.

4.3. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο πολιτιστικός τουρισμός είναι η εναλλακτική μορφή τουρισμού που έχει σαν κύρια τουριστική δραστηριότητα την επαφή, γνωριμία, γνώση και απόλαυση του πολιτιστικού πλούτου των τουριστικών προορισμών και τη συμμετοχή ή την παρακολούθηση πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Στην προκειμένη περίπτωση η τουριστική δραστηριότητα εκδηλώνεται με:

- Επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικά μνημεία, πινακοθήκες, βιβλιοθήκες, αίθουσες τέχνης, παραδοσιακούς οικισμούς, κτήρια με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, διάφορα ιδρύματα, κα.
- Παρακολουθήσεις συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων, επιδείξεων παραδοσιακών χωρών και τραγουδιών, αναπαραστάσεων ιστορικών γεγονότων και τοπικών εθίμων, κα.
- Συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως πανηγύρια, φεστιβάλ, κοινωνικές και πνευματικές δραστηριότητες, εκδρομές, μαθήματα που αναφέρονται στον πολιτισμό, ανασκαφές, χορούς, κα.

Στα κύρια χαρακτηριστικά του πολιτιστικού τουρισμού περιλαμβάνονται τα εξής:

- Θεωρείται σαν μορφωτικός τουρισμός γιατί μέσω της τουριστικό-πολιτιστικής δραστηριότητας οι τουρίστες μαθαίνουν τον πολιτισμό του τουριστικού προορισμού.
- Συνδέεται με τις έννοιες της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτιστικού πλούτου του τουριστικού προορισμού, τα συστατικά στοιχεία των οποίων χρησιμοποιεί σαν τουριστικά προϊόντα.
- Συντελεί στην προβολή των χαρακτηριστικών του πολιτισμού του τουριστικού προορισμού και προκαλεί την ανάπτυξη, αναβίωση και προστασία των πολιτιστικών στοιχείων από τα οποία και αυτός εξαρτάται.
- Αναπτύσσεται παράλληλα με άλλες μορφές τουρισμού.
- Θεωρείται φιλική προς το περιβάλλον μορφή τουρισμού, αφού απαραίτητη προϋπόθεση ανάπτυξής του είναι η προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, προστασία που αυτή καθεαυτή θεωρείται πολιτιστική ενέργεια.
- Προϋπόθεση ανάπτυξής του είναι η ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού και των τουριστικών φορέων και η εκπαίδευσή τους στον κανονικό τρόπο διαχείρισης και προστασίας του πολιτιστικού πλούτου και την διάθεση των πολιτιστικών προϊόντων.

Η γεωγραφική θέση της Κρήτης, η μεγάλη της έκταση, η φυσική διαμόρφωση του εδάφους της και οι μακροχρόνιες ιστορικές περιπέτειές της στάθηκαν αποφασιστικοί παράγοντες, ώστε να διαμορφωθεί ο λαϊκός πολιτισμός και να αποτελέσει έναν από τους πιο σημαντικούς και αντιπροσωπευτικούς του ελληνικού χώρου.

Ο πολιτισμός αυτός αναπτύχθηκε ως συνέχεια του αρχαιότερου τοπικού και βυζαντινού, δέχτηκε όμως, όπως ήταν φυσικό, και την επίδραση των λαών που έζησαν για πολλά χρόνια στην Κρήτη (Αράβων, Βενετών, Τούρκων).

Παρά τις αναπόφευκτες αυτές επιδράσεις, το λαϊκό πολιτισμό της Κρήτης, ως ενότητα, χαρακτηρίζει συντηρητισμός και προσκόλληση στις κληρονομημένες αρχαίες και βυζαντινές μορφές. Μερικές πολιτιστικές, κυρίως γλωσσικές, ιδιαιτερότητες και διαφορές μεταξύ ανατολικών και δυτικών περιοχών του νησιού, τονίζουν την πολυμέρεια του πολιτισμού αυτού και την αρχαιότητά του, αφού ο

πρωτογενής πυρήνας τους θα μπορούσε να αναζητηθεί και στη σύνθεση του πληθυσμού της αρχαίας Κρήτης (Αχαιοί, Ετεοκρήτες, Κύδωνες, Δωριείς, Πελασγοί)

Η Κρήτη είναι ένα νησί με τεράστια πολιτιστική κληρονομιά. Και ευτυχώς ένα από τα λίγα μέρη που την προστατεύει και την προωθεί με τον καλύτερο τρόπο, ώστε να αποτελεί ένα από τα ισχυρότερα τουριστικά θέλγητρα. Η κρητική φιλοξενία, οι κρητικοί χοροί, η κρητική φορεσιά, ο κρητικός γάμος, οι μπαλωθιές, είναι μερικά από τα ήθη και έθιμα που υπάρχουν στην Κρήτη και οι ρίζες τους χάνονται στα βάθη του χρόνου. Όμως υπάρχουν και γεγονότα, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού (Αγροτικός Αύγουστος), που προωθούν τόσο τον πολιτισμό αυτό όσο και τα διάφορα ντόπια προϊόντα, αγροτικά και μη.

Παρακάτω αναλύονται μερικά από τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά της Κρήτης τα οποία αποτελούν ή θα μπορούσαν να αποτελέσουν τουριστικά θέλγητρα:

4.3.1.ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

Συρτός

Ίσως ο πιο δημοφιλής χορός στην Κρήτη σήμερα. Αποκαλείται και Χανιώτικος καθώς η διάδοση του αλλά και η γέννηση του με τη μορφή που τον συναντάμε σήμερα, έγινε στην περιοχή του νομού Χανίων και ειδικότερα στην περιοχή της Κισσάμου.

Ο συρτός ως χορός με μορφή που δεν μπορούμε να γνωρίζουμε, πρέπει να υπάρχει εκατοντάδες χρόνια στο νησί της Κρήτης. Οι βασικές μελωδίες του σημερινού Κρητικού συρτού πιθανόν να υπάρχουν στο νησί πιθανόν από την εποχή του Βυζαντίου. Υπάρχει μία διαπίστωση του συνθέτη και μουσικοκριτικού Γιώργου Ι. Παπαδάκη για ύπαρξη γνωστών μελωδιών του κρητικού συρτού σε μουσική εργασία του ισπανικού συγκροτήματος "Εσπέριον" με θέμα τους χορούς και τη μουσική της Αναγέννησης.

Μία εκδοχή για το Συρτό που αναφέρεται για πρώτη φορά το 1989 από τον Κ. Παπαδάκη ή Ναύτη και υποστηρίζει ότι ο χορός αυτός με τη σημερινή του μορφή πρωτοεμφανίζεται στα μέσα του 18ου αιώνα (1750) στην περιοχή των Λουσακιών της Κισσάμου με συνθέτη το Στέφανο Τριανταφυλλάκη ή Κιώρο. Η θεωρία αυτή δε φαίνεται πιθανή καθώς δεν υπάρχει προηγούμενο παγκοσμίως, δημιουργίας χορού "εν μια νυκτί", όπως επίσης γιατί δεν έχει τεκμηριωθεί ελλείψει επαρκών ιστορικών πηγών και βασίζεται μόνο σε απόψεις με ιδιαίτερα τονισμένο το στοιχείο του τοπικισμού. Βέβαια τελευταία, γίνεται προσπάθεια αυτή η άποψη να επιβληθεί, αλλά μόνο ως αυθαίρετος ισχυρισμός μπορεί να λογίζεται όταν συμβαίνει αυτό.

Για τη μεγάλη πάντως εξάπλωση του συρτού σε όλο το νησί και την καθιέρωση του ως παγκρήτιου χορού καθοριστική ήταν η συμβολή του Ρεθεμνιώτη Ανδρέα Ροδινού, ενός λυράρη θρύλου, αλλά και άλλων πρωτομαστόρων της μουσικής μας παράδοσης όπως των Γ. Κουτσουρέλη, Μ. Λαγού, Αλ. Καραβίτη, Κ. Παπαδάκη ή Ναύτη, κ.ά.

Η παρουσία όμως των δύο μεγάλων της λύρας Αθανασίου Σκορδαλού και Κων/νου Μουντάκη ήταν ο καταλύτης για την ολοκληρωτική επικράτηση του συρτού σε παγκρήτιο

επίπεδο. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε την επικράτηση του Συρτού ως χορού της νύφης στη θέση του Σιγανού, όπως ήταν παλαιότερα και την μονότονη θα λέγαμε επιμονή πολλών χορευτών να ζητάνε από τους μουσικούς στα γλέντια να παίζουν μόνο Συρτό.

Πεντοζάλης

Ο πεντοζάλης, ιδιαίτερα διαδεδομένος με διάφορες μορφές σε όλη την Κρήτη. Χορεύεται από άνδρες και γυναίκες, συνοδεύεται από πλήθος μελωδιών, τις γνωστές κοντυλιές (η λέξη από τον "κόντυλα", το στέλεχος του καλαμιού, με το οποίο κατασκευάζονταν τα χαμπιόλια, δηλαδή τα κρητικά πνευστά). Οι κοντυλιές ήταν, και είναι, οι κατ' εξοχήν τραγουδιστικές μελωδίες, στις οποίες διασταυρώνονταν οι μαντινάδες ή λέγονταν μακροσκελείς ρύμες από όλους τους "παρεϊστάδες" ή τους "γλεντιστάδες", είτε χόρευαν είτε όχι.

Η σχέση του σιγανού - πεντοζάλη με τον πηδηχτό παραμένει ακόμα αδιευκρίνιστη παρά τις κατά καιρούς θεωρίες που έχουν διατυπωθεί. Η παλαιότερη λαβή του είναι με τα χέρια πιασμένα χιαστί ανάμεσα στους χορευτές. Στην γρήγορη εξάπλωση αυτού του χορού στους νομούς Ηρακλείου και Ρεθύμνης κυρίως, παρατηρούμε αρκετές αλλαγές στο τρόπο σχηματισμού, τα χέρια πλέον είναι πιασμένα από τους ώμους, αλλά επίσης διαφορά συναντάμε και στον βηματισμό, από τη δυτική στην ανατολική Κρήτη.

Στην απήχηση του πεντοζάλη αναφέρεται η παλιά μαντινάδα, που καταγράφηκε στο Αποδούλου Αμαρίου (περίφημα τα "αμαριώτικα πεντοζάλια", ιδιαίτερα και στο χορευτικό ύφος τους):

Άλλο χορό δε ρέγομαι παρά τον πεντοζάλη,

απού τονε χορεύουνε πολλοί, ούλοι μικροί μεγάλοι.

Και μια παραλλαγή της που μας "δείχνει" την προέλευση της ονομασίας του χορού:

Άλλο χορό δε ρέγομαι παρά τον πεντοζάλη

που τρία ζάλα (=βήματα) πάει μπρος και δυο γιαγέρνει(=γυρίζει) πάλι

Μια από τις εντυπωσιακότερες θεωρίες για την δημιουργία του χορού πεντοζάλη είναι αυτή που υποστηρίζει ότι κατά τα χρόνια της τουρκοκρατίας, ο οπλαρχηγός Δασκαλογιάννης, όντας στα Σφακιά, ζήτησε από ένα λυράρη να φτιάξει μια μελωδία και ένα χορό που θα συμβολίζει την επανάσταση. Λίγο πριν την πέμπτη προσπάθεια των Κρητικών να απελευθερωθούν, ο χορός ήταν έτοιμος. Το όνομά του, πεντοζάλης, σημαίνει "το πέμπτο ζάλο" (ζάλο = βήμα), και συμβολίζει ακριβώς την πέμπτη κατά σειρά μεγάλη επανάσταση του κρητικού λαού να αποτινάξει τον τουρκικό ζυγό. Γι' αυτό αποκαλείται και «πολεμικός» χορός.

Μαλεβιζιώτικος ή Μαλεβιζιώτης ή Καστρινός

Πηδηχτός χορός της κεντρικής Κρήτης, που χορεύεται και από άντρες και από γυναίκες. Το όνομά του δηλώνει προέλευση από το Κάστρο (Ηράκλειο) ή από την επαρχία Μαλεβιζίου του νομού Ηρακλείου.

Σήμερα τα ονόματα καστρινός και μαλεβιζιώτης αναφέρονται στον ίδιο χορό, έναν από τους λίγους παραδοσιακούς χορούς που έχουν απομείνει σε λειτουργία στην Κρήτη. Όσο μπορούμε να καταλάβουμε όμως από τα σπαράγματα της μουσικοχορευτικής παράδοσης που μπορούν ακόμη να μελετηθούν, ο πηδηχτός του νομού Ηρακλείου διαφοροποιείται στο χορευτικό ύφος κατά περιοχές και γίνεται καστρινός πηδηχτός, μαλεβιζιώτικος πηδηχτός, μοχιανός πηδηχτός (χωριό Μοχός), εθιανός πηδηχτός (χωριό Εθιά) κ.λ.π. Στην ίδια οικογένεια φαίνεται να ανήκει και ο περίφημος στειακός πηδηχτός (Σητεία) του νομού Λασιθίου που αναφέραμε πιο πάνω. Σε κάθε περιοχή, από τους ντόπιους ο χορός ονομαζόταν απλώς «πηδηχτός», ενώ οι κάτοικοι άλλων περιοχών τον χαρακτήριζαν με τους γεωγραφικούς προσδιορισμούς που αναφέραμε.

Στη σύγχρονη Κρήτη το ιδιαίτερο χορευτικό ύφος των διαφόρων περιοχών έχει ισοπεδωθεί (σώζεται μόνο στους τελευταίους ηλικιωμένους χορευτές που ζουν ακόμη) και ο σημερινός καστρινός – μαλεβιζιώτης, που διδάσκεται στις σχολές χορού και παίζεται από τους Κρητικούς λαϊκούς μουσικούς, είναι ο «γενικός κληρονόμος» της μουσικοχορευτικής παράδοσης του πηδηχτού της κεντρικής και ανατολικής Κρήτης.

Σημειωτέον ότι στο νομό Ρεθύμνης, όπου ο καστρινός ήταν ήδη πολύ διαδεδομένος και αγαπητός τουλάχιστον από τις αρχές του 20ού αιώνα, πηδηχτός ονομάζεται ο γρήγορος πεντοζάλης, ενώ συγκεκριμένα στην επαρχία Μυλοποτάμου του νομού Ρεθύμνης υπήρχε ιδιαίτερος πηδηχτός, ο ονομαζόμενος σήμερα συμβατικά από τους ερευνητές ανωγειανός πηδηχτός.

Ανωγειανός πηδηχτός

Ανδρικός κυρίως χορός που χορεύεται κυρίως στην περιοχή των Ανωγείων, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους πηδηχτούς βηματισμούς και τα δυνατά χτυπήματα των ποδιών στο έδαφος, φαίνεται ότι αποτελεί ένα απόηχο του αρχαιότατου χορού των Κουρητών τον Πυρρίχιο. Τα χέρια των χορευτών πιάνονται από τις παλάμες χιαστί και εκτελούν χορό δώδεκα βημάτων (έξι μπρος, έξι πίσω).

Σούστα

Γνωστός κρητικός πηδηχτός χορός, από τους επιστώντες στην εποχή μας και θεωρούμενους πλέον ως «παγκρήτιους». Η προέλευσή του είναι από το νομό Ρεθύμνης, γι' αυτό και χαρακτηρίζεται συχνά «ρεθεμνιώτικη σούστα», αν και από τους ίδιους τους χορευτές της πόλης και των χωριών του Ρεθύμνου λεγόταν και λέγεται πάντα απλώς σούστα. Τα τρία βασικά βήματα, που μοιάζουν με πηδηματάκια και κάνουν τα σώματα των χορευτών να μοιάζουν σαν να ωθούνται από κάποιο ελατήριο (να "σουστάρουν"), είναι πιθανόν ο λόγος που ο χορός μετονομάστηκε την περίοδο της Ενετοκρατίας σε "σούστα", από την ιταλική λέξη *susta* που σημαίνει έλασμα, ελατήριο. Δεν είναι γνωστό το προηγούμενο όνομά του.

Είναι ζευγαρωτός χορός, χορεύεται από ζεύγη άνδρα και γυναίκας, ιδιαίτερα ερωτικός, με πολλές φιγούρες των χεριών ενώ τα βήματα των ποδιών παραμένουν σχεδόν πάντα ίδια (ή γίνονται σταυρωτά για λίγη ώρα, ως φιγούρα). Η σούστα έχει απλά βήματα (αναπηδήσεις μία φορά εναλλάξ στο κάθε πόδι, ακολουθώντας το ρυθμό), αλλά δεν είναι απλός χορός, γιατί ο καλός χορευτής –ή το καλό ζευγάρι– της δίνει ομορφιά με τη «χάρη» του (τη λεπτότητα και τον ερωτισμό που αποπνέουν οι κινήσεις του, που ποτέ δεν πρέπει να εκχυδαϊστούν ούτε να λικνίζεται ο κορμός του) και με την καλή γνώση στις πολλές φιγούρες των χεριών.

Η σούστα, ως γνωστόν, ήταν η μόνη ευκαιρία των νέων διαφορετικού φύλου όχι μόνο να πλησιάσουν ο ένας τον άλλο αλλά και να αγγιχτούν (στα χέρια) και να εκφράσουν με κάθε κίνηση και βλέμμα τον ερωτισμό τους. Φυσικά στις κρητικές κοινωνίες του παρελθόντος, που ήταν όλες αυστηρών ηθών, σούστα χόρευαν συνήθως συγγενείς (αδερφός με αδερφή, ξάδερφος με ξαδέρφη), παντρεμένα ζευγάρια κ.λ.π., ενώ το χορευτικό ζευγάρι μεταξύ «ξένων» νέων χρειαζόταν προσοχή, γιατί προκαλούσε κοινωνικά σχόλια. Κατ' εξαίρεση μπορεί να χορευόταν από δύο κοπελιές μόνες τους (ως χορευτικό ζεύγος), όταν «δεν είχαν καβαλιέρο». Την ανάγκη αυτή της προσέγγισης των δύο φίλων ήρθαν αργότερα (τον εικοστό αιώνα) να εξυπηρετήσουν οι «ευρωπαϊκοί» χοροί, ταγκό και βαλς, αλλά και η πόλκα, που έγινε πολύ αγαπητή στο νομό Ρεθύμνης ως «σωτής».

Η συσχέτιση της σούστας με τον αρχαίο πυρρίχιο είναι ένας μεγάλος πειρασμός για τους ερευνητές, λόγω του αρχεγονικού χαρακτήρα της. Συχνά λέμε ότι η σούστα ήταν πολεμικός χορός και με την πάροδο των αιώνων μετεξελίχθηκε σε ερωτικό. Λέγεται ακόμη ότι αποτελεί τη βάση από την οποία αναπτύχθηκαν άλλοι, περιπλοκότεροι, χοροί με «σουστάρισμα» όπως ο μαλεβιζιώτης. Ίσως. Το θέμα είναι ανοιχτό στην έρευνα και δεν μπορούμε να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα.

Περίφημος για την ιδιότυπη και περίπλοκη σούστα του ήταν ο μεγάλος Ρεθυμνιώτης λυράρης των αρχών του 20ού αιώνα Αντώνης Παπαδάκης (Καρεκλάς).

Ρουμαθιανή σούστα

Είναι ένας από τους πολλούς ξεχασμένους χορούς της Κρήτης με καθαρά τοπική σημασία. Την συναντάμε και με την ονομασία Ρουματσίτικη ή Γιτσικιά σούστα. Από τους ίδιους τους τοπικούς χορευτές ονομάζεται απλώς σούστα.

Είναι κυκλικός χορός, ο οποίος ανήκει και αυτός στην παμπάλαια ιστορία του πυρρίχιου ή καλύτερα μια εκδοχή πυρρίχιου χορού στα Χανιά. Και ακριβώς λόγω της τοπικής της σημασίας (Παλιά Ρούματα Κισσάμου) πήρε το όνομα Ρουμαθιανή. Κάτι ανάλογο με τους πυρρίχιους χορούς της υπόλοιπης Κρήτης (Μαλεβιζιώτης, Όρτσες, Λασηθιώτικος πηδηχτός κλπ.). Στα Χανιά συναντάμε αυτό τον χορό με κάποια συγκεκριμένα μουσικά γυρίσματα και βήματα (τρία μπρος - πίσω) αλλά με κάποια ιδιαίτερη μορφή, χωρίς να μοιάζει δηλαδή με την σούστα του Ρεθύμνου. Εκτελείται μόνο από άνδρες, που ο πρώτος κάνει κάποια τσαλίμια και οι υπόλοιποι τον ακολουθούν σε αυτά.

Τα όργανα που αποδίδουν την Ρουμαθιανή σούστα είναι κυρίως το βιολί με λαγούτο και το θιαμπόλι με λαγούτο ή και μόνο του. Σήμερα αυτός ο χορός σπανίζει,

εκτός από ελάχιστα χορευτικά συγκροτήματα που τον ξαναβγάζουν στο προσκήνιο και χορεύεται κυρίως στην Κίσαμο και ως επί το πλείστον στα Παλιά Ρούματα.

Αυτοί είναι μερικοί από τους πιο διαδεδομένους χορούς του νησιού αλλά υπάρχουν δεκάδες άλλοι οι οποίοι έχουν τοπικό χαρακτήρα και δεν είναι γνωστοί. Παρά την περιγραφή που προηγήθηκε, για μερικούς από τους χορούς, η φαντασία δεν μπορεί να φτάσει την πραγματικότητα. Οι κρητικοί χοροί παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον και εντυπωσιάζουν πάντα. Άλλωστε δεν είναι λίγοι εκείνοι οι τουρίστες που φθάνουν στα νησιά μόνο και μόνο για να παραβρεθούν σε κάποιο κρητικό γλέντι και να νιώσουν την απίστευτη ένταση με την οποία οι Κρητικοί χορεύουν ακόμα και σήμερα αυτούς τους χορούς. Βέβαια σε αυτό βοηθάει και ο παλμός που δίνει η μουσική με την λύρα να πρωτοστατεί και το λαούτο να δίνει τον ρυθμό.

4.3.2. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Σε όλη την Κρήτη ανθούν ως ποίηση και κυριαρχούν ως τραγούδι οι *μαντινάδες*, τα γνωστά δεκαπεντασύλλαβα δίστιχα, με περιεχόμενο κυρίως ερωτικό, αλλά και γνωμικό, σατιρικό, κα.

Στο γλέντι ο *μαντιναδολόγος*, πρέπει όχι μόνο να μην επαναλαμβάνει τις ίδιες μαντινάδες αλλά και να μπορεί να συνθέτει καινούριες με ετοιμότητα, σε ελάχιστο χρόνο, για απάντηση ή ως συνέχεια σε αυτές που τραγουδήθηκαν προηγουμένως. Ο αυτοσχεδιασμός αυτός πολλές φορές παίρνει τη μορφή ποιητικού αγώνα μεταξύ τραγουδιστών και λυράρη, που διεξάγεται με πείσμα και κρατεί αμείωτο το κέφι των παρευρισκόμενων.

Εκτός από τις μαντινάδες, στη μεγαλόνησο υπάρχουν και τραγούδια γνωστά από τον άλλο ελληνικό κόσμο: ακριτικά, ιστορικά, παιδικά, θρησκευτικά, του Κάτω Κόσμου και του Χάρου, ευτράπελα, κα.

Ως τα κύρια όμως τραγούδια της Κρήτης, θεωρούνται τα λεγόμενα *ριζίτικα*, αυτά που είναι γνωστά στην Δ. Κρήτη και ειδικότερα στις περιοχές γύρω από τις Ρίζες, δηλαδή τις παρυφές των Λευκών Ορέων (Μαδάρες).

Τα ριζίτικα διακρίνονται σε τραγούδια “*τση τάβλας*” και σε τραγούδια “*τση στράτας*”. Τα πρώτα λέγονται χωρίς συνοδεία μουσικών οργάνων στο τραπέζι σε γάμους, βαφτίσια και άλλες χαρούμενες περιστάσεις. Τα δεύτερα, που είναι συνήθως και πιο πολύστιχα, τραγουδιούνται με συνοδεία μουσικών οργάνων στη στράτα, στο δρόμο.

Πολλές είναι στην Κρήτη και οι *ρίμες*, οι πολύστιχες ποιητικές συνθέσεις σε δεκαπεντασύλλαβους ομοιοκατάληκτους. Οι *ριμαδόροι* περιγράφουν ιστορικά γεγονότα (όπως η Μάχη στο Θέρισσο το 1821, την Πυρπόληση του Αρκαδίου το 1866), εξυμνούν άθλους ανδρών (Το Τραγούδι του Δασκαλογιάννη, κα), ή αναφέρονται σε περιστατικά και γεγονότα της σύγχρονης κοινωνίας (Το Τραγούδι της Νίδας: ρίμα με περιεχόμενο τη διένεξη Ανωγειανών και Βοριζιανών για το Οροπέδιο της Νίδας το 1870).

Εκτενή αποσπάσματα από τον Ερωτόκριτο και από άλλες μεγάλες δημιουργίες της Κρητικής Λογοτεχνίας, έχουν πάρει χαρακτήρα δημοφιλών τραγουδιών και ακούγονται συχνά, ιδιαίτερα στις *αποσπερίδες* (βραδινές συγκεντρώσεις).

4.3.3.Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΦΟΡΕΣΙΑ

Η κρητική φορεσιά γνώρισε διάφορες μεταλλαγές στους αιώνες της ιστορίας της. Από τον 16^ο αιώνα έκανε την εμφάνισή της και στην Κρήτη η γνωστή στον ευρύτερο χώρο του Αιγαίου *βράκα*, η οποία έγινε σύντομα δημοφιλής και καθιερώθηκε ως κύριο ανδρικό ένδυμα.

Η βράκα διακρίνεται σε καθημερινή και γιορταστική, επίσημη. Η καθημερινή λέγεται *ρασόβρακα* (από ρασά = στημόνι και φάδι μάλλινο), ενώ η γιορταστική λέγεται *σαλβάρια* και αποτελείται από το *μειντάνι* και το *γελέκι*, τη ζώνη μεγάλου μήκους χρώματος μπλε και κόκκινου, το *σαρίκι*, άσπρο *πουκάμισο*, τα *στιβάνια* (ψηλά και χαρακτηριστικά υποδήματα), τα *καλτσόνια* (κάλτσες από μετάξι με μεταξωτές καλτσοδέτες). Το σύνολο αυτό (σαλβάρια) συνόδευαν μια *καδένα* (αλυσίδα) στο λαιμό που κατέβαινε και κρυβόταν στη μέση και με ένα *ασημομάχαιρο* στη μέση επίσης.

Αντίθετα με την ανδρική, η παραδοσιακή ενδυμασία των γυναικών παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία από εποχή σε εποχή, και από περιοχή σε περιοχή. Τα βασικά

στοιχεία είναι το *σακοφούστανο* (ένα είδος σάκου στο πάνω μέρος του κορμιού και φούστα μαζί). Κάλυμμα της κεφαλής είναι το *τσεμπερί*. Στη μέση τους φορούν *μαντίλα* ή *μπροστοποδιά*. Τα στιβάνια (λίγο κοντότερα από τα ανδρικά, αλλά ομοίου τύπου) αποτελούσαν τα συνηθισμένα υποδήματα της αγρότισσας και της χωρικής γενικότερα.

4.3.4.Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Με τη σύμφωνη γνώμη των γονιών και των δύο νέων, σαν μέρα τέλεσης του μυστηρίου του γάμου ορίζονταν μια Κυριακή ή κάποια εορταστική ημέρα. Του γάμου συνήθως προηγούνταν το *λογόστημα* (=μνηστεία) για να δοθεί στο ζεύγος ο χρόνος να γνωριστούν μιας και οι γάμοι γίνονταν κυρίως με προξενιό.

Από τις πιο εντυπωσιακές και γραφικές φάσεις της γαμήλιας εθιμοταξίας ήταν η μεταφορά των *προικιών* της νύφης στο σπίτι του γαμπρού. Τα μετέφεραν πάνω σε στολισμένα άλογα φίλοι και συγγενείς, με λύρες και τραγούδια, αστεϊσμούς και πυροβολισμούς.

Οι καλεσμένοι στο γάμο στέλνουν μερικές μέρες νωρίτερα τα *κανίσκια*, δηλαδή δώρα από κρέας, ψωμί, κρασί, τυρί, λάδι και λοιπά είδη. Με τον τρόπο αυτό συμμετέχουν ουσιαστικά στα έξοδα του πολυήμερου γλεντιού. Αυτό αφορά τους καλεσμένους του στενού οικογενειακού περιβάλλοντος του ζεύγους. Οι λοιποί καλεσμένοι, μετά το τέλος της τελετής έριχναν σε ένα δίσκο το *χάρισμά* τους, ένα χρηματικό ποσό που αποτελούσε σημαντική βοήθεια στους νεόνυμφους να αντιμετωπίσουν τα πρώτα έξοδα της νέας ζωής τους. Το έθιμο του χαρίσματος ισχύει μέχρι και σήμερα σε ολόκληρη την Κρήτη.

Μετά τη στέψη χόρευαν στον αυλόγυρο της εκκλησίας και στη συνέχεια πήγαιναν στο σπίτι, από δρόμο διαφορετικό από αυτόν που είχαν ακολουθήσει ερχόμενοι στην εκκλησία.

Πριν μπει η νύφη στο σπίτι, σχημάτιζε με μίλι το σημείο του σταυρού στο ανώφλι και στις παραστάδες της πόρτας. Περνώντας το κατώφλι πατούσε πάνω σε ένα υνί ή σε προβιά προβάτου, συμβολισμός για δύναμη, παραγωγή, αλλά και ήρεμη οικογενειακή ζωή. Συγχρόνως σπούσε κι ένα ρόδι και οι καρποί του σκορπίζονταν μέσα στο σπίτι, προοιωνίζοντας αφθονία αγαθών.

Πλούσια φαγητά και άφθονο κρασί συνόδευαν τους χορούς και τα τραγούδια ως το πρωί. Το γαμήλιο γλέντι συνεχιζόταν και τις δύο επόμενες μέρες, Δευτέρα και Τρίτη, ενώ την Τετάρτη, η νύφη μαζί με τις φίλες της πήγαινε σε πηγή ή σε πηγάδι και έπαιρνε με τελετουργικό τρόπο το πρώτο νερό του νέου νοικοκυριού της.

4.4. ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ - ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο περιπατητικός τουρισμός, που μπορεί να οριστεί σαν η εναλλακτική μορφή τουρισμού κατά τη διάρκεια της οποίας η κύρια δραστηριότητα των τουριστών είναι η πεζοπορία.

Αυτή η πεζοπορία γίνεται σε βατές λοφώδεις και ημιορεινές περιοχές με σκοπό την ήπια σωματική άθληση μέσα σε παρθένο φυσικό περιβάλλον και με τη δυνατότητα περιήγησης και επίσκεψης αξιοθέατων περιοχών (αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων, παραδοσιακών χωριών και οικισμών, τοπίων φυσικού κάλλους, αρχιτεκτονικών μνημείων, μοναστηριών, εθνικών δρυμών, κα.), που βρίσκονται κοντά στα μονοπάτια της πεζοπορίας και με τη δυνατότητα επίσης άσκησης παράλληλων και συγγενικών μορφών τουρισμού όπως του αγροτουρισμού, φυσιογνωστικού, ορειβατικού, κα.

Στην καθιέρωση του περιπατητικού τουρισμού σαν ανεξάρτητης εναλλακτικής μορφής τουρισμού, συνετέλεσε η απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ορειβασίας-Πεζοπορίας να καθιερώσει, με τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα λεγόμενα Ευρωπαϊκά Μονοπάτια Μεγάλων Διαδρομών, τα οποία διασχίζουν όλες τις χώρες της Ε.Ε. και έχουν επισημανθεί επί του εδάφους. Τα μονοπάτια αυτά είναι οχτώ και φέρουν τις χαρακτηριστικές ονομασίες E1, E2, E3, E4, E5, E6, E7, και E8. Δύο από τα μονοπάτια αυτά, το E4 και το E6, που ξεκινούν από την Ιβηρική Χερσόνησο και τη Δανία, καταλήγουν στην Ελλάδα και σαν E4 GR και E6 GR, τη διασχίζουν από Βορρά προς Νότο και από τη Δύση προς την Ανατολή.

Το Ευρωπαϊκό μονοπάτι μεγάλων διαδρομών E4, ξεκινάει από τα Πυρηναία και αφού διασχίσει τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, φθάνει στην Ελλάδα μέσω της Γιουγκοσλαβίας, στο φυλάκιο της Νίκης, βόρεια της Φλώρινας. Από τη Νίκη, αφού διασχίσει ολόκληρη τη χώρα, φθάνει στο Γύθειο και από εκεί επεκτείνεται στην Κρήτη, την οποία διασχίζει από τη Δύση μέχρι την Ανατολή.

Το μονοπάτι αυτό επισημαίνεται επί του εδάφους με ενδεικτικές πινακίδες και γίνεται βατό με διευθετήσεις ή διανοίξεις ορισμένων τμημάτων του, από τους ορειβατικούς συλλόγους των περιοχών από τις οποίες διέρχεται, συχνά με επιδοτήσεις που χορηγούνται με διάφορα προγράμματα της Ε.Ε. Οι ορειβατικοί

σύλλογοι επίσης προσφέρουν τα ορειβατικά καταφύγια τους στους περιπατητές, όπως και στοιχεία πληροφόρησης για τα μονοπάτια, τις υπάρχουσες δυσκολίες, τις καιρικές συνθήκες, κα.

Το μονοπάτι E4 GR έχει τρία κύρια τμήματα. Το πρώτο τμήμα, που λέγεται “Βόρειο Τμήμα”, διέρχεται από Νίκη – Φλώρινα – Έδεσσα – Νάουσα – Λιτόχωρο – Μετέωρα – Καρπενήσι και καταλήγει στους Δελφούς. Έχει μήκος πάνω από 1.000 km και χρειάζονται πάνω από 200 ώρες καθαρής πεζοπορίας για να το διασχίσει ένας μέσης αντοχής πεζοπόρος. Συνήθως κάθε γίνονται 6 ώρες πεζοπορίας με ταχύτητα 5 km/h. έτσι για το βόρειο τμήμα του E4 GR, χρειάζονται 35 ημέρες για να καλυφθεί η διαδρομή του.

Το δεύτερο τμήμα του E4 GR, που λέγεται “Νότιο Τμήμα”, ξεκινά από τους Δελφούς και μέσω Διακοφτού, Καλαβρύτων, Βυτίνας, Τρίπολης και Σπάρτης καταλήγει στο Γύθειο. Έχει μήκος πάνω από 350 km και χρειάζονται πάνω από 70 ώρες καθαρής πεζοπορίας για να το διασχίσει ένας μέσης αντοχής πεζοπόρος, δηλαδή 13 ημέρες, σύμφωνα με τις παραπάνω παραδοχές αντιστοιχίας ωρών-ημερών και χιλιομέτρων. Το τμήμα αυτό θεωρείται πιο εύκολο από το Βόρειο τμήμα και μπορεί να περπατηθεί καθ’ όλη τη διάρκεια του έτους, σε αντίθεση με το Βόρειο τμήμα, πολλά τμήματα του οποίου «κλείνουν» τον χειμώνα λόγω χιονοπτώσεων.

Το τρίτο τμήμα του E4 GR, που λέγεται “Τμήμα Κρήτης”, ξεκινάει από το Καστέλι Κισσάμου Χανίων και μέσω Παλαιόχωρας, Σφακίων, Σούγιας, Ομαλού, Αργυρούπολης και Ψηλορείτη καταλήγει στα Λασιθιώτικα Όρη. Έχει μήκος 150 km περίπου και απαιτεί 40 ώρες καθαρής πεζοπορίας για να διασχιστεί, δηλαδή περίπου 10 ημέρες.

Το μονοπάτι E6 GR ξεκινάει από τη Δανία και αφού διασχίσει τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης φθάνει στην Ελλάδα μαζί με το E4GR στο φυλάκιο της Νίκης. Από εκεί διακλαδίζεται σε δύο κλάδους, έναν ανατολικά και έναν δυτικά που αποτελούν το Ανατολικό και το Δυτικό τμήμα του μονοπατιού, αντίστοιχα.

Το Ανατολικό Τμήμα ξεκινάει από τη Νίκη της Φλώρινας, Έδεσσας, Καϊμακτσαλάν, Σερρών, Δράμας, Ροδόπης, Αλεξανδρούπολης, Ορεστιάδας καταλήγει στις Καστανιές Έβρου. Έχει μήκος πάνω από 700 km και χρειάζονται 140 ώρες καθαρής πεζοπορίας για να το διανύσει ένας μέσης αντοχής πεζοπόρος, δηλαδή 24 ημέρες πεζοπορίας.

Το μονοπάτι E6 GR δεν έχει επαρκώς επισημανθεί, ακολουθεί τη γενική κατεύθυνση της Εγνατίας οδού και σε μερικά σημεία του «κλείνει» κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

4.5.ΥΠΟΘΑΛΑΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ένα μεγάλο μέρος της ανεξερεύνητης Κρήτης, ίσως το πιο συναρπαστικό, βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Για να διαβείτε αυτό το σύνορο και να γνωρίσετε τα πανέμορφα τοπία και τους κατοίκους του βυθού, είναι αρκετό να έχετε μια απλή μάσκα, έναν αναπνευστήρα και ένα ζευγάρι βατραχοπέδιλα. Αν βέβαια έχετε πτυχίο αυτοδύτη, μπορείτε να νοικιάσετε έναν πλήρη εξοπλισμό για αυτόνομη κατάδυση και να εξερευνήσετε τον υποβρύχιο κόσμο με πολύ μεγαλύτερη

άνεση και σε μεγαλύτερο βάθος. Αν δεν έχετε πτυχίο αυτοδύτη, η Κρήτη είναι ο ιδανικός τόπος να το αποκτήσετε. Γι πτυχίο ενός αστέρος της CMAS ή για πτυχίο Open Water της PADI τα μαθήματα διαρκούν 25-30 ώρες (6-8 μέρες). Το μόνο που χρειάζεται από εσάς είναι καλή φυσική κατάσταση και βέβαια τα σχετικά δίδακτρα, όλα τα άλλα τα αναλαμβάνει το καταδυτικό κέντρο.

Στους βυθούς της Κρήτης ζουν πάρα πολλά είδη ψαριών. Η **αθερίνα**, ο **γαύρος** και η **σαρδέλα** είναι μικρά αφρόψαρα που μετακινούνται σε κοπάδια. Θα τα δείτε συχνά να κολυμπάνε σε μεγάλα κοπάδια κοντά στα βράχια της ακτής.

Αν δείτε το κοπάδι να σκορπίζεται πανικόβλητο, μάλλον θα επιτίθεται κάποια **ζαργάνα**, ένα σχετικά μικρό κυνηγόψαρο του αφρού, με λογχοειδές σώμα και μια μύτη μικρογραφία του ξιφία, που θα το συναντήσετε επίσης κοντά στα βράχια της ακτής. Αν ανοιχτείτε σε κάπως βαθύτερα νερά κοντά σε κάποιο κάβο ή πάνω από μια ρηχή ξέρα που έχει από κάτω της μεγάλα βάθη, μπορεί να συναντήσετε μεγαλύτερα αφρόψαρα, όπως ο **κέφαλος**, που μοιάζει με ασημένια τορπίλη και κινείται σε μικρά κοπάδια 10-20 ψαριών, ή η **γόπα**, που είναι κοινότατο είδος και σχηματίζει μεγάλα αργοκίνητα κοπάδια, τα οποία ωστόσο είναι δύσκολο να πλησιάσετε.

Με λίγη παρατηρητικότητα θα προσέξετε στα μεσόνερα της ξέρας, σε βάθη 5-15 μέτρων, μικρά ή μεγάλα κοπάδια από **μελανούρια**, με το χαρακτηριστικό μαύρο δαχτυλίδι γύρω από τη βάση της ουράς τους, να μοιάζουν ακίνητα και αδιάφορα για ό,τι γίνεται γύρω τους.

Αν όμως εμφανιστεί από τα βαθιά κάποιο κοπάδι **συναγρίδες**, τότε εξαφανίζονται τρομαγμένα κάτω από τα πλησιέστερα βράχια. Οι συναγρίδες είναι οι βασίλισσες του βυθού, με εντυπωσιακά χρώματα και αρχοντική μορφή, αλλά και κοφτερά δόντια που προδίδουν τον κυνηγετικό χαρακτήρα τους. Κινούνται σε μικρά κοπάδια των 5-20 ψαριών και είναι σπάνια τύχη να τις δείτε να κυνηγάνε στα ρηχά.

Ακόμα σπανιότερη τύχη είναι να συναντήσετε κάποιο κοπάδι **μαγιάτικα**, μεγάλα μεταναστευτικά ψάρια με υδροδυναμική κατασκευή και αστραφτερό ασημί χρώμα, που εμφανίζονται στα νερά της πατρίδας μας στις αρχές της άνοιξης και μένουν μέχρι το καλοκαίρι. Καμιά φορά το βάρος τους ξεπερνάει τα 50 κιλά.

Σε πολύ βαθύτερα νερά, στη μέση του πελάγους, ζουν και κυνηγούν την τροφή τους ψάρια όπως οι **τόνοι** και οι **ξιφίες**, μεγάλα μεταναστευτικά ψάρια που χρησιμοποιούν τα ίδια περάσματα εδώ και αιώνες. Σε βαθιά νερά, κάτω από τα 50 μέτρα, στους λεγόμενους **πάγκους** (επίπεδα κομμάτια του βυθού με πολλά βράχια και φύκια) ζουν μεγάλα ψάρια, τα οποία οι ψαράδες ψαρεύουν με παραγάδι, όπως τα **φαγκριά** και τα **λυθρίνια**.

Αν βρεθείτε πάνω από καμία ξέρα ή σε βράχια της ακτής που βυθίζονται με ομαλή κλίση μέχρι τα 15-20 μέτρα, σχηματίζοντας σπηλιές και σχισμάδες, κολυπήστε όσο πιο αθόρυβα γίνεται και παρατηρήστε προσεκτικά το βυθό, για να γνωρίσετε τα ψάρια που προτιμούν να ζουν στους βράχους του βυθού. Αν είστε τυχεροί – και αρκετά παρατηρητικοί – θα δείτε τον κοντόχοντρο **ροφό**, το βασιλιά των πετρόψαρων, ακίνητο μπροστά στην τρύπα του, να σας παρατηρεί φαινομενικά αδιάφορος, αργοκουνώντας μόνο τα πλαϊνά του πτερύγια. Μόλις όμως κάνετε πως

βουτάτε για να τον πλησιάσετε, θα στρίψει αργά-αργά και θα χωθεί στη φωλιά του, με την ηρεμία και την αξιοπρέπεια ενός βασιλιά που αναγκάζεται να υποχωρήσει.

Αν μπορείτε να κρατήσετε την αναπνοή σας κάτω από το νερό έστω και για 20-30 δευτερόλεπτα και γνωρίζετε πώς να κάνετε εξίσωση της πίεσης στα αυτιά ώστε να αποφύγετε την επώδυνη πίεση του νερού, δοκιμάστε να κάνετε μια βουτιά στο βυθό, σε βάθη που νιώθετε άνετα. Πιαστείτε από τα βράχια του βυθού και παρατηρήστε προσεκτικά το εσωτερικό των σχισμών. Αν είστε τυχεροί, θα δείτε τις ασημένιες φιγούρες κάποιου κοπαδιού **σαργών** που αργοσαλεύουν στο βάθος της σχισμής, κάποια ξεχασμένη **τσιπούρα**, τις χρυσοκίτρινες ανταύγειες κάποιου κοπαδιού **σηκιών** ή τις κεραίες και το θωρακισμένο σώμα κάποιου **αστακού**. Στους βυθούς της Κρήτης, ιδιαίτερα την άνοιξη και νωρίς το καλοκαίρι, ίσως δείτε στην οροφή κάποιας υποβρύχιας σπηλιάς να αργοπερπατά ήσυχη κάποια μεγάλη **καραβίδα**.

Έξω από τα βράχια θα δείτε σίγουρα **χειλούδες**, **πέρκες**, **σκορπιούς** και πάμπολλα πολύχρωμα μικρόψαρα να τσιμπολογάνε την τροφή τους, καθώς και σύννεφα από μαύρα μικροσκοπικά ψαράκια (που τα λένε *καλόγριες*, εξαιτίας του κατάμαυρου χρώματός τους) να μένουν μετέωρα κοντά στα βράχια του βυθού. Ίσως να δείτε και κανένα ζευγάρι **μπαρμπούνια** να ανασκαλεύουν τον βυθό με τα μουστάκια τους, κάποιο ζευγάρι πολύχρωμους **σκάρους** να βολτάρουν σαν ντυμένες και στολισμένες δεσποινίδες, ή κάποιο κοπάδι **μουρμούρες** να χώνουν τη μουσούδα τους στην άμμο ψάχνοντας για τα αγαπημένα τους σκουλήκια. Στους νότιους βυθούς της Κρήτης μπορεί να δείτε ένα περίεργο πλατύ ψάρι με λοδοπράσινο χρώμα να κινείται άφοβα ανάμεσα στις πέτρες. Λέγεται **γερμανός**, υπάρχει μόνο στη νότια Κρήτη και στα Δωδεκάνησα και το όνομά του το έδωσαν οι ντόπιοι ψαράδες επειδή πρωτοπιάστηκε στα δίχτυα τους την περίοδο της Κατοχής.

Δυστυχώς αυτός ο υποθαλάσσιος παράδεισος απειλείται από τη διαρκώς αυξανόμενη μόλυνση που προκαλούν τα βιομηχανικά απόβλητα, τα πλοία, οι πετρελαιοκηλίδες, τα φυτοφάρμακα που καταλήγουν στη θάλασσα και πολλά άλλα. Απειλείται επίσης από την υπεραλίευση με τη χρήση καταστροφικών για το θαλάσσιο περιβάλλον μέσων, όπως τα συρόμενα δίχτυα βυθού.

Ειδικά στην Ελλάδα, πολύ μεγάλη ζημιά προκαλούν στη θαλάσσια πανίδα οι παράνομοι ψαράδες που χρησιμοποιούν δυναμίτη και οι παράνομοι ερασιτέχνες ψαράδες (κυρίως Έλληνες, αλλά και πολλοί Ιταλοί τουρίστες) που ψαρεύουν με αυτόνομες συσκευές κατάδυσης μέρα ή νύχτα. Σημαντική ζημιά προκαλούν δυστυχώς και οι γραφικοί Καλύμνιοι σφουγγαράδες, οι οποίοι έμειναν σχεδόν χωρίς δουλειά από την εποχή που ανακαλύφθηκε το τεχνητό σφουγγάρι. Για λόγους κοινωνικής πρόνοιας, το ελληνικό κράτος τους παραχώρησε επαγγελματικές άδειες αλιείας και από τότε η μικρή αυτή τάξη επαγγελματιών έχει μετατραπεί σε εξολοθρευτή της υποβρύχιας ζωής, χρησιμοποιώντας επαγγελματικά συστήματα αυτόνομης κατάδυσης και ψαροντούφεκα.

Οι λιμενικές αρχές καταβάλλουν σκληρές προσπάθειες να επιβάλουν το νόμο, αλλά τα μέσα που διαθέτουν είναι ελλιπή. Πάντως ο νόμος για παράνομη αλιεία είναι αυστηρός, εφαρμόζεται χωρίς εξαιρέσεις και προβλέπει κατάσχεση του σκάφους και όλων των μέσων που χρησιμοποιήθηκαν. Γι' αυτό όταν αντιληφθείτε παράνομη δραστηριότητα στη θάλασσα, μη διστάσετε να καταγγείλετε τους ασυνείδητους. Η προστασία του θαυμαστού κόσμου της θάλασσας είναι υπόθεση όλων μας.

Η ελληνική νομοθεσία θέτει ορισμένους περιορισμούς και απαγορεύσεις για το ψαροντούφεκο, που θα πρέπει οπωσδήποτε να σέβεται ο καθένας. Απαγορεύεται αυστηρά το ψαροντούφεκο: μετά τη δύση και πριν την ανατολή του ήλιου, με τη χρήση αυτόνομης καταδυτικής συσκευής, μέσα σε λιμάνια ή κοντά σε οργανωμένες πλαζ, με τη χρήση χημικών ουσιών οποιουδήποτε είδους, και το μήνα Μάιο, που είναι ο μήνας αναπαραγωγής των ψαριών. Μπορείτε να πιάσετε μέχρι πέντε κιλά ψάρια την ημέρα ανά άτομο ή ένα μεγάλο ψάρι ανεξαρτήτως κιλών την ημέρα ανά άτομο. Επίσης απαγορεύεται αυστηρότατα να πουλάτε ψάρια που πιάνετε. Αν συλληφθείτε, θα κατηγορηθείτε για σοβαρές παραβάσεις του νόμου περί λαθρεμπορίου, και εκτός από κατασχέσεις εξοπλισμού και χρηματικό πρόστιμο κινδυνεύετε με πολύμηνη φυλάκιση. Τέλος, για τη δική σας ασφάλεια, ποτέ μην πηγαίνετε για υποβρύχιο ψάρεμα μόνοι σας, ειδικά αν είστε έμπειρος βαθύτης. Ο βυθός της Κρήτης είναι γεμάτος με μεγάλα ψάρια σε μεγάλα βάθη (20-30 μέτρα) και σίγουρα θα σας παρασύρει σε βαθιές βουτιές, γι' αυτό είναι καλό να υπάρχει κάποιος εξίσου έμπειρος κοντά σας και να προσέχει ο ένας τον άλλο. Κάθε καλοκαίρι, στα νερά της Κρήτης πνίγονται τουλάχιστον πέντε ψαροντουφεκάδες, οι περισσότεροι από αυτούς ήταν έμπειροι αλλά, ψάρευαν μόνοι τους.

Πολύ λίγα επικίνδυνα είδη για τον άνθρωπο ζουν στις ελληνικές θάλασσες. Ελάχιστοι καρχαρίες έχουν εμφανιστεί κοντά σε ακτές, οι περισσότεροι ακολουθώντας καράβια που έρχονται από τροπικά νερά, και δεν έχει συμβεί παρά μόνο μια επίθεση καρχαρία σε κολυμβητή μέχρι σήμερα. Άλλα επικίνδυνα θαλάσσια είδη είναι οι σμέρνες, οι τσούχτρες, που προκαλούν δυνατό τσούξιμο στην περιοχή που θα σας ακουμπήσουν, οι δράκαινες (μικρά ψάρια που χώνονται στην άμμο, με ένα δηλητηριώδες αγκάθι στην πλάτη, που αν το πατήσετε, προκαλεί έντονο πόνο) και οι αχινοί, που αφήνουν τα σπασμένα αγκάθια τους στο σώμα σας. Από όλα αυτά περισσότερο πρέπει να προσέξετε τους αχινοί, γιατί βρίσκονται παντού (εκτός από τις αμμουδιές) και, αν τους πατήσετε ή καθίσετε επάνω τους με δύναμη, τα αγκάθια τους θα χωθούν πολύ βαθιά και μόνο γιατρός θα μπορέσει να σας τα βγάλει.

4.6. ΠΑΡΑΚΤΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Παράκτιος τουρισμός είναι ο τουρισμός που έχει τουριστικό προορισμό τις ακτές της θάλασσας. Δηλαδή ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου οι τουρίστες διαμένουν και διατρέφονται σε παράκτια τουριστικά θέρετρα και ξενοδοχεία και η κύρια τουριστική τους δραστηριότητα εκδηλώνεται κοντά ή δίπλα στις ακτές και μέσα στα νερά των αιγιαλών και συνίσταται στην ενασχόλησή τους με τη θάλασσα, την άμμο, τον ήλιο και τα παράκτια παιχνίδια.

Από τη φύση του ο παράκτιος τουρισμός είναι θερινός τουρισμός και στη χώρα μας αναπτύσσεται από αρχές Απριλίου μέχρι το τέλος Οκτωβρίου.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του παράκτιου τουριστικού προϊόντος είναι η ζέστη, το εύκρατο κλίμα, η θάλασσα, οι ανοιχτοί ορίζοντες και η δυνατότητα των τουριστών να κάνουν θαλασσινά μπάνια και να ντύνονται ελαφρά. Και είναι αυτά τα χαρακτηριστικά που προσελκύουν τους τουρίστες που κατοικούν στις βόρειες χώρες, όπου συνήθως το κλίμα είναι υγρό και ψυχρό, ο ουρανός συννεφιασμένος, ο καιρός βροχερός και η θάλασσα αφιλόξενη. Οι τουρίστες αυτοί επιθυμούν κατά τη διάρκεια των διακοπών τους να βρεθούν σε ηλιόλουστους θερμούς τόπους, να έρθουν σε

επαφή με τη φύση και τη θάλασσα, να βγάλουν τα ρούχα τους, να νιώσουν ελεύθεροι και να χορτάσουν το καθαρό γαλάζιο χρώμα του ουρανού.

Από πολύ νωρίς ο παράκτιος τουρισμός πήρε τη μορφή μαζικού τουρισμού, λόγω του μεγάλου αριθμού των τουριστών που προσέλκυε. Σήμερα όταν γίνεται λόγος για μαζικό τουρισμό και για τις δυσμενείς επιδράσεις του, ο λόγος αφορά πρωτίστως το μαζικό παράκτιο τουρισμό και τις ανησυχητικές διαστάσεις που έχει πάρει σε ορισμένους παράκτιους τουριστικούς προορισμούς.

Η Ελλάδα θεωρείται σαν ένας από τους «παραδείσους» του παράκτιου τουρισμού λόγω των γεωγραφικών και των κλιματολογικών της χαρακτηριστικών. Σαν χερσόνησος και σαν νησιωτική χώρα διαθέτει ακτές μήκους πάνω από 15.000 km, δηλαδή το 1/3 περίπου των ακτών ολόκληρης της Μεσογείου (46.000 km). Έχει πάνω από 3.000 νησιά και νησίδες και το περιβάλλον του Αιγαίου και του Ιονίου Πελάγους θεωρείται μοναδικό σε παγκόσμια κλίμακα.

Πλήθος κόλπων, όρμων και ορμίσκων με σύγχρονα λιμάνια σε κάθε νησί και κατά μήκος των ακτών της ηπειρωτικής Ελλάδας, εξυπηρετούν τη θαλάσσια συγκοινωνία και τις ανάγκες των ακτών.

Οι ακτές της Ελλάδας είναι οι καθαρότερες ακτές της Ευρώπης και πλην ορισμένων εξαιρέσεων δεν αντιμετωπίζουν ακόμη προβλήματα μόλυνσης.

Το κλίμα της είναι εύκρατο και δεν παρουσιάζονται θερμοκρασιακές ακρότητες ούτε παρατηρούνται άλλα ακραία καιρικά φαινόμενα. Η μέση θερμοκρασία του χειμώνα σε ορισμένες περιοχές (Κρήτη, Ρόδος) είναι ίση με τη μέση θερμοκρασία του καλοκαιριού των βόρειων χωρών της Ευρώπης (Σκωτία, Σκανδιναβικές χώρες) και η ηλιοφάνεια φθάνει μέχρι τις 346 ημέρες το Χρόνο (Ιεράπετρα Κρήτης).

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά, συνδυαζόμενα με την ευκολία των συγκοινωνιών από και προς τις χώρες της Ευρώπης, την γενικότερη υποδομή, που είναι ισάξια αυτής των λοιπών ανεπτυγμένων χωρών, και προ πάντως με την παράκτια τουριστική υποδομή που είναι ικανή να φιλοξενήσει πάνω από 15 εκατ. τουρίστες κάθε χρόνο, κατέστησαν την Ελλάδα ιδανικό τόπο του παράκτιου τουρισμού.

Σήμερα το 90-95% της συνολικής τουριστικής δραστηριότητας που εκδηλώνεται από εσωτερικούς και εξωτερικούς τουρίστες, αναφέρεται στον παράκτιο τουρισμό, και οι υπόλοιπες μορφές τουρισμού που συναντούνται, συνδυάζονται λίγο ή πολύ με παράκτιες δραστηριότητες. Το μεγαλύτερο μέρος της ξενοδοχειακής υποδομής αντιπροσωπεύεται από παράκτια τουριστικά θέρετρα και ξενοδοχεία που λειτουργούν μόνο κατά η θερινή περίοδο, γεγονός που θεωρείται επιχειρηματικό μειονέκτημα, το οποίο οι τουριστικοί επιχειρηματίες προσπαθούν να εξουδετερώσουν με την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, που τα γεωγραφικά και κλιματολογικά στοιχεία της χώρας, ευνοούν.

4.7. ΓΑΣΤΡΙΜΑΡΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

4.7.1. Η Κρητική κουζίνα και το Κρητικό Ελαιόλαδο

Σίγουρα από πολλούς αιώνες η Κρήτη έχει να παρουσιάσει μια γαστρονομική παράδοση και μια σειρά από εδέσματα τα οποία ταξίδεψαν σχεδόν απaráλλαχτα ανά τους αιώνες και έφτασαν μέχρι τις μέρες μας. Αν και ο τόπος υπήρξε ένα χωνευτήρι όλων σχεδόν των λαών της Μεσογείου, φαίνεται ότι η κρητική κουζίνα, σε πείσμα του διεθνισμού, παρέμεινα αυστηρά κρητική και ελάχιστα επηρεάστηκε από τους κατακτητές της.

Ο κρητικός λαός, για να τραφεί, βασίστηκε σχεδόν αποκλειστικά στα προϊόντα της γης του. Έχει τις δικές του σαλάτες, γαλακτοκομικά προϊόντα, σπεσιαλιτέ, γλυκά, όσπρια. Στις σαλάτες περιλαμβάνονται διάφορα χόρτα, όπως σταμναγκάθι, ροδίκι, οβριές, κορφοκούκια, βλαστάρια από μαργαρίτες ή βρυώνες, βρασμένες, με μπόλικο λάδι, ξίδι και αλάτι.

Από τα δημητριακά καλλιεργήθηκε πολύ το κριθάρι και λιγότερο το στάρι. Μέχρι σήμερα έχει φτάσει ως εμάς η περίφημη κριθαροκούρα, η οποία, μαλακωμένη στο νερό, ποτισμένη με λάδι, ξίδι, αλάτι και υστερότερα με ρίγανη και ντομάτα αποτελεί το τοπικό έδεσμα, τον περίφημο **ντάκο**, νοστιμότατο και βοηθητικό στην πέψη.

Η Κρήτη βοσκήθηκε από τα πολύ παλιά χρόνια έως και σήμερα, σχεδόν αποκλειστικά από αιγοπρόβατα, τα οποία αποτελούν τον κορμό της κρητικής κτηνοτροφίας. Το κρέας τους είναι νόστιμο και μαγειρεύεται με όλων των ειδών τα χορταρικά. Προβατίνα λοιπόν πρωτόγεννη ή δευτερόγεννη, αρνί ή αίγα ή *ριφάκι* (κατσικάκι), μαγειρεμένα με μάραθα, με ντόπιες αγκινάρες, με άγρια χόρτα του βουνού, με ντομάτα ή αυγολέμονο, αλλά και απλό βραστό πλάφι πνιγμένο στη στάκα.

Στάκα: πηγή χοληστερίνης, πλην όμως νοστιμότατη, παχιά, αρωματική, δεν είναι τίποτε άλλο παρά το ανθοβούτυρο (η *ταίπα*, όπως τη λένε οι Κρητικοί) που μαζεύεται από τον κτηνοτρόφο με μεγάλη σχολαστικότητα, αλατίζεται ελάχιστα και φυλάσσεται σε δροσερό μέρος μέχρι να χρειαστεί (π.χ. στην παρασκευή του γαμοπίλαφου). Δύσκολο να βρεθεί σήμερα, αν δεν έχετε φιλική πρόσβαση σε κρητική οικογένεια, η οποία με τη σειρά της να έχει φίλο ή συγγενή κάποιο κτηνοτρόφο.

Όμως τα γαλακτοκομικά δεν περιορίζονται μόνο στη στάκα, έχουμε και τις καταπληκτικές και μυρωδάτες **μυζήθρες**, τον ανθότυρο και την καταπληκτική ολόπαχη **γραβιέρα**, κατοχυρωμένη διεθνώς ως τυρί με ονομασία προέλευσης. Ελαφρώς κίτρινη, αλατισμένη, λίγο πιπεράτη – αναλόγως της ωρίμανσης – με όλα της τα λιπαρά, πικάντικη, με εντελώς χαρακτηριστική γεύση. Είναι η βασίλισσα των γραβιερών και ήδη άρχισε να κάνει το ντεμπούτο της στην ευρωπαϊκή και διεθνή αγορά, την οποία σίγουρα θα κατακτήσει.

Επανερχόμενοι για λίγο στα κρεατικά, θα αναφερθούμε στο νοστιμότατο **λαγό** (άγριο κουνέλι), που έσωσε την Κρήτη από λοιμούς που προκάλεσαν κατά καιρούς οι διάφοροι κατακτητές της και, κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι ναζί. Εύκολο στην αναπαραγωγή, εύκολο στην ανάπτυξη λόγω της χλωρίδας του τόπου, υπήρχε και

υπάρχει πάντα σε αφθονία. Μαγειρεύεται στιφάδο, τηγανητό, στο φούρνο με πατάτες, και είναι πάντα νόστιμο και υγιεινό.

Ένας άλλος ιθαγενής της κρητικής υπαίθρου που έδωσε πολλά στο καθημερινό πιάτο είναι οι **χοχλιοί** (σαλιγκάρια). Μαγειρεύονται με πολλούς τρόπους: ζεματιστά στο αλατόνερο για μεζέ με την τσικουδιά, με κρεμμύδια και σάλτσα από φρέσκια ντομάτα, και βέβαια η κορυφαία συνταγή, οι περιλάλητοι **χοχλιοί μπουμπουριστοί** (τηγανητοί σβησμένοι με ξίδι και αρωματισμένοι με δεντρολίβανο).

Όσον αφορά τα όσπρια, τα **κουκιά** δώσανε μια κλασική και πολύ διαδεδομένη τα παλιά χρόνια σπεσιαλιτέ, τα **κουκιά ματσαριστά**. Πολύ καλή και γευστική σπεσιαλιτέ, στην ουσία είναι βραστά κουκιά με πατάτες, λιωμένα με λάδι και ξίδι. Είναι βαριά, δυναμωτικά και βιταμινούχα, απαραίτητα για την κοπιαστική ζωή των ανθρώπων της υπαίθρου.

Μην ξεχνάμε ότι η Κρήτη είναι νήσος, και μάλιστα μεγαλόνησος, γι' αυτό και οι Κρητικοί τίμησαν και τιμούν τα προϊόντα της θάλασσας. Σαργοί, ροφοί, μπαρμπούνια, σκορπίδια, χταπόδια, πεταλίδες και άλλα πολλά, που αποτελούν νοστιμιές κυρίως των παραθαλάσσιων περιοχών. Αυτοί που ξέρουν λένε ότι μια από τις κορυφαίες απολαύσεις είναι ο πρίγκιπας – όπως τον χαρακτηρίζουν – των κρητικών χωρικών υδάτων, ο **σκάρος**. Επίσης αγαπημένο πιάτο των Κρητικών είναι η **κακαβιά**, σούπα από διάφορα ψάρια με πατάτες, λάδι, λεμόνι, και κρεμμύδι. Ένας ακόμη θαυμάσιος – και μάλλον ακριβός – μεζές είναι η **αγινοσαλάτα** που αξίζει να δοκιμάσει ο οποιοσδήποτε.

Και μετά το φαγητό, επιδόρπιο. Τα **καλιτσούνια**, σε σχήμα τετράγωνο με διπλωμένη τη ζύμη από πάνω, το γλυκό αστέρι της Κρήτης, δυστυχώς διαθέσιμο μόνο ορισμένες εποχές του έτους, κυρίως όταν ο πρόβιο γάλα είναι παχύ και άφθονο. Είναι ένα πιτάκι με γέμισμα φρέσκιας μυζήθρας, με αυγά, με δυόσμο ή χωρίς, με σουσάμι ή χωρίς, τρώγεται ευχάριστα και διατηρείται για πολλές μέρες σε δροσερό μέρος. Υπάρχουν όμως και τα καλιτσούνια που γίνονται από διάφορα χόρτα εποχής, τα οποία είναι επίσης πολύ νόστιμα και παρασκευάζονται όλο το χρόνο από τις ντόπιες νοικοκυρές. Ένα ακόμα παραδοσιακό γλυκό είναι τα **ξεροτήγανα**, τηγανισμένες ζυμαρένιες τυλιχτές κορδέλες με σιρόπι και πασπαλισμένες με μπόλικη τριμμένη καρυδόπιχα. Είναι γλυκό που προσφέρεται κυρίως σε γάμους και βαφτίσια αλλά και σε κάθε χαρούμενη στιγμή τα κοινωνικής ζωής των Κρητικών.

Η Κρήτη έχει να επιδείξει δύο οινοπνευματώδη: την τσικουδιά ή ρακή, και το παραδοσιακό κρητικό κρασί. Η **τσικουδιά** είναι άριστο ποτό για κάθε περίπτωση. Τσικουδιά για την όρεξη, τσικουδιά για τη χώνεψη, τσικουδιά (ζεστή, ανακατεμένη μισό-μισό με μέλι = *ρακόμελο*) για να ζεσταθούμε, τσικουδιά (παγωμένη) για να δροσιστούμε, τσικουδιά στην κούραση, τσικουδιά στην ξεκούραση. Η τσικουδιά είναι ένα θεσπέσιο απόσταγμα στέμφυλων που γίνεται σε παλιούς αποστακτήρες (τα *καζάνια*). Καμιά φορά τα αρωματίζουν με κίτρο ή άλλα αρωματικά και έτσι έχουμε την *κιτρορακή* ή την *μουρνιδιά* (από μούρα). Είναι λοιπόν γνήσιο οινοπνευματώδες, με λεπτό άρωμα ώριμου σταφυλιού, διαφανές σαν κρύσταλλο. Πίνεται σε όλη την γκάμα των θερμοκρασιών, από ζεστό κατευθείαν από τον αποστακτήρα έως παγωμένο, σαν σφηνάκι, αλλά θέλει προσοχή γιατί ζαλίζει, ιδιαίτερα τους ασυνήθιστους.

Σχετικά με το κρασί, τα τελευταία χρόνια βελτιώθηκε πάρα πολύ χάρη στις προσπάθειες πολλών φιλότιμων αμπελοκαλλιεργητών και οινοποιών. Έτσι έχουμε υψηλή ποιότητα που τιμά το προϊόν και άριστη τυποποίηση. Το σπιτικό κρασί κρατάει όλο το χαρακτήρα του Κρητικού άντρα. Είναι βαρύ, είναι αψύ, είναι σοβαρό και μπουμπουνίζει αλλά και γλυκίζει ταυτόχρονα. Αρέσει στον παραγωγό, στους Κρητικούς γενικά, και σε ειδικά εκπαιδευμένα λαρύγγια. Έχει χρώμα γαιώδες έως βαθυκόκκινο και κρατάει το άρωμα του σταφυλιού του.

Όσον αφορά τα αφεψήματα της Κρήτης, πολύ γνωστό – από την αρχαιότητα ακόμα – είναι το **δίκταμο**. Οι Κρητικοί το αποκαλούν *έρωντα*, ίσως γιατί πρέπει να έχεις αληθινό έρωτα για να το αναζητήσεις στις κακοτράχαλες πλαγιές του Ψηλορείτη όπου φυτρώνει. Σήμερα πλέον καλλιεργείται κανονικά και έχει χάσει κάτι από την αγριάδα του.

Όπου κι αν σταματήσετε στην τραχιά κρητική ύπαιθρο, πάντα θα βρείτε μια καλή παρέα και μια γευστική προσφορά μαζί με λίγη τσικουδιά για να γαληνέψετε. Προσφορά που εκφράζει την πατροπαράδοτη κρητική φιλοξενία, κι αν κάποιος σας φερθεί ψυχρά, συγχωρήστε τον, δεν είναι όλοι οι άνθρωποι ίδιοι.

4.8. ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ως ιστορικός τουρισμός ορίζεται ο τουρισμός που πραγματοποιείται με βασικό σκοπό να γνωρίσει ο επισκέπτης τα ιστορικά μνημεία ενός τόπου που συνδέονται με την ιστορία του. Βασική προϋπόθεση για να εμφανιστεί σε ένα μέρος αυτού του είδους ο τουρισμός, είναι να έχει Ιστορία και απαραίτητα τα αντίστοιχα μνημεία που να την αποδεικνύουν. Επίσης, θα πρέπει αυτά τα μνημεία να είναι διατηρημένα και προσπελάσιμα στο ευρύ κοινό ώστε να αποτελούν τουριστικό θέλητρο.

Αν και αυτός είναι ο ορισμός του ιστορικού τουρισμού, σπάνια συναντάται αυτούσιος. Δηλαδή, σπάνια ξεκινάει κάποιος να επισκεφθεί ένα μέρος μόνο για να γνωρίσει την ιστορία του. Συχνά αποτελεί μέρος ενός μείγματος τουριστικής δραστηριότητας. Μπορεί να συνδυαστεί και να αποτελέσει μέρος πολλών άλλων ειδών τουρισμού, όπως τον περιπατητικό, τον θρησκευτικό, ακόμα και τον παράκτιο.

Η Κρήτη είναι ένα μέρος που η έχει μεγάλη και μακράιωνη ιστορία, καθώς επίσης και πάρα πολλά ιστορικά μνημεία, που για να τα επισκεφθεί κανείς χρειάζεται να έχει πάρα πολύ χρόνο στη διάθεσή του. Κάποια από αυτά είναι αξιοποιημένα τουριστικά και κάποια όχι. Πάντως γίνεται προσπάθεια από τις τοπικές αρχές και αυτά τα λίγα που έχουν μείνει, να αξιοποιηθούν και να προβληθούν ώστε να αποτελούν πόλο έλξης για τους επισκέπτες, όλων των ειδών και όχι μόνο για αυτούς που ενδιαφέρονται να γνωρίσουν την ιστορία του τόπου που επισκέπτονται.

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσης εργασίας, παρουσιάζεται αναλυτικά όλη η ιστορία της Κρήτης. Για κάθε μεγάλο ιστορικό γεγονός υπάρχουν και τα αντίστοιχα μέρη που μπορεί κανείς να επισκεφθεί¹. Γνωστά είναι επίσης και τα αρχαιολογικά μνημεία (Κνωσός, Φαιστός, αρχαία κάστρα σε κάθε νομό, κτλ) τα οποία αποτελούν και αυτά μέρος της ιστορίας του νησιού. Η επίσκεψη στα υπάρχοντα μουσεία κάθε

νομού είναι απαραίτητη, ώστε να μπορεί κανείς να συνδυάσει τα γεγονότα με τα ευρήματα της κάθε εποχής και να καταλάβει ακριβώς τον τρόπο και τον λόγο για τον οποίο συνέβησαν όλα όσα γνώρισε επισκεπτόμενος τα μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους της υπαίθρου.

4.9. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Οι μεγάλες χριστιανικές γιορτές θεωρούνται και οι τοπικές γιορτές προς τιμή της μνήμης των Αγίων, πολιούχων πόλεων και χωριών, ή προς τιμή των Αγίων για τους οποίους έχουν χτιστεί μοναστήρια ή εξωκλήσια. Αυτές οι γιορτές παίρνουν συχνά τη μορφή πανηγυριών στα οποία συρρέουν χιλιάδες κόσμου. Δεδομένου δε ότι η ελληνική υπαίθρος είναι γεμάτη από μοναστήρια και εξωκλήσια και ότι ο αριθμός των ελληνικών χωριών και οικισμών είναι πολύ μεγάλος, σχεδόν κάθε μέρα σε κάποιο μέρος της χώρας μας γίνεται και κάποιο πανηγύρι.

Κατά συνέπεια, σαν θρησκευτικός τουρισμός θα μπορούσε να οριστεί ο τουρισμός στα πλαίσια του οποίου οι τουρίστες παρακολουθούν ή λαμβάνουν μέρος σε διάφορες εκδηλώσεις θρησκευτικού χαρακτήρα.

Σαν γενεσιουργά αίτια του θρησκευτικού τουρισμού μπορούν να χαρακτηριστούν τα παρακάτω:

- Το πανανθρώπινο θρησκευτικό συναίσθημα το οποίο παρακινεί τους τουρίστες να μεταβούν στους τόπους θρησκευτικών εκδηλώσεων για να ικανοποιήσουν τις θρησκευτικές τους ανάγκες.
- Η διασπορά των θρησκευτικών μνημείων – τόπων λατρείας σε διαφορετικούς τόπους απ' όπου διαμένουν οι θρησκευόμενοι.
- Ο χαρακτηρισμός των μεγάλων χριστιανικών γιορτών σαν ημερών αργίας, γεγονός που επιτρέπει στους εργαζόμενους να απομακρύνονται από τις εργασίες τους, όπως και στους γονείς με παιδιά σχολικής ηλικίας.
- Το γεγονός ότι οι περισσότεροι κάτοικοι των αστικών κέντρων κατάγονται από χωριά της υπαίθρου και θυμούνται τα παιδικά τους χρόνια, τότε που το πανηγύρι του χωριού τους έπαιρνε μεγάλες διαστάσεις στην παιδική τους ζωή και η ανάμνηση αυτού του πανηγυριού ποτέ δεν έσβησε, όπως δεν έσβησε και η επιθυμία τους να γυρίσουν στους τόπους καταγωγής τους και να βρεθούν ξανά στο πανηγύρι. Και πολλοί από αυτούς πράγματι γυρίζουν.
- Η επιθυμία επιστροφής στις ρίζες, τάση που τα τελευταία χρόνια συνεχώς ενδυναμώνεται, που ανεξάρτητα από τα θρησκευτικά συναισθήματα, ωθεί τους ανθρώπους να γυρίσουν στους τόπους καταγωγής τους, έστω και προσωρινά, οι οποίοι και εκμεταλλεύονται συχνά τις αργίες των θρησκευτικών γιορτών για να το κάνουν.

Η επιθυμία φυγής από τα αστικά κέντρα, ανεξάρτητα από τους λόγους καταγωγής, η οποία ενισχύεται από την πιεστική, αγχώδη και κουραστική ζωή της πόλης και από τις ψυχοσωματικές επιβαρύνσεις του αστικού περιβάλλοντος στους κατοίκους, οι οποίοι εκμεταλλεύονται επίσης τις αργίες των θρησκευτικών γιορτών για να το κάνουν.

4.10. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η άσκηση, η γύμναση, το παιχνίδι και ο αθλητισμός απαιτούν ξεχωριστές σωματικές δυνάμεις και δεξιότητες, ειδική εκπαίδευση, ειδικό εξοπλισμό και ειδικούς χώρους και βάση αυτών των απαιτήσεων γίνεται και η διάκριση των προκειμένων μορφών τουρισμού.

Ο χρόνος που απαιτείται για να ασκηθούν, γυμναστούν, παίξουν ή αθληθούν οι τουρίστες, συχνά είναι χρόνος διακοπών, ενώ οι χώροι που απαιτούνται και το προσωπικό υποστήριξης εξασφαλίζεται από τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις που εμπλουτίζουν τα τουριστικά προϊόντα που προσφέρουν με προϊόντα άσκησης, γύμνασης, παιχνιδιού ή αθλητισμού. Η ακόμα και οι αθλητές που διαλέγουν ένα τόπο για να προετοιμαστούν για κάποιο αθλητικό γεγονός, το κάνουν με γνώμονα τις υπηρεσίες υποστήριξης (γήπεδα, κολυμβητήρια, γυμναστήρια, κα) που παρέχει ο τόπος αυτός.

Στην πρώτη περίπτωση, που κάποιος τουρίστας επιλέγει τον τόπο προορισμού βάση των αθλημάτων που θέλει να δοκιμάσει, υπάρχουν οι υπηρεσίες που οργανώνονται και προσφέρονται από την ξενοδοχειακή επιχείρηση. Στην περίπτωση αυτή, το ξενοδοχείο θα πρέπει να είναι επανδρωμένο και εξοπλισμένο κατάλληλα, ανάλογα με τα προϊόντα που προσφέρει. Είναι ευνόητο ότι τόσο ο υλικός όσο και ο εξοπλισμός σε ανθρώπινο δυναμικό, είναι έξοδα που δεν μπορεί να αντέξει μια μικρή ξενοδοχειακή μονάδα και κατά συνέπεια οι μεγάλες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις είναι αυτές που κατά βάση έχουν το προτέρημα αυτό. Οι μικρότερες ξενοδοχειακές μονάδες που επιθυμούν να προσφέρουν ένα τέτοιο προϊόν, συνήθως καταφεύγουν στη συνεργασία με τις διάφορες ιδιωτικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται κατά τόπους.

Στην Κρήτη, πολλές είναι οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις που μπορούν να προσφέρουν τις υπηρεσίες που απαιτούνται για να μπορέσει ο επισκέπτης να αθληθεί κατά την διάρκεια των διακοπών του και να συνδυάσει την χαλάρωση με την εξάσκηση. Επίσης, αρκετές είναι και οι ιδιωτικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται κατά τόπους και δρουν συμπληρωματικά και βοηθητικά με τις ξενοδοχειακές μονάδες.

Στην δεύτερη περίπτωση, δηλαδή αυτή των αθλητών που επιλέγουν ένα τόπο μακριά από την φασαρία της πόλης για να ηρεμίσουν, να συγκεντρωθούν και να προετοιμαστούν όσο καλύτερα γίνεται για τις επόμενες δοκιμασίες τους, δεν υπάρχουν ελεγχόμενες καταστάσεις. Οι απαιτήσεις των επαγγελματιών στον αθλητισμό δεν μπορούν εξ' ολοκλήρου να ικανοποιηθούν από τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις γιατί οι υπηρεσίες που χρειάζονται είναι πιο πολύπλοκες και εξαρτώνται περισσότερο από την τοπική ή την κρατική διοίκηση. Δηλαδή, για να αναπτυχθεί ο αθλητικός τουρισμός που στοχεύει σε επαγγελματίες, πρέπει ήδη στην περιοχή να υπάρχουν ικανοποιητικές αθλητικές εγκαταστάσεις, όπως γήπεδα οποιουδήποτε είδους (τένις, στίβου, ποδοσφαίρου, γκολφ, κα), κολυμβητήρια, γυμναστήρια, λιμάνια για ναυτικά αγωνίσματα, σκοπευτήρια, ιππικά κέντρα, κα.

4.11. ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο χειμερινός τουρισμός, κατ' αναλογία με τον θερινό, δεν είναι μορφή τουρισμού υπό την έννοια της ανεξαρτησίας και των ίδιων χαρακτηριστικών. Είναι απλά η ονομασία της κατηγορίας εκείνων των μορφών τουρισμού που έχουν κοινό χαρακτηριστικό ότι αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια του χειμώνα, όταν δηλαδή στον τουριστικό προορισμό επικρατεί χειμώνας.

Οι μορφές αυτές τουρισμού μπορεί να είναι:

- Αθλήματα ski
- Παγοδρομικά αθλήματα
- Χιονοδρομικά αθλήματα

γι' αυτό άλλωστε μπορεί να θεωρηθεί και σαν τμήμα του προαναφερθέντος αθλητικού τουρισμού.

Η χειμερινή περίοδος από τουριστική άποψη είναι το χρονικό διάστημα μεταξύ Νοεμβρίου – Απριλίου, διάστημα κατά το οποίο μένουν κλειστά και τα ξενοδοχεία του παράκτιου τουρισμού.

Φυσικά ο χειμώνας διαρκεί περισσότερο στις βόρειες χώρες, όπου και αναπτύσσονται κυρίως οι χειμερινές μορφές τουρισμού.

Το κύριο χαρακτηριστικό του χειμώνα στο οποίο στηρίχθηκε η ανάπτυξη του χιονοδρομικού και παγοδρομικού τουρισμού και του τουρισμού χειμερινών αθλημάτων, είναι το χιόνι και ο πάγος.

Η ενασχόληση του ανθρώπου με το χιόνι επιβλήθηκε από την ίδια τη φύση που ανάγκασε τους κατοίκους των χιονοσκεπών περιοχών να κινούνται με διάφορα μέσα πάνω σ' αυτό, για να αντιμετωπίσουν διάφορες ανάγκες μετακίνησής τους και διακίνησης προϊόντων.

Με την πάροδο του χρόνου και στην προσπάθεια να γίνει γρηγορότερη η μετακίνηση αυτή, διαμορφώθηκε το άθλημα των χιονοδρομιών, το οποίο και διαδόθηκε και στους κατοίκους άλλων χωρών που διέθεταν χιονοσκεπείς περιοχές όπως ψηλά βουνά με χιόνι, οι πλάγιες των οποίων είναι κατάλληλες για χιονοδρομίες.

Η μετέπειτα ανάπτυξη των χιονοδρομιών υπήρξε θεαματική, κυρίως γιατί σαν άθλημα ήταν θεαματικό. Αναπτύχθηκαν πολλά επί μέρους χιονοδρομικά αθλήματα και το 1921 καθιερώθηκαν οι χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες, που είναι αγώνες πάνω στο χιόνι και τον πάγο, ενώ παράλληλα αναπτύχθηκαν και οι χειμερινές μορφές τουρισμού, που στο σύνολό τους αποτελούν τον χειμερινό τουρισμό.

4.12. ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η Κρήτη προσφέρεται για “καρστικούς σχηματισμούς”, όπως θα έλεγαν και οι γεωλόγοι, άρα δεν είναι παράξενο που μέχρι σήμερα έχουν ανακαλυφθεί περισσότερα από 3.500 σπήλαια στο νησί. τα σπήλαια της Κρήτης, εκτός από μνημεία της φύσης με εκπληκτικό λιθωματικό διάκοσμο, είναι και σπουδαιότατα μνημεία πολιτισμού.

Έχουν συνδεθεί με τη γέννηση της ζωής και τον ερχομό του μεγάλου Διός, με τη λατρεία θεών και δαιμόνων, έγιναν κατοικίες για τους ανθρώπους αλλά και τάφοι για τους νεκρούς. Υπήρξαν το ασφαλέστερο καταφύγιο των ντόπιων για να ξεφύγουν από την ανελέητη μανία των κάθε λογής κατακτητών του νησιού, υπήρξαν τόποι αντίστασης και οργάνωσης, ήταν τόποι μάχης και θυσίας. Σε αυτά τα σπήλαια κρύφτηκαν θησαυροί των Βενετών, των πειρατών και των Τούρκων, κρύφτηκαν οι επικηρυγμένοι και οι “χαϊνήδες”, φυλάχτηκαν τα κοπάδια του έντιμου βοσκού αλλά και τα “οζά” του ζωοκλέφτη. Στη ζωή και στο θάνατο, στη σκλαβιά και τη λευτεριά, στο νόμο και στην παρανομία, τα σπήλαια της Κρήτης εδώ και χιλιάδες χρόνια είναι η ίδια η ιστορία του νησιού, ντυμένη με το πιο πυκνό σκοτάδι.

Στις περιηγήσεις σας στην Κρήτη θα συναντήσετε πολλά σπήλαια και θα ακούσετε για ακόμη περισσότερα. Απολαύστε με σεβασμό και προσοχή όσα μπορείτε. Στη συνέχεια παρατίθεται ένας μικρός κατάλογος με τα πιο σημαντικά σπήλαια της Κρήτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT

Ο Τουρισμός δημιουργεί πλούτο, οικονομική άνθηση, θέσεις εργασίας, κοινωνική ευμάρεια και αποτελεί σημαντικό παράγοντα της παγκόσμιας και εθνικής ανάπτυξης. Αποτελεί παγκόσμιο κοινωνικο-οικονομικό φαινόμενο και προέρχεται από την ανάγκη του ανθρώπου να αποδράσει από την καθημερινότητα, την επιθυμία του για επαφή με τη φύση, την περιέργεια που έχει να εξερευνήσει άλλους τόπους και πολιτισμούς και την βασική ανάγκη για ξεκούραση, διασκέδαση και αναψυχή.

Συγκεκριμένα για τον Ελλαδικό χώρο αλλά και ιδιαίτερα για την Κρήτη ο τουρισμός:

- Συμμετέχει άμεσα κατά 4,5% στη δημιουργία του ΑΕΠ της Ελλάδος και 5,2% σε επίπεδο Κρήτης (2003).
- Απασχολεί τόσο σε επίπεδο Ελλάδος όσο και σε επίπεδο Κρήτης το 5,2% του εργατικού δυναμικού.
- Συμβάλλει στη μείωση του ελλείμματος Τρεχουσών Συναλλαγών με 6,5 δις \$ σε επίπεδο Ελλάδος και 3,8 δις \$ σε επίπεδο Κρήτης.

Κατά την τελευταία δεκαετία η οικονομία της Κρήτης βασίστηκε κυρίως στην ανάπτυξη της γεωργίας αλλά και του τουρισμού. Ο τουρισμός στην Κρήτη έχει αναπτυχθεί σχεδόν ολοκληρωτικά με την μορφή του μαζικού παραθεριστικού τουρισμού και συγκεντρώνεται στα βόρεια παράλια του νησιού.

Ο τουρισμός είναι ο τομέας με το μεγαλύτερο κατά εργαζόμενο παραγόμενο προϊόν στην Κρήτη σήμερα. Είναι ο τομέας που παρουσίασε πολύ χαμηλή αύξηση του κατά εργαζόμενου παραγόμενου προϊόντος στην ελληνική οικονομία στη δεκαετία του 1990. Αλλά είναι επίσης ο τομέας που ευθύνεται σχεδόν αποκλειστικά για την αύξηση της απασχόλησης, όχι μόνο στην Κρήτη, αλλά και στο σύνολο της χώρας, στο σύνολο της Ε.Ε. και σε όλες τις βιομηχανικά ανεπτυγμένες οικονομίες. Στη Λευκή Βίβλο για την Απασχόληση, την Ανάπτυξη και την Ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αναγνωρίζεται ως ο μόνος τομέας με δυνατότητα αύξησης των θέσεων απασχόλησης στο μέλλον.

Αυτό που ουσιαστικά επιχειρείται στην παρούσα μελέτη είναι αρχικά ο εντοπισμός των πλεονεκτημάτων και αδυναμιών του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος και κατόπιν η ανάδειξη των ευκαιριών και απειλών που απορρέουν από το εξωτερικό περιβάλλον (μακροπεριβάλλον).

Η σπουδαιότητα της SWOT Analysis έγκειται στο ότι τα πορίσματα της λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στη φάση της χάραξης της στρατηγικής για την τελική διαμόρφωση του προγράμματος της τουριστικής προβολής.

Αναλυτικότερα :

A. Δυνατά Σημεία (Strengths) : Εκφράζονται σαν εγγενή πλεονεκτήματα του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης σε σχέση με ανταγωνίστριες τουριστικές περιοχές. Τα πλεονεκτήματα αυτά αναφέρονται σε πόρους, στη διάρθρωση του κοινωνικο-οικονομικού ιστού και σε άλλους παράγοντες που καθορίζουν την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των τουριστικών δραστηριοτήτων.

Τα δυνατά σημεία έχουν ιδιαίτερη σημασία καθώς είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν το τουριστικό προϊόν της Κρήτης από τους ανταγωνιστές της. Συνεπώς μόλις αναγνωριστούν εντάσσονται αμέσως στο σχέδιο μάρκετινγκ προκειμένου να προβληθούν και να αποτελέσουν κίνητρο για τους δυνητικούς τουρίστες ώστε να επιλέξουν το νησί ως τον προορισμό των διακοπών τους.

B. Αδύνατα Σημεία (Weaknesses): Σε αντίθεση με τα δυνατά σημεία, τα αδύνατα αποτελούν μειονεκτήματα που πιθανά δρουν περιοριστικά στην τουριστική ανάπτυξη. Πρόκειται για παράγοντες που με την αρνητική τους επιρροή, μειώνουν την απόδοση και αποτελεσματικότητα είτε ορισμένων, είτε όλων των παραμέτρων που συνδέονται με την τουριστική ανάπτυξη και ταυτόχρονα καταγράφονται ως προβλήματα.

Κρίνεται λοιπόν σκόπιμο μόλις εντοπιστούν τα αδύνατα σημεία του τουριστικού προϊόντος να τύχουν αποτελεσματικής αντιμετώπισης ώστε να περιοριστούν στο ελάχιστο δυνατό οι αρνητικές τους επιδράσεις ή ακόμα και να απαλειφθούν εάν αυτό είναι εφικτό.

Γ. Ευκαιρίες (Opportunities): Πρόκειται για τις τρέχουσες καθώς και μελλοντικές συνθήκες της τουριστικής αγοράς, αλλά και του «γενικού περιβάλλοντος» του νησιού, συνθήκες που έχουν ή τείνουν να έχουν θετική επιρροή στην ανάπτυξη του τουριστικού ρεύματος και βοηθούν τις προσπάθειες εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος και ενίσχυσης της τουριστικής προσφοράς και ανταγωνιστικότητας.

Δ. Απειλές (Threats): Πρόκειται σε αντίθεση με την προηγούμενη ομάδα, για τις τρέχουσες ή μελλοντικές συνθήκες του «γενικού περιβάλλοντος» που ασκούν αρνητική επιρροή στις προσπάθειες ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης. Επιπλέον, απειλούν την βιώσιμη ανάπτυξη της με την έννοια ότι, άλλοτε

δημιουργούν νέες μορφές προβλημάτων στην μέχρι σήμερα οργάνωση και λειτουργία των οικονομικών δραστηριοτήτων, και άλλοτε δυσκολεύουν τις προσπάθειες για μελλοντική βελτίωση τους.

Στη συνέχεια προσδιορίζονται αναλυτικά τα πλεονεκτήματα, οι αδυναμίες, οι ευκαιρίες και οι απειλές του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης.

5.1. ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ

Άριστο κλίμα : Το κλίμα αποτελεί βασικό θετικό παράγοντα στην ανάπτυξη του τουρισμού και η Κρήτη εμφανίζει ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα καθώς διαθέτει άριστο κλίμα με κύρια χαρακτηριστικά το πολύ υψηλό ποσοστό ηλιοφάνειας, το μεγάλης διάρκειας καλοκαίρι, που ξεκινά τον Απρίλιο και διαρκεί έως τον Οκτώβριο, και ταυτόχρονα τον πολύ ήπιο χειμώνα.

Ισχυρή γεωγραφική θέση : Η χωροθέτηση της Κρήτης στη μέση της Μεσογειακής λεκάνης, σε συνάρτηση με το μεγάλο μήκος της ακτογραμμής, συνιστούν σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι πολλών τουριστικών προορισμών παγκοσμίως. Το νησί της Κρήτης είναι το μεγαλύτερο σε έκταση νησί στην Ελλάδα. Πολλοί το χαρακτηρίζουν ως το πιο πρόσφορο έδαφος για ανάπτυξη στην περιοχή όχι μόνο της Ελλάδος αλλά και της Ευρώπης γενικότερα. Αυτή η ανάπτυξη μπορεί να προέλθει με την εκμετάλλευση των ισχυρών σημείων της νήσου, με αποτέλεσμα την προσέλκυση διαφορετικών πηγών επενδυτικού χαρακτήρα. Ως ισχυρό σημείο μπορεί να θεωρηθεί η γεωγραφική θέση της Κρήτης που μπορεί να ενισχύσει την ανάπτυξη του εμπορίου των Νομών της π.χ με καταλληλότερες υποδομές όπως μεγαλύτερο διεθνές αεροδρόμιο και λιμάνι το οποίο θα αποτελέσει τη νότια πύλη της Ευρώπης.

Υψηλό επίπεδο και επάρκεια φυσικών και ανθρωπογενών πόρων : Η Κρήτη, έχει να επιδείξει ένα μοναδικό και υψηλής οικολογικής αξίας φυσικό περιβάλλον (προστατευόμενες περιοχές και περιοχές φυσικού κάλλους, ενδημική πανίδα και χλωρίδα, σπάνια οικοσυστήματα, όμορφες και εξαιρετικά καθαρές παραλίες, άθικτα φυσικά τοπία, καθώς και μεγάλο πλούτο ανθρωπογενών πόρων (παγκόσμιας φήμης και σπουδαιότητας αρχαιολογικά μνημεία, παραδοσιακοί οικισμοί και σύνολα, μοναδικότητα ηθών, εθίμων και φιλόξενη ατμόσφαιρα), στοιχεία που συνθέτουν ένα μείγμα δυνατών πόλων έλξης επισκεπτών από όλο τον κόσμο.

Ικανοποιητική παραγωγική δομή : Η Κρήτη είναι ιδιαίτερα γνωστή για την παραγωγή ποιοτικών αγροτικών προϊόντων και την γαστρονομία του που μπορούν είτε να διατεθούν στην τουριστική αγορά είτε να αποτελέσουν αυτόνομο τουριστικό προϊόν. Σημειώνεται ότι η κρητική κουζίνα απολαμβάνει ιδιαίτερης αναγνώρισης διεθνώς και αποτελεί σημαντικό αλλά ανεκμετάλλευτο έως σήμερα τουριστικό πόρο.

Επαρκείς τουριστικές υποδομές διαμονής : Η Κρήτη διαθέτει υψηλής ποιότητας και ποικιλίας ξενοδοχεία και καταλύματα αλλά και εστιατόρια, κέντρα εστίασης και καφεενεία, γνωστά για τις άριστες υπηρεσίες που προσφέρουν στην πλειοψηφία τους. Σημειώνεται ότι ενώ για την Ελλάδα το ποσοστό ξενοδοχειακού δυναμικού στις κατηγορίες Α' και Πολυτελείας είναι 31% το αντίστοιχο ποσοστό της Κρήτης είναι υψηλότερο της τάξης περίπου του 40%, ενώ στην Ανατολική Κρήτη (Ν. Ηρακλείου – Ν. Λασιθίου) φθάνει κοντά το 50% (48,68%, 1999). Επίσης, υπάρχει μίγμα κατηγοριών ξενοδοχείων, συμπεριλαμβανομένων των ενοικιαζόμενων δωματίων, το

οποίο αντιστοιχεί με το μίγμα κοινωνικοοικονομικής διαστρωμάτωσης των πληθυσμών των ανεπτυγμένων χωρών, απ' όπου προέρχεται η συντριπτική πλειοψηφία τουριστών.

Υψηλή φήμη : Η Κρήτη αποτελεί έναν κλασσικό τουριστικό προορισμό παγκοσμίου φήμης με τους επισκέπτες να έχουν διαμορφώσει την εικόνα ενός ασφαλούς και φιλικού προορισμού. Η εικόνα αυτή μεταφέρεται και μεταδίδεται στη χώρα προέλευσής τους γεγονός που συνιστά έμμεση, αλλά ουσιαστική και αποτελεσματική διαφήμιση.

Ικανοποιητικό επίπεδο επαναλαμβανόμενου τουρισμού : Η επαναληψιμότητα της επίσκεψης των τουριστών ξεπερνά το 40%. Ο μέσος όρος προηγούμενων επισκέψεων ανέρχεται σε 3,5 φορές και αφορά κυρίως Σκανδιναβούς και Βέλγους. Διαπιστώνεται συνεπώς ένας πυρήνας τακτικών επισκεπτών που παραδοσιακά προτιμούν την Κρήτη για τις καλοκαιρινές διακοπές τους. Υψηλό ποσοστό εκπλήρωσης των προσδοκιών των τουριστών 86%, υψηλή πρόθεση για επαναληπτική επίσκεψη στο μέλλον 83%, πρόθεση επίσκεψης τον αμέσως επόμενο χρόνο 22% και σύσταση των ίδιων διακοπών σε φίλους και γνωστούς 76%.

Υψηλή τουριστική ζήτηση : Η Κρήτη εμφανίζει πολύ υψηλή τουριστική ζήτηση με αύξηση της τάξης του 10% ανά δεκαετία, με κυριότερες χώρες προέλευσης τις Ευρωπαϊκές. Επιπλέον αποτελεί τον πρώτο τουριστικό προορισμό της Ελληνικής Τουριστικής Αγοράς σε ό,τι αφορά τις διανυκτερεύσεις, με την πληρότητα να κυμαίνεται από 75% έως και 110% κατά την τουριστική περίοδο Απριλίου-Οκτωβρίου. Υψηλό είναι επίσης το ποσοστό εκπλήρωσης των προσδοκιών των τουριστών (86%) που επισκέπτονται το νησί, καθώς και εκείνων που είναι πρόθυμοι (76%) να το συστήσουν σε γνωστούς και φίλους ως ελκυστικό τουριστικό προορισμό.

Καταξιωμένος τουριστικός προορισμός : Η Κρήτη κατέχει πρωτεύουσα θέση ως μαζικός τουριστικός προορισμός, ιδιαίτερα δημοφιλής για τον ήλιο, τη θάλασσα και τις παραλίες, μεταξύ άλλων περιοχών με κοινά χαρακτηριστικά στη Μεσογειακή λεκάνη. Η μεγάλη πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως ένα αξιόλογο συγκριτικό πλεονέκτημα. Η κατάλληλη εκμετάλλευση των ήδη υπάρχοντων ιστορικών, αρχαιολογικών και θρησκευτικών μνημείων (με την Κνωσό να αποτελεί τον δεύτερο μεγαλύτερο σε αριθμό επισκεπτών αρχαιολογικό χώρο της Ελλάδος) μπορεί να επιφέρει ευνοϊκότερο κλίμα για την ανάπτυξη του τουρισμού. Επίσης η δημιουργία νέων αλλά και η αναστήλωση παλαιών μνημείων μπορεί να συμβάλλει στην διαμόρφωση ενός διαφορετικού χαρακτήρα του νησιού. Δηλαδή δίνοντας ζωή στην ιστορία και κατασκευάζοντας καινούρια μνημεία με βάση την ήδη υπάρχουσα πολιτιστική κληρονομιά δημιουργείται διαφορετικό κλίμα τουριστικής ανάπτυξης και υψηλότερης ποιότητας τουριστικό προϊόν.

Κατεξοχήν προορισμός πτήσεων charters : Ένα μεγάλο μέρος των αλλοδαπών τουριστών έρχονται με πτήσεις Charter, οι οποίες προσδιορίζονται από χαμηλότερο κόστος συγκριτικά με τις κανονικές, γεγονός το οποίο συνιστά σημαντικό πλεονέκτημα για το κρητικό τουριστικό προϊόν.

5.2.ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ

Χαμηλή ποιότητα δημόσιων υποδομών και υπηρεσιών : Το νησί της Κρήτης εμφανίζει χαμηλό επίπεδο σε ορισμένες βασικές υποδομές οι οποίες επηρεάζουν άμεσα την τουριστική ανάπτυξη και τον βαθμό ικανοποίησης των επισκεπτών. Τέτοιου είδους αδυναμίες εντοπίζονται κυρίως στον τομέα των μεταφορών και αφορούν:

- ο την κακή οργάνωση των αεροδρομίων και των λιμανιών,
- ο τις καθυστερήσεις των πτήσεων,
- ο το χαμηλό επίπεδο ποιότητας των μέσων μαζικής μεταφοράς,
- ο την κυκλοφοριακή συμφόρηση,
- ο την ανεπαρκή σήμανση του οδικού δικτύου.

Είναι γεγονός ότι οι διαδικασίες και η λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης χαρακτηρίζονται από γενικά αργούς ρυθμούς, στοιχείο που επιφέρει αρνητικές συνέπειες στην ανάπτυξη του τόπου. Η γραφειοκρατία είναι αποτέλεσμα της ελλιπούς οργάνωσης και της έλλειψης σύγχρονων μεθόδων διοίκησης που δρα ως ανασταλτικός παράγοντας στην παροχή υπηρεσιών υψηλού επιπέδου προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις.

Προβλήματα καταγράφονται επίσης στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος με την ανεξέλεγκτη απόθεση απορριμμάτων σε κοινόχρηστους χώρους και παραλίες και την κακή εικόνα σε ότι αφορά την καθαριότητα, στοιχεία που προκαλούν αρνητική εικόνα στους επισκέπτες.

Έλειψη υποστηρικτικών τουριστικών υποδομών : Ουσιαστικό ρόλο στην εύρυθμη και προσοδοφόρα λειτουργία των τουριστικών μηχανισμών κάθε τουριστικής περιοχής διαδραματίζουν μια σειρά από υποστηρικτικές υποδομές, όπως τα συνεδριακά κέντρα, οι εγκαταστάσεις γκολφ, οι μαρίνες κλπ. που αφενός διαφοροποιούν και εμπλουτίζουν το τουριστικό προϊόν και αφετέρου συντελούν στην επέκταση της τουριστικής σαιζόν αμβλύνοντας το πρόβλημα της εποχικότητας. Το Ηράκλειο εμφανίζεται να υστερεί σημαντικά σε αυτόν τον τομέα την ίδια στιγμή που ανταγωνίστριες περιοχές και χώρες έχουν σημειώσει πολύ μεγάλη πρόοδο διεκδικώντας έτσι σημαντικό μερίδιο στην τουριστική αγορά.

Εποχικότητα : Συνέπεια (α) του μαζικού τουρισμού του ήλιου και της θάλασσας που περιορίζεται χρονικά το μέγιστο σε 8 μήνες (β) της μη επαρκούς αξιοποίησης και ανάδειξης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της ενδοχώρας, τα οποία είναι ικανά να στηρίξουν έναν τουρισμό 12 μηνών (π.χ. ορεινός τουρισμός, οικοτουρισμός) και (γ) της έλλειψης υποδομών θεματικού τουρισμού, είναι η αδυναμία επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου και συνεπώς η έντονη εποχικότητα που δημιουργεί προβλήματα οριακής βιωσιμότητας σε τουριστικές επιχειρήσεις.

Χαμηλή ποιότητα στελεχιακού δυναμικού : Ο ανθρώπινος παράγοντας παίζει σημαντικό ρόλο στην προσφορά του τουριστικού προϊόντος τόσο από πλευράς παραγωγικότητας, όσο και από πλευράς ποιότητας. Συνεπώς για την επίτευξη των παραπάνω είναι αναγκαίοι οι απασχολούμενοι στον τουρισμό να χαρακτηρίζονται από επαγγελματική ευσυνειδησία, υψηλή ειδίκευση και επικοινωνιακή ευχέρεια. Δυστυχώς όμως ένα σημαντικό τμήμα του στελεχιακού δυναμικού που απασχολείται

στον ευρύτερο τουριστικό κλάδο στην Κρήτη αλλά και στην Ελλάδα γενικότερα στερείται αυτών των προσόντων θέτοντας έτσι το νησί και τη χώρα μας σε μειονεκτική θέση έναντι των άλλων χωρών.

Απουσία τουριστικού Marketing : Οι προσπάθειες προβολής του κρητικού τουριστικού προϊόντος κρίνονται ανεπαρκείς και αναποτελεσματικές. Αυτό αποδίδεται κατά κύριο λόγο, στην έλλειψη ενός ολοκληρωμένου και μακροπρόθεσμου Σχεδίου Μάρκετινγκ το οποίο θα εφαρμόζεται σε βάθος χρόνου μεθοδικά, συντονισμένα και αποτελεσματικά. Συνέπεια αυτού είναι ότι μέχρι σήμερα πραγματοποιούνταν αποσπασματικές και μεμονωμένες πρωτοβουλίες τουριστικής προβολής από διάφορους φορείς όπως ΕΟΤ, ΝΕΤΠ, Δήμοι, ιδιωτικοί φορείς χωρίς συνεργασία και προηγούμενη συμφωνία μεταξύ τους ως προς τις προτεραιότητες και τους στόχους ώστε να επιτυγχάνεται συμπληρωματικότητα και όχι επικάλυψη.

Δυσκολία διείσδυσης σε μεγάλες αγορές του εξωτερικού : Πρόκειται για αδυναμία του κρητικού και γενικότερα του ελληνικού προϊόντος να αυξήσει το μερίδιο αγοράς σε χώρες που αποτελούν κατεξοχήν πηγή προσέλκυσης τουριστών όπως είναι η Γερμανία και η Μ. Βρετανία. Επιπλέον καταγράφεται αδυναμία διείσδυσης σε νέες αγορές (Χώρες Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης). Η εν λόγω αδυναμία αποδίδεται στην ανεπαρκή μεθοδολογία προβολής του τουριστικού προϊόντος, καθώς και στους μη ανταγωνιστικούς όρους προσφοράς του.

Μειωμένη ανταγωνιστικότητα έναντι νέων τουριστικών προορισμών : Το ελληνικό τουριστικό προϊόν υφίσταται έντονο ανταγωνισμό από νέους τουριστικούς προορισμούς με παρόμοιο προϊόν αλλά με χαμηλότερο κόστος παραγωγής όπως η Τουρκία, η Κροατία, η Βουλγαρία, η Τυνησία, το Μαρόκο κλπ.

Έντονη εξάρτηση από αποφάσεις, επιλογές και πολιτικές μεγάλων τουριστικών πρακτορείων του εξωτερικού : Το τουριστικό προϊόν της Κρήτης είναι ιδιαίτερα ευάλωτο σε εξωτερικές επιδράσεις και εξαρτάται απόλυτα από τις εκάστοτε αποφάσεις των μεγάλων τουριστικών γραφείων της Ευρώπης, λόγω (α) έλλειψης κεντρικού-στρατηγικού σχεδιασμού και προγραμματισμού, (β) έλλειψης συστηματικής κεντρικής τουριστικής πολιτικής και (γ) εξάρτησης από την πρακτική των πτήσεων charters που ελέγχουν κατ' αποκλειστικότητα οι Tour Operators.

Χωρική συγκέντρωση υποδομών περιβάλλοντος και τουρισμού και δυσκολία διάχυσης στην ενδοχώρα : Καταγράφεται συγκέντρωση τουριστικών υποδομών και εξυπηρετήσεων σε παραθαλάσσιες κυρίως περιοχές του βόρειου άξονα και σε ορισμένους θύλακες των νοτιών παραλίων (εξαιρέσεις αποτελούν ελάχιστες περιοχές της ενδοχώρας που μόλις τώρα αρχίζουν να αναπτύσσονται τουριστικά). Παρατηρείται παράλληλα δημιουργία - λειτουργία τεχνικών (υποστηρικτικών) υποδομών στις ίδιες περιοχές (καθώς εδώ υπάρχουν οι περισσότερες χρήσεις-ανάγκες) ενώ αντίθετα καταγράφονται περιορισμοί ανάπτυξης της ενδοχώρας, λόγω ανεπάρκειας βασικών υποδομών και δυσκολίας διάχυσης της τουριστικής ανάπτυξης από τις τουριστικές περιοχές προς αυτήν, λόγω εγγενών αδυναμιών.

Απουσία τουριστικής δραστηριότητας κατά τη χειμερινή περίοδο : Στοιχείο το οποίο αποτελεί σημαντικό μειονέκτημα για το τουριστικό προϊόν καθώς πέραν της τουριστικής περιόδου αιχμής, τα πάντα νεκρώνουν (εκτός των μεγάλων αστικών

κέντρων), έτσι ώστε και να θέλει κάποιος επισκέπτης να διαμείνει σε έναν τέτοιο προορισμό δεν έχει επιλογές για ενασχόληση, διασκέδαση κλπ.

Απότομη διόγκωση ιδιωτικής επενδυτικής δραστηριότητας : Στην περίοδο που η Κρήτη αναδείχθηκε ως σημαντικός τουριστικός προορισμός η ανταπόκριση του ιδιωτικού τομέα ήταν άμεση μεν, ανεξέλεγκτη και άναρχη δε. Συνέπεια αυτού ήταν ότι μέσα σε δύο δεκαετίες οι ανεκμετάλλευτες παραλιακές εκτάσεις φιλοξένησαν ξενοδοχειακές μονάδες και καταλύματα, καθώς και κάθε άλλου είδους τουριστικές υποδομές, αλλοιώνοντας το κρητικό τοπίο και προξενώντας ανεπανόρθωτες κατά τόπους βλάβες στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον.

Έλλειψη θεσμικού πλαισίου ρύθμισης των χρήσεων γης : Η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού (μόλις πρόσφατα εκπονήθηκε χωροταξική μελέτη) ευνόησε σε πολλές περιπτώσεις την αυθαιρεσία και την αισθητική υποβάθμιση που συνθέτουν κατά κανόνα την υφιστάμενη εικόνα του οικιστικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

5.3.ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ

Διοργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων 2004 : Οι Ολυμπιακοί αγώνες έχουν ιδιαίτερη σημασία για τη χώρα που τους διοργανώνει και για τον τουρισμό ειδικότερα, καθώς η Ολυμπιάδα δεν αποτελεί μόνο ένα ιδιαίτερο αθλητικό γεγονός, που συνιστά κίνητρο επίσκεψης, αλλά κυρίως μια ευκαιρία που ο απόηχός της διαρκεί περίπου δέκα χρόνια, όσο και το διάστημα που ασχολείται η κοινή γνώμη με τη διοργανώτρια χώρα. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούν λοιπόν ορόσημο για την περαιτέρω εξέλιξη του τουρισμού. Η Κρήτη και συγκεκριμένα το Ηράκλειο επωφελήθηκε από το γεγονός αυτό καθώς το Ηράκλειο ήταν μία από τις Ολυμπιακές πόλεις στην Ελλάδα το 2004. Το κυριότερο όφελος βρίσκεται αρχικά στο επικοινωνιακό επίπεδο με ζητούμενο τη μετεξέλιξη της δημοσιότητας σε ενεργή ζήτηση για προϊόντα, υπηρεσίες και διαμονή. Τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την Ολυμπιάδα είναι:

- ο η προσέλκυση τουριστών υψηλού εισοδηματικού προφίλ και η δημιουργία μιας μόνιμης τουριστικής πελατείας,
- ο Η διαμόρφωση ευνοϊκής εικόνας για την χώρα και τις ολυμπιακές πόλεις,
- ο Η δημιουργία και ο εκσυγχρονισμός βασικών αλλά και τουριστικών υποδομών,
- ο Η χρησιμοποίηση των διεθνών μέσων επικοινωνίας για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα για τη μετάδοση διαφόρων μηνυμάτων.

Δυνατότητες ανάπτυξης θεματικού τουρισμού : Η Κρήτη διαθέτει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όπως πλούσιο και σε πολλές περιπτώσεις άθικτο φυσικό περιβάλλον, άριστο κλίμα, αξιόλογους πολιτιστικούς και ανθρωπογενείς πόρους, ποιοτικά τοπικά προϊόντα, τοπική παράδοση κλπ, τα οποία αποτελούν το θεμέλιο λίθο και τα απαιτούμενα συστατικά στοιχεία για την ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού (αθλητικός, φυσιολατρικός, θρησκευτικός, γαστρονομικός κ.α.), ο οποίος διεθνώς σημειώνει έντονη ζήτηση. Η προώθηση του θεματικού τουρισμού πρέπει να αποτελέσει πρώτη προτεραιότητα, αφού θα συμβάλλει στη διαφοροποίηση και στον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος, στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς του, στην ανάδειξη και ανάπτυξη αναξιοποίητων αλλά με λανθάνουσα (τουριστική)

δυναμική περιοχών του νησιού λειτουργώντας ανασχετικά στις τάσεις εγκατάλειψής της και συμβάλλοντας στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Η Μεσόγειος παρουσιάζει σημαντικές ευκαιρίες περαιτέρω ανάπτυξης και θα πρέπει να υπερβούμε το παραδοσιακό πρότυπο Τουρισμού “Ήλιος και Θάλασσα” και να προσανατολιστούμε σε εναλλακτικές μορφές Τουρισμού που θα σηματοδοτήσουν μια νέα περίοδο Τουριστικής Ανάπτυξης και Τουριστικής Πολιτικής για τον Ευρωπαϊκό και Μεσογειακό χώρο.

Προώθηση διατροφής και γαστρονομίας ως “νέο τουριστικό προϊόν” : Τουριστικό προϊόν με υψηλή προστιθέμενη αξία, η γαστρονομία αποκτάει ολοένα και μεγαλύτερη θέση στη διεθνή τουριστική αγορά. Τα κρητικά προϊόντα και η κρητική κουζίνα διεκδικούν σημαντικό μερίδιο σε αυτήν, λόγω της αναγνωρισμένης υψηλής τους ποιότητας και των ευεργετικών επιδράσεων στην ανθρώπινη υγεία. Προϊόντα όπως το λάδι, το κρασί, το μέλι, τα γαλακτοκομικά κλπ. αλλά και οι μοναδικές γεύσεις της Κρητικής Κουζίνας ανταποκρίνονται στο συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον της διεθνούς Κοινότητας που αναζητά εκτός των άλλων την ποιότητα των τροφίμων και την ιδιαιτερότητα της τοπικής γαστρονομίας. Έτσι ο συνδυασμός αυτός μπορεί να αποτελέσει ένα νέο προϊόν για το Ηράκλειο με πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα τόσο για τον τουρισμό, όσο και για την τοπική παραγωγή.

Χρηματοδοτικές Ευκαιρίες για τον τουρισμό : Στα πλαίσια της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου (Δ’ ΚΠΣ) σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο προβλέπεται ενίσχυση δράσεων του τουριστικού τομέα με στόχο τη μείωση της εποχικότητας, την αναβάθμιση της ποιότητας, τη διασύνδεση με τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, τη διασύνδεση με τον πολιτισμό και την παράδοση και την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών. Συγκεκριμένα χρηματοδοτικά κίνητρα δίδονται μέσω των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικών Περιοχών και Ειδικών Αγροτικών Περιοχών μέσω του Ε.Π. Αγροτικής Ανάπτυξης και Ανασυγκρότησης της Υπαίθρου 2007-2013 και του ΠΕΠ Κρήτης αντίστοιχα καθώς και μέσω της Κ.Π. Leader+ και του Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα.

Αυξανόμενη σημασία των νέων τεχνολογιών στον τουρισμό : Πάγιο αίτημα της εθνικής και κοινοτικής πολιτικής και στρατηγικής η υλοποίηση καινοτόμων δράσεων που βρίσκει απάντηση, εκτός των άλλων, στη διασύνδεση του τουρισμού με τις νέες τεχνολογίες. Η Κρήτη διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα λόγω της ύπαρξης σπουδαίων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και υποδομών (ΙΤΕ, Τεχνολογικό Πάρκο, Πανεπιστήμιο, ΤΕΙ), τα οποία ήδη έχουν να επιδείξουν σπουδαίο έργο στον τομέα του τουρισμού: πληροφοριακά συστήματα για τον τουρισμό, ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων, πρωτοποριακές δράσεις στον τομέα της υγείας που συνδέονται με τον τουρισμό, ηλεκτρονική προβολή κ.λπ.

Ολοκλήρωση βασικών έργων τεχνικής υποδομής : Τεράστιας σημασίας για την τουριστική ανάπτυξη του νησιού είναι η ολοκλήρωση βασικών υποδομών, όπως η επίλυση του θέματος των αερομεταφορών (στην Ανατολική Κρήτη). Από την προηγούμενη επίσης προγραμματική περίοδο εκκρεμεί η ολοκλήρωση σημαντικών τεχνικών έργων (βιολογικών, ΧΥΤΑ, έργων ύδρευσης) τα οποία θα αυξήσουν τη φέρουσα ικανότητα των περιοχών που θα εξυπηρετήσουν.

Τάσεις αύξησης του εγχώριου τουρισμού : Αποτελεί σημαντική εξέλιξη διότι, εκτός των άλλων, ο εγχώριος τουρισμός (μαθητικός, εκπαιδευτικός, Τρίτης Ηλικίας,

οικογενειακός) καταναλώνει περισσότερο κατά τη διάρκεια των διακοπών του. Ο εγχώριος τουρισμός στην Κρήτη έχει τα περιθώρια να αυξηθεί τα επόμενα χρόνια διότι: (α) το 95,5% των Ελλήνων παραμένει στη χώρα μας για διακοπές (β) 8 στους 10 Έλληνες προτιμούν διακοπές του ήλιου και της θάλασσας, (γ) το έτος 2000 το 15,2% των αφίξεων στην Κρήτη ήταν ημεδαποί ενώ στην Ελλάδα 1 στους 4 είναι Έλληνες επισκέπτες.

Αξιοποίηση Ειδικών Τουριστικών Υποδομών : Από την εποχή ακόμα των ΜΟΠ έως και το Γ' ΚΠΣ χρηματοδοτήθηκαν υποδομές για την ενίσχυση εκτός των άλλων και του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης. Χρηματοδοτήθηκε για παράδειγμα η δημιουργία πολιτιστικών και φυσιολατρικών διαδρομών σε πάρα πολλά μέρη του νησιού χωρίς μέχρι σήμερα να έχουν αξιοποιηθεί, ενώ σε πολλές περιπτώσεις έμειναν ημιτελείς ή εγκαταλείφθηκαν.

Αξιοποίηση αναδυόμενων αγορών : Τα ανεκμετάλλευτα τμήματα της ευρωπαϊκής και αμερικανικής αγοράς, αλλά και νέες αγορές όπως της Κίνας και των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, όπως έχει ήδη αναφερθεί, μπορούν να αποδώσουν σημαντική πρόσθετη τουριστική κίνηση. Προς την κατεύθυνση αυτή είναι αναγκαία η ανάπτυξη μιας συνεχούς και σοβαρής προσπάθειας μέσω ενός αποτελεσματικού μεσο-μακροπρόθεσμου Σχεδίου Μάρκετινγκ. Αρωγός σε αυτή την προσπάθεια είναι διάφορα ευνοϊκά για το νησί και το Νομό στοιχεία όπως: η γεωγραφική θέση, η οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών καθώς και το γεγονός ότι γενικότερα η Ελλάδα φαίνεται να εξασκεί μια μέσου επιπέδου έλξη στα ανώτερα εισοδηματικά στρώματα αυτών των αγορών.

Θετική εικόνα του κρητικού τουριστικού προϊόντος : Η Κρήτη είναι ένας πολύ γνωστός τουριστικός προορισμός κυρίως για την ιστορία, τα μνημεία, τον πολιτισμό, τη θάλασσα και τις ακρογιαλιές της. Η εικόνα που έχει διαμορφωθεί για το τουριστικό προϊόν του νησιού είναι ιδιαιτέρως θετική και αυτό υπογραμμίζεται από διάφορα στοιχεία όπως: α) θεωρείται ασφαλής ταξιδιωτικός προορισμός β) χαρακτηρίζεται από υψηλό αίσθημα φιλοξενίας και γ) θεωρείται ότι έχει “ταυτότητα” και είναι “Ξεχωριστή”. Αυτό συνεπώς που πρέπει να αποδείξουμε είναι η ποιοτική διάσταση και η διαφορετικότητα του τουρισμού της και να προβάλλουμε εκείνο το προϊόν το οποίο έχουμε έτοιμο και μπορούμε να προσφέρουμε σε άριστη ποιότητα και ανταγωνιστική τιμή.

Επικράτηση του Ευρώ : Η κυκλοφορία του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος στις χώρες της Ευρω-ζώνης, συμπεριλαμβανόμενης και της Ελλάδας, αναμένεται να ενισχύσει την τουριστική δραστηριότητα μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. Η ευκαιρία εντοπίζεται στο ότι με την εισαγωγή του ευρώ αυξάνεται η δυνατότητα της άμεσης τιμολογιακής σύγκρισης του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος. Προκειμένου όμως να αποδειχθεί η εξέλιξη αυτή θετική για την τουριστική ανάπτυξη, θα πρέπει η ποιότητα των υπηρεσιών να είναι αντίστοιχη του ζητούμενου τιμήματος (value for money).

5.4. ΑΠΕΙΛΕΣ

Ισχυρός ανταγωνισμός σε διεθνές επίπεδο : Αποτελεί απειλή, αλλά ταυτόχρονα κίνητρο (πρόκληση) για την διαφοροποίηση και ποιοτική αναβάθμιση του τουρισμού στην Κρήτη, ο διεθνής ανταγωνισμός που ολοένα μεγεθύνεται και προέρχεται από:

- ο τις αναπτυγμένες τουριστικά χώρες (Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος) που προσφέρουν πολύ υψηλό επίπεδο τουριστικού προϊόντος, στο οποίο το Ηράκλειο καλείται να «απαντήσει» με αναβάθμιση των υποδομών και των υπηρεσιών της.
- ο τους ανερχόμενους τουριστικούς προορισμούς (Κροατία, Βουλγαρία, Μαρόκο, Τυνησία κλπ.) που διαθέτουν παρθένο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον και προσελκύουν ολοένα αυξανόμενη μερίδα των τουριστών που αναζητούν τη «διαφορετικότητα» στον τόπο που επισκέπτονται. Αποτελεί σημαντική απειλή για την Κρήτη, η οποία οφείλει την τουριστική της ανάπτυξη σε μεγάλο βαθμό στη «διαφορετικότητά της» σε σύγκριση με τους προορισμούς των αναπτυγμένων δυτικών κρατών.

το σύμπλεγμα των προορισμών της Μεσογείου, οι οποίοι διαθέτουν παρόμοιο τουριστικό «προφίλ», αλλά με υψηλότερη ποιότητα υποδομών και υπηρεσιών και μεγαλύτερη διείσδυση στην αγορά.

Υστέρηση σε επίπεδο προβολής : Ο ανταγωνισμός που υφίσταται η Κρήτη ως τουριστικός προορισμός από άλλες περιοχές όπως είναι π.χ. η Τουρκία δεν είναι απόρροια μόνο των καλύτερων και πληθέστερων βασικών και υποστηρικτικών τουριστικών υποδομών που διαθέτει αλλά κυρίως είναι αποτέλεσμα της θεαματικής βελτίωσης που παρουσιάζει ως προς τη δαπάνη, τον τρόπο και τις ενέργειες τουριστικής προβολής.

Μειωμένη τουριστική συνείδηση : Καθώς αυξάνεται ο ανταγωνισμός ολοένα και περισσότερο καθίσταται φανερή η ανάγκη επίτευξης υψηλότερου επιπέδου επαγγελματισμού και συνέπειας, τόσο από τους επιχειρηματίες όσο και από στελέχη του δημοσίου τομέα και τους εισαγόμενους που δραστηριοποιούνται στον χώρο του τουρισμού. Πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι η επιβίωση και η περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού εξαρτάται από την οργάνωση, τη σοβαρότητα, την ευσυνειδησία, τον επαγγελματισμό, την ευγένεια, την ταχύτητα αντίδρασης, την ύπαρξη και πιστή εφαρμογή προγραμμάτων Μάρκετινγκ και κυρίως την έγκαιρη και έγκυρη διαφημιστική προβολή του τουριστικού προϊόντος στο εσωτερικό και εξωτερικό.

Εξάρτηση από το μέλλον των αερομεταφορών : Στοιχείο αποτύπωσης της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος αποτελεί ο τρόπος έλευσης των επισκεπτών. Η Κρήτη αποτελεί κατεξοχήν προορισμό αεροπορικών αφίξεων. Ιδιαίτερα αυξημένο είναι το ποσοστό των πτήσεων τύπου Charter. Είναι γεγονός ότι απαραίτητη προϋπόθεση της ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού είναι η ύπαρξη σύγχρονου διεθνούς αεροδρομίου. Τα προβλήματα που καταγράφονται τόσο στα αεροδρόμια της Κρήτης, όσο και στις αεροπορικές εταιρείες συνιστούν κίνδυνο και επηρεάζουν άμεσα το δυνητικό ενδιαφέρον διεθνών και εγχώριων επενδυτών και επισκεπτών.

Αλλοίωση της οικιστικής ταυτότητας : Συνέπεια εκτός των άλλων και της τουριστικής ανάπτυξης, η απρογραμμάτιστη ή και αυθαίρετη πολλές φορές δόμηση τουριστικών υποδομών και εγκαταστάσεων στη λογική του εύκολου και γρήγορου κέρδους, σε συνδυασμό με την έλλειψη κεντρικού σχεδιασμού και νομοθετικού πλαισίου που να ρυθμίζει χρήσεις γης και προδιαγραφές δόμησης, έχει προκαλέσει τη μερική και, σε πολλές περιπτώσεις, πλήρη αλλοίωση του δομημένου περιβάλλοντος.

Οι συνέπειες βαρύνουν τόσο τον ντόπιο πληθυσμό (υποβάθμιση της ποιότητας ζωής) όσο και τον ίδιο τον τουρισμό, δεδομένου ότι υποβαθμίζεται ένας από τους ισχυρότερους τουριστικούς πόρους, το οικιστικό περιβάλλον.

Υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος : Η αλόγιστη τουριστική ανάπτυξη δημιουργεί υψηλό κίνδυνο πρόκλησης μη αναστρέψιμων συνεπειών στο φυσικό περιβάλλον εάν δε ληφθεί μέριμνα σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο για τον έλεγχο και περιορισμό των τουριστικών δραστηριοτήτων. Η δημιουργία σημαντικών φορέων διαχείρισης σε προορισμούς οικολογικού ενδιαφέροντος με σκοπό την προστασία και ελεγχόμενη τουριστική αξιοποίηση τους καθώς επίσης και η πρόβλεψη μέτρων από τους ΟΤΑ για την διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος είναι ενέργειες που δεν επιδέχονται αναβολή ή διαφορετική προσέγγιση. Προς τον σκοπό αυτό θα πρέπει να δοθεί άμεση και ιδιαίτερη σημασία στον αποτελεσματικό καθαρισμό κοινόχρηστων χώρων και την αποτελεσματική αποκομιδή των απορριμμάτων. Θα πρέπει να δημιουργηθεί φορέας καθαρισμού των ακτών και των παράκτιων περιοχών σε επίπεδο νησιού. Θα πρέπει επίσης να θεσμοθετηθούν αυστηροί κανόνες αρχιτεκτονικής τόσο των τουριστικών καταλυμάτων, όσο και άλλων οικοδομημάτων. Προς τον σκοπό αυτό θα πρέπει να εξετασθεί η περίπτωση φορέα προστασίας φυσικού τοπίου. Ο φορέας θα ασχολείται κυρίως με την αρχιτεκτονική μορφή και το ύφος των οικοδομημάτων και όχι με άλλα θέματα πολεοδομικής έγκρισης

Χαμηλό επίπεδο συνεργασίας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα : Η αδυναμία αποδοτικής συνεργασίας του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, επιδρά αρνητικά ως προς την περαιτέρω τουριστική ανάπτυξη του νησιού. Συνέπεια της απουσίας μιας τέτοιας συνεργασίας είναι να μην έχει γίνει μέχρι σήμερα πράξη, η συντονισμένη και συνολική προβολή του τουριστικού προϊόντος της Κρήτης, αντίθετα, οι μεμονωμένες ενέργειες που συνεπάγονται κατακερματισμό των πόρων χωρίς αποτελεσματικότητα, είναι εκείνες που κυριαρχούν. Επίσης αρνητικό στοιχείο της έλλειψης συνεργασίας είναι η μεμονωμένη και πολλές φορές στρεβλή αντιμετώπιση σοβαρών θεμάτων ειδικά σε περιόδους ύφεσης ή κρίσεων με τελικό αποτέλεσμα την υποβάθμιση της εικόνας του Ηρακλείου.

Η ανάλυση του τουρισμού μέσω του SWOT analysis ((Strengthen-Weakness-Opportunities- Threats), (Δυνάμεις- Αδυναμίες- Ευκαιρίες- Απειλές)) έδειξε ότι τα σημαντικά πλεονεκτήματα της Κρήτης υπερκαλύπτουν οποιεσδήποτε αδυναμίες τις οποίες έχει. Με την κατάλληλη εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων που παρέχει το νησί της Κρήτης, καθώς και με την χάραξη ιδιαίτερου στρατηγικού σχεδιασμού οι περαιτέρω προοπτικές ανάπτυξης της Κρήτης είναι από τις πλέον αισιόδοξες του ελληνικού χώρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο LEADER

6.1 LEADER

Η **LEADER+** είναι μια από τις τέσσερις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες (Κ.Π.) που χρηματοδοτούνται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την 3^η Προγραμματική Περίοδο. Σαν πρωτοβουλία του αγροτικού τομέα αποσκοπεί στην ανάπτυξη της υπαίθρου μέσα από ολοκληρωμένα αναπτυξιακά προγράμματα σε

συνεργασία με τις τοπικές κοινωνίες. Η πρωτοβουλία εφαρμόζεται για τρίτη φορά στη χώρα μας.

Για την υλοποίηση της Κ.Π. **LEADER+** σε εθνικό επίπεδο καταρτίστηκε Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, το οποίο εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στη συνέχεια εξειδικεύτηκε σε 40 τοπικά προγράμματα, των οποίων η υλοποίηση ξεκίνησε το 2002 και ολοκληρώνεται το 2008.

Βασικό χαρακτηριστικό των τοπικών προγραμμάτων της πρωτοβουλίας είναι η υιοθέτηση αναπτυξιακής στρατηγικής γύρω από ένα «Θέμα Συσπείρωσης», που αναδεικνύει τον χαρακτήρα και την ταυτότητα κάθε περιοχής.

6.1.1.ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

- ✓ Η ολοκληρωμένη, υψηλής ποιότητα αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου μέσα από πιλοτικές εφαρμογές.
- ✓ Η άρση της απομόνωσης των αγροτικών περιοχών σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής.

6.1.2.ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Η Κ.Π. **LEADER+** εφαρμόζεται σε ορεινές και νησιωτικές περιοχές της χώρας, οι οποίες παρουσιάζουν εντονότερη οικονομική και κοινωνική υστέρηση, καθώς και σε περιοχές με ιδιαίτερη οικολογική σημασία που έχουν περιληφθεί στον ειδικό κατάλογο για το δίκτυο Natura 2000.

Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις και εφόσον συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις, το πρόγραμμα μπορεί να εφαρμοστεί και σε περιοχές χαρακτηρισμένες σαν μειονεκτικές.

Η συνολική έκταση εφαρμογής του προγράμματος **LEADER+** ανέρχεται σε 82.668km², που αντιπροσωπεύει το 63% της συνολικής έκτασης της χώρας, ενώ ο πληθυσμός που κατοικεί στην περιοχή παρέμβασης του προγράμματος ανέρχεται σε 2.212.549 κατοίκους, δηλαδή στο 20% του συνολικού πληθυσμού.

Τα τοπικά προγράμματα **LEADER+** μπορούν να εφαρμόζονται και σε περιοχές Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ. Υπ. Γεωργίας και Π.Ε.Π.), εφόσον αυτές πληρούν τις παραπάνω προϋποθέσεις. Στις περιοχές αυτές η εφαρμογή τοπικού προγράμματος **LEADER+** είναι δυνατή μόνο για δράσεις που:

- καλύπτουν το ευρύτερο πεδίο επιλεξιμότητας της **LEADER+** (π.χ. θέματα επιχειρηματικότητας Ε.Τ.Π.Α., παρεμβάσεις NATURA 2000 εκτός δασικών και γεωργικών εκτάσεων κ.λ.π.),
- δεν θα περιληφθούν τελικά στο σχεδιασμό του ολοκληρωμένου προγράμματος,
- δρουν συμπληρωματικά και ενισχύουν την αποτελεσματικότητα αυτών που προβλέπονται στο ολοκληρωμένο πρόγραμμα (π.χ. συνεργασίες, δικτύωσεις κλπ.),

- εξασφαλίζουν την πιλοτική διάσταση του τοπικού προγράμματος και αναδεικνύουν την προστιθέμενη αξία της κοινοτικής πρωτοβουλίας.

6.1.3.ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ Κ.Π. LEADER+

Το εθνικό πρόγραμμα **LEADER+** διαρθρώνεται σε τέσσερις (4) Άξονες Προτεραιότητας, οι οποίοι αντανάκλουν προτεραιότητες της στρατηγικής που επιλέχτηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, καθώς και τις κατηγορίες έργων που μπορούν να υλοποιηθούν στο πλαίσιο της κοινοτικής πρωτοβουλίας **LEADER+**.

Οι Άξονες υποδιαιρούνται σε Μέτρα, δηλαδή σε ένα σύνολο ομοειδών ενεργειών που συμβάλλουν στη υλοποίηση συγκεκριμένου στόχου ως εξής:

Άξονας 1: «Ολοκληρωμένες και πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης»

Μέτρο 1.1 Τεχνική στήριξη Φορέων Υλοποίησης – Ομάδων Τοπικής Δράσης

Μέτρο 1.2 Ενισχύσεις σε επενδύσεις – στήριξη στην επιχειρηματικότητα (αγροτουρισμός, μικρές επιχειρήσεις, σύγχρονη τεχνολογία και τέχνες)

Μέτρο 1.3 Υποστηρικτικές ενέργειες (συμβουλευτική υποστήριξη, προώθηση – προβολή)

Μέτρο 1.4 Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (φυσικό και οικιστικό περιβάλλον, πολιτιστικές εκδηλώσεις, ανάδειξη και διατήρηση αγροτικής κληρονομιάς)

Άξονας 2: «Στήριξη συνεργασίας μεταξύ αγροτικών περιοχών»

Μέτρο 2.1 Συνεργασία μεταξύ περιοχών της Ελλάδας: διατοπική – διαπεριφερειακή συνεργασία

Μέτρο 2.2 Συνεργασία μεταξύ περιοχών δύο ή περισσότερων κρατών: διακρατική συνεργασία

Άξονας 3: «Δικτύωση»

Μέτρο 3.1 Λειτουργία δικτύου LEADER+

Μέτρο 3.2 Λειτουργία ελληνικής Μονάδας Εμπύχωσης Δικτύου LEADER+

Άξονας 4: «Διαχείριση – Παρακολούθηση – Αξιολόγηση του προγράμματος»

Αφορά ενέργειες της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων που εποπτεύει τη συνολική εφαρμογή του προγράμματος.

6.1.4. ΓΕΝΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Καθορίζονται οι παρακάτω περιορισμοί, όπως αναφέρονται στο εγκεκριμένο Πρόγραμμα και Συμπλήρωμα Προγραμματισμού, όπως αυτά ισχύουν κάθε φορά:

1. Το συνολικό κόστος του Μέτρου 1.1, μπορεί να ανέλθει μέχρι 15% του συνολικού κόστους των Αξόνων 1 και 2 του Προγράμματος, συμπεριλαμβανομένου του κόστους εξοπλισμού και μηχανοργάνωσης, το οποίο δεν μπορεί να υπερβεί το 3% του συνολικού κόστους Αξόνων 1 και 2.

2. Το μέγιστο ύψος επιλέξιμου συνολικού προϋπολογισμού ανά επένδυση ανέρχεται, κατά κανόνα, μέχρι 440.000 ΕΥΡΩ. Τυχόν επενδύσεις μεγαλύτερου ύψους εξετάζονται, κατά περίπτωση, από την Επιτροπή Παρακολούθησης του Προγράμματος.

3. Ο προϋπολογισμός Δημοσίων Έργων μη ανταποδοτικών (μικρών υποδομών που κρίνονται αναγκαίες στα πλαίσια της ολοκληρωμένης παρέμβασης της περιοχής) που μπορούν να ενταχθούν στο τοπικό πρόγραμμα ανέρχεται μέχρι 15% του συνολικού κόστους του Προγράμματος.

4. Οι εταίροι της Ο.Τ.Δ. έχουν δυνατότητα ένταξης Έργων στο τοπικό πρόγραμμα σε ποσοστό μέχρι 15% του συνολικού κόστους του τοπικού προγράμματος. Τυχόν υπέρβαση του ποσοστού αυτού μπορεί να εξετασθεί, κατά περίπτωση, από την Επιτροπή Παρακολούθησης του Προγράμματος.

5. Τα άτομα, του Διοικητικού Συμβουλίου της Ο.Τ.Δ., της Επιτροπής Διαχείρισης Προγράμματος LEADER+ (Επίπεδο Λήψης Αποφάσεων), της Υπηρεσιακής Δομής της Ο.Τ.Δ., των επιτροπών αξιολόγησης επενδυτικών σχεδίων και εξέτασης σχετικών ενστάσεων δεν μπορούν να συμμετέχουν σε επενδύσεις του Τοπικού Προγράμματος, οι ίδιοι ή μέσω παρένθετων φυσικών ή νομικών προσώπων.

6.1.5. ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η δημόσια αρχή που έχει την ευθύνη για την υλοποίηση του εθνικού προγράμματος LEADER+ είναι η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+», η οποία υπάγεται στην Ειδική Γραμματεία Προγραμματισμού και Εφαρμογών Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

6.2. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2004-2010

Όπως περιγράφεται στο Σχέδιο ΥΠΙΑΝ 2004 – 2008 για την Ανταγωνιστικότητα και την Ανάπτυξη «κεντρικός στόχος μας για το 2008 είναι η εδραίωση των συνθηκών βιώσιμης ανάπτυξης για τη διασφάλιση της διαρκούς, μετρούμενης με ποσοτικούς και ποιοτικούς στόχους, βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου – αύξησης του πραγματικού εισοδήματος, ενίσχυσης των δικαιωμάτων και των ευκαιριών – όλων των Ελλήνων

Πολιτών, και σύγκλισης με το αντίστοιχο επίπεδο (μέσο όρο) που απολαμβάνουν οι Πολίτες της ΕΕ».

Για την επίτευξη του αντικειμενικού μας στόχου, πρέπει, να αναβαθμίζουμε τη θέση μας, συνολικά ως χώρα, σε όλους τους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας ενώ παράλληλα πρέπει να εστιάσουμε και να ενισχύσουμε τους τομείς εκείνους που έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και προοπτικές ανάπτυξης.

Ο τουρισμός είναι ο δυναμικότερος και ανταγωνιστικότερος κλάδος της ελληνικής οικονομίας σε διεθνές επίπεδο. Παράλληλα παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης στην τρέχουσα δεκαετία σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στόχος μας είναι η ανάδειξη του Τουρισμού σε βασική προτεραιότητα και κινητήριο μοχλό της αναπτυξιακής διαδικασίας, και η ενίσχυση της άμεσης και της έμμεσης συνεισφοράς του στο προϊόν, το εισόδημα, την απασχόληση.

Οι ποσοτικοί και ποιοτικοί στόχοι που θέτονται με ορίζοντα επίτευξης το 2010 υποστηρίζονται από επιμέρους πολιτικές και μέσα προώθησης που επηρεάζονται άμεσα από την κεντρική πολιτική επιλογή για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Το προτεινόμενο Στρατηγικό Σχέδιο στηρίζεται σε έξι άξονες δράσης - την αναβάθμιση της ποιότητας της προσφοράς, τον εμπλουτισμό και τη διαφοροποίηση του συνολικού τουριστικού προϊόντος, την εκπαίδευση και την κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, την προώθηση και την προβολή της χώρας με νέα εργαλεία και σύγχρονες μεθόδους, και τον εκσυγχρονισμό των δομών της δημόσιας διοίκησης και των μηχανισμών άσκησης της τουριστικής πολιτικής.

Οι στόχοι του προγράμματος χωρίζονται σε ποσοτικούς και ποιοτικούς.

Οι ποσοτικοί στόχοι είναι :

1. Αύξηση των αφίξεων σε 20 εκ.
2. Αύξηση των εισπράξεων από τον Τουρισμό σε 20 δις.€
3. Αύξηση της Μέσης κατά κεφαλήν δαπάνης σε 1020 € (ποιοτικός τουρισμός).
4. Αύξηση της συμμετοχής του Τουρισμού στο ΑΕΠ κατά 3 τουλάχιστον ποσοστιαίες μονάδες.
5. Αύξηση του απασχολούμενου στον Τουρισμό εργατικού δυναμικού τουλάχιστον κατά 16%.
6. Αύξηση των διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχεία σε 87 εκ.
7. Αύξηση των πληροτήτων των ξενοδοχείων των ανεπτυγμένων περιοχών κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες

Οι ποιοτικοί στόχοι του προγράμματος είναι :

1. Καλύτερος συντονισμός όλων των φορέων της «τουριστικής αλυσίδας» και αναβάθμιση της τριμερούς συνεργασίας (κυβέρνηση και τοπική αυτοδιοίκηση, επιχειρήσεις και εργαζόμενοι) για κοινή δράση - τη διαμόρφωση και την εφαρμογή των πολιτικών για την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη της τουριστικής οικονομίας (Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης, Εθνικό Συμβούλιο Τουρισμού, Εταιρία Προβολής, Μηχανισμοί Στήριξης).
2. Βελτίωση (της ανταγωνιστικότητας) της εικόνας και της θέσης του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στις διεθνείς αγορές.
3. Πλήρης τουριστική επιτυχία των μεγαλύτερων τουριστικών γεγονότων: Ολυμπιακών Αγώνων 2004, EXPO 2008 Θεσσαλονίκης και Πάτρα - Πολιτιστική Πρωτεύουσα 2006 και Μεσογειακή 2007.
4. Αναβάθμιση και διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς, ώστε όλο το δυναμικό των τουριστικών εγκαταστάσεων και επιχειρήσεων να είναι σε θέση να προσφέρει «προϊόντα» και υπηρεσίες υψηλού επιπέδου (σύμφωνα με το κυρίαρχο καταναλωτικό πρότυπο και ειδικότερα την σχέση ποιότητας προς τιμή) ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης της κάθε (εγκατάστασης) επιχείρησης.
5. Αναβάθμιση του συνόλου των εγκαταστάσεων και υπηρεσιών που απαρτίζουν την «τουριστική αλυσίδα» χωρίς να είναι αμιγώς τουριστικές (πχ οδικό δίκτυο, λιμάνια, αεροδρόμια, χερσαίες και σιδηροδρομικές μεταφορές, μουσεία και αρχαιολογικοί χώροι, ταξί, κλπ).
6. Προώθηση των εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής καθώς και των οργανωτικών υποδομών για την περαιτέρω ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ως «τμημάτων» του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, που μπορούν να στηρίξουν σταδιακά τη, μερική και περιορισμένη πάντως μεσο-μακροπρόθεσμα, διαφοροποίηση της ζήτησης. Προτεραιότητα στις μορφές εκείνες στις οποίες η Χώρα διαθέτει συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών της (πχ θαλάσσιος τουρισμός, θαλασσοθεραπεία, οικοτουρισμός κλπ και κυρίως πολιτιστικός τουρισμός). Έμφαση επίσης στις μορφές εκείνες τουρισμού, που δεν έχουν αναπτυχθεί όχι λόγω έλλειψης των αναγκαίων τουριστικών πόρων, αλλά λόγω οργανωτικών αδυναμιών και ελλείψεων, όπως πχ ο αστικός τουρισμός.
7. Ενίσχυση της «επιχειρηματικής κουλτούρας» για την έμμεση υποστήριξη μιας τιμολογιακής πολιτικής ανταγωνιστικού χαρακτήρα, που θα εξασφαλίσει την ομαλή μετάβαση από την «ανταγωνιστικότητα που εξαρτάται αποκλειστικά από την τιμή» στην «ανταγωνιστικότητα που εξαρτάται από τον λόγο ποιότητας / τιμής». Οι επιχειρήσεις θα πρέπει βραχυπρόθεσμα να ευθυγραμμίσουν τις τιμές ενώ σε ορίζοντα δεκαετίας να βελτιώσουν σημαντικά την ποιότητα προκειμένου να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητά τους. Αυτό σημαίνει ότι θα είναι περισσότερο ενημερωμένοι και καλύτερα προετοιμασμένοι από τους μηχανισμούς στήριξης (Ινστιτούτο Οικονομικών και Τουριστικών Ερευνών, Επιμελητήριο, Παρατηρητήριο Διεθνών Εξελίξεων και Δορυφόρων Λογαριασμών Τουρισμού).
8. Συστηματική ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος με το συγκριτικό πλεονέκτημα του πολιτιστικού μας αποθέματος (ως του βασικότερου τουριστικού πόρου, που

διαφοροποιεί τον Ελληνικό Τουρισμό από τους ανταγωνιστικούς προορισμούς), οργανωμένου με σύγχρονους τρόπους επικοινωνίας και νέες ιδέες παρουσίασης.

9. Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου των ανεπτυγμένων κυρίως περιοχών (προσέλκυση του μεμονωμένου τουρίστα, αλλά και του τουρίστα τρίτης ηλικίας, δεδομένου ότι η τελευταία αυτή κατηγορία μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στην επέκταση της τουριστικής περιόδου κατά τους πλάγιους μήνες άνοιξης και Φθινοπώρου. Προσέλκυση του τουρίστα του «τριημέρου» στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας όπου εκτός από τη δυνατότητα αναψυχής θα πρέπει να προβληθεί η δυνατότητα shopping, ιδιαίτερα προϊόντων αργυροχοΐας και υψηλής κοσμηματοποιΐας, όπως γουνοποιΐας. Ανάδειξη της χώρας ως αξιόλογου κέντρου υποδοχής Συνεδριακού Τουρισμού, που όπως είναι γνωστό είναι μια μορφή τουρισμού εξαιρετικά προσοδοφόρα και συμβάλλει στην άμβλυνση της εποχικότητας.

Για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού πρέπει αφενός το ελληνικό τουριστικό προϊόν να κερδίζει όλο και μεγαλύτερο μερίδιο από τη διεθνή τουριστική αγορά και αφετέρου να αναβαθμίζεται η ποιότητα της προσφοράς του, να εμπλουτίζεται και να διαφοροποιείται (σε σχέση με τα προϊόντα των ανταγωνιστών), να ενσωματώνει ένα όλο και μεγαλύτερο μέρος της εγχώριας παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών, μέσα από την ενίσχυση του ρόλου του ανθρώπινου δυναμικού και της επιχειρηματικότητας, και τον εκσυγχρονισμό των δομών της δημόσιας διοίκησης καθώς και των μηχανισμών άσκησης της τουριστικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, για την περίοδο 2004 – 2010, η στρατηγική μας θα υλοποιηθεί μέσα από έξι βασικούς άξονες:

Άξονας 1 : Βελτίωση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος.

Άξονας 2 : Διαφοροποίηση και εμπλουτισμός του ελληνικού τουριστικού προϊόντος με ανάπτυξη θεματικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού με στόχο την ικανοποίηση των εξελισσόμενων προσδοκιών / αναγκών των τουριστών και επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Άξονας 3 : Επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Εκπαίδευση – επιμόρφωση - κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού σε ευρεία κλίμακα.

Άξονας 4 : Δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και σταθερού περιβάλλοντος ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας και ενίσχυσης των ιδιωτικών επενδύσεων.

Άξονας 5 : Επαύξηση των μεριδίων (αριθμός τουριστών, εισοδήματα) από τη διεθνή τουριστική αγορά. Ενίσχυση της εικόνας της χώρας. Εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων και εργαλείων μάρκετινγκ στη βάση της τριμερούς συνεργασίας.

Άξονας 6 : Εκσυγχρονισμός δομών δημόσιας διοίκησης και μηχανισμών άσκησης της τουριστικής πολιτικής.

Τα μέσα και τα εργαλεία για την προώθηση των στόχων και των δράσεων του τουρισμού είναι τα επόμενα: ΕΠΑΝ, ΠΕΠ, Αναπτυξιακός Νόμος, Πρωτοβουλίες Interreg και Leader. Μετά το 2006, οι χρηματοδοτήσεις μπορούν να προέλθουν από το Δ' ΚΠΣ, από πρωτοβουλίες public – private – partnership (για μεγάλες επενδύσεις

που εφαρμόζει ήδη με επιτυχία η ΕΤΑ Α.Ε.) ή από χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τον τελευταίο αιώνα εμφανίστηκε η τάση για φυγή από τον ασφυκτικό κλοιό της ζωής στην πόλη και των διακοπών σε πολύβουες παραλίες και σε κοσμοπολίτικα μέρη. Αυτή η τάση είναι ακόμα δυνατώτερη σήμερα, που λόγω του έντονου ρυθμού ζωής στις πόλεις δημιουργείται η ανάγκη για χαλάρωση και ηρεμία κατά τη διάρκεια των διακοπών και η ενασχόληση με εντελώς διαφορετικά πράγματα που να φέρνουν τον άνθρωπο πιο κοντά στη φύση. Αυτή είναι και η αιτία – και η αφορμή – για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Κύριο χαρακτηριστικό του εναλλακτικού τουρισμού είναι επαφή του ανθρώπου με τη φύση. Σε όλες τις μορφές του, αγροτουρισμός, υποθαλάσσιος τουρισμός, περιπατητικός, βάζει τον άνθρωπο στη διαδικασία να ανακαλύψει και να γνωρίσει άγνωστες γι' αυτόν πτυχές για παράδειγμα της αγροτικής ζωής ή του υποθαλάσσιου περιβάλλοντος ή ακόμα και τοπία τα οποία δεν φαντάστηκε ότι μπορεί να υπάρχουν.

Από τα παραπάνω κεφάλαια της παρούσης εργασίας, βλέπουμε ξεκάθαρα πώς έχει η κατάσταση, όσον αφορά τον τουρισμό στην Κρήτη, σήμερα. Είναι ολοφάνερο ότι ο παράκτιος τουρισμός αρχίζει να φθίνει και τη θέση του παίρνει ο εναλλακτικός τουρισμός. Βέβαια, ο παράκτιος τουρισμός, λόγω της φύσης του και της εποχής κατά την οποία λαμβάνει χώρα, σαν φαινόμενο, δεν πρόκειται ποτέ να εξαλειφθεί. Συνήθως, μειώνεται αισθητά σε περιοχές οι οποίες έχουν κορεστεί και η τουριστική ανάπτυξη έχει υπερβεί τα όρια της φέρουσας ικανότητας της περιοχής, με συνέπεια την υποβάθμιση τόσο του περιβάλλοντος όσο και των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Συμπεράσματα:

Ο αγροτουρισμός έχει ήδη αναπτυχθεί στην περιφέρεια της Κρήτης αλλά υπάρχουν ακόμα πολλά περιθώρια για περαιτέρω ανάπτυξη. Σ' αυτό το επίπεδο το κράτος αλλά και οι ιδιώτες έχουν συμβάλει τα μέγιστα και η υποστήριξή τους είναι πολύ σημαντική για όλα όσα έχουν γίνει μέχρι τώρα αλλά και για όσα αναμένονται να γίνουν. Ο πολιτιστικός τουρισμός, ο ιστορικός τουρισμός καθώς επίσης και ο θρησκευτικός τουρισμός είναι ιδιαίτερες μορφές τουρισμού γιατί δεν εξαρτώνται από τις τωρινές πράξεις των πολιτών του κάθε τόπου αλλά από την ιστορία του και τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμά του. Αυτό που εκ των υστέρων πρέπει να γίνει, είναι η σωστή ανάδειξη και αξιοποίησή τους, ώστε να αποτελέσουν πόλο έλξης των εν δυνάμει επισκεπτών της περιοχής.

Η Κρήτη είναι ένας τόπος που η ιστορία του παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για όποιον επιθυμεί να την γνωρίσει και να επισκεφτεί τα ιστορικά μνημεία του τόπου. Επίσης, μπορεί κανείς να λάβει μέρος στις διάφορες εκδηλώσεις πολιτιστικού και θρησκευτικού χαρακτήρα που λαμβάνουν χώρα κατά καιρούς και αποτελούν τα πατροπαράδοτα ήθη και τα έθιμα, τα οποία οι κάτοικοί της διατηρούν αναλλοίωτα ανά τους αιώνες μέχρι σήμερα.

Ο περιπατητικός καθώς και ο σπηλαιολογικός τουρισμός εξαρτώνται απόλυτα και μόνο από την μορφολογία του εδάφους του κάθε τόπου. Η χάραξη του ευρωπαϊκού μονοπατιού

Ε4 στην Κρήτη, έδωσε το έναυσμα σε πολλούς περιπατητές να την εξερευνήσουν και να ανακαλύψουν τις ομορφιές που κρύβει το φυσικό της περιβάλλον. Επίσης, το γεγονός ότι διαθέτει πολλά σπήλαια – κάποια έχουν εξερευνηθεί και κάποια όχι – κινεί το ενδιαφέρον πολλών να τα επισκεφθούν και να δουν από κοντά τις μορφές που σχηματίζουν οι σταλακτίτες καθώς συναντούν τους σταλαγμίτες στο σκοτεινό και υγρό περιβάλλον του σπηλαίου...Ο αθλητικός τουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που απευθύνεται στο φίλαθλο πνεύμα των πολιτών. Η καθιέρωση και διεξαγωγή αγωνισμάτων σε ένα μέρος, ίσως και προς τιμή ανθρώπων που διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο στην ιστορία ή στον πολιτισμό του κάθε τόπου (όπως τα Βενιζέλεια στα Χανιά, τα Βαρδινογιάννεια στο Ρέθυμνο), μπορούν να αναδείξουν την πόλη σε σημαντικό προορισμό και να τονώσουν κατά πολύ την τουριστική κίνηση κατά την περίοδο που λαμβάνουν χώρα τα αγωνίσματα αυτά.Ο γαστριμαργικός τουρισμός είναι ένα είδος τουρισμού που δεν μπορεί να σταθεί από μόνος του. Ένας τόπος μπορεί να φημίζεται για την καλή του κουζίνα, σπάνια όμως κάποιος επισκέπτεται ένα μέρος μόνο και μόνο γι' αυτό τον λόγο. Δηλαδή, πάρα πολύ συχνά είναι πρόσθετο συστατικό των άλλων ειδών τουρισμού. Η Κρήτη διαθέτει μια από τις καλύτερες κουζίνες της Ελλάδας και είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα της μεσογειακής κουζίνας.

Ο παράκτιος τουρισμός είναι η μόνη μορφή τουρισμού που είναι τόσο ανεπτυγμένη, τόσο στην Κρήτη όσο και στην υπόλοιπη Ελλάδα βέβαια. Σε αυτό ίσως και να βοήθησε και η γενικότερη τάση των επισκεπτών να μένουν κοντά στη θάλασσα και η βεβαιότητα που αυτή η τάση δημιουργούσε ότι όποια επιχείρηση επένδυε σε αυτόν τον τομέα δεν θα έβγαινε χαμένη. Αντίθετα η επένδυση σε κάποια από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού θα είχε αμφίβολο κέρδος και φυσικά μεγάλο ρίσκο. Με λίγα λόγια, παρά την όποια τάση των επισκεπτών, η ανάπτυξη του τουρισμού εξαρτάται από την επιχειρηματική ικανότητα τόσο των επιχειρηματιών όσο και του κράτους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

PASHLEY ROBERT « ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ » Μετάφραση Δάφνη Γ. Γόντικα. Β΄, Ηράκλειο, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου 1991

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ – ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΤΕΡΑΚΗΣ « Η ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ » Εκδόσεις Καλέντη

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ « ΚΡΗΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ » Βικελαία Βιβλιοθήκη 1998

ΨΙΛΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ « ΚΡΗΤΙΚΗ ΜΙΘΟΛΟΓΙΑ », Καρμάνωρ, Ηράκλειο 1996

ΨΙΛΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ « ΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΜΝΗΜΕΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ », Καρμάνωρ, Ηράκλειο ISBN

ANNA ΚΟΥΤΟΥΛΑΚΗ « ΠΥΛΕΣ ΕΙΣΟΔΟΥ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ » Α.Τ.Ε.Ι.Θ

ΖΕΡΒΑ ΕΛΙΣΑΒΕΤ – ΠΛΑΓΚΕΤΗ ΣΤΑΜΑΤΙΑ « ΤΟ ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΑΚΕΤΟ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΩΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ – ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ » 2007 Α.Τ.Ε.Ι.Κ.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2007-2013 ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΙΩΝ ΑΙΓΑΙΟΥ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2007

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΩΝ 13 ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ, ΡΟΙΔΩ ΜΗΤΟΥΛΑ, 2005

I – TRACE ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ INTERREG III B ARCHIMED,

« ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ », ΕΥΑ ΜΑΚΑΚΗ 2007

I – TRACE INTERREG III B ARCHIMED,

« ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ ΑΞΙΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ », ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΠΑΤΕΡΑΚΗΣ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2007

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 2004 – 2010, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2003

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΛΙΑΝΟΣ, « ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ »

ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ, ΣΩΠΑΣΗ ΕΙΡΗΝΗ

ΜΕΛΕΤΗ ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ, ΓΙΑΝΝΕΣΚΗ ΕΥΤΥΧΙΑ 2009 Α.Τ.Ε.Ι.Κ.

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΧΑΝΙΩΝ, Ο ΒΟΡΕΙΟΣ ΟΔΙΚΟΣ ΑΞΟΝΑΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΛΟΙΠΟ ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ, 2008

TOURISM & PROPERTY IN CRETE, Σελ. 28, Ιανουάριος 2008

ΦΕΚ Αρ. φύλου 1486, Τεύχος 2^ο, Αρ. 25291, 10 Οκτωβρίου 2003

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

NEW CRONOS

EUROSTAR

INTERNET :

www.antinews.gr/?p=41544

www.minoancollege.gr/2508.aspx

www.energoplan.gr.paye17.php

www.synedrio.gr

www.thebest.gr/news/index/viewStory/14173

www.cretanews.com/site/index.php?page=art&article=215&lang=1

www.pame.gr/news/greece/kriti-tourismos-oikonomia.html

www.traveldailynews.gr/new.asp?newid=4307&subcategoryid=37

www.dir.icap.gr/news/index_gr_6853.asp

www.agonaskritis.gr

www.kirikas.net

<http://www.minoacollege.gr/2568.aspx>

http://www.chania-info.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=272&Itemid=142

http://www.stigmes.gr/gr/grpages/articles/TOURISM_1.html